

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Eliška Kalábová

Ochrana osobnosti v občanském právu

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: doc. JUDr. Josef Salač, Ph. D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 25.4.2017

Prohlašuji, že předloženou rigorózní práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25.4.2017

Podpis:

Děkuji vedoucímu mé rigorózní práce doc. JUDr. Josef Salačovi, Ph.D. za cenné rady a vstřícný přístup. Mé poděkování patří také rodině a přátelům za jejich podporu.

Obsah

Úvod.....	1
1 Vymezení základních pojmů	3
1.1 Osobnost člověka	3
1.2 Všeobecné osobnostní právo	4
1.3 Ochrana osobnosti.....	5
1.4 Subjekty	7
1.5 Imateriální újma.....	8
2 Ochrana osobnosti v právně historickém kontextu.....	9
2.1 Počátky vývoje ochrany osobnosti	9
2.2 Vývoj na území Čech – od roku 1918 do roku 1989	10
2.3 Ochrana osobnosti dle současné právní úpravy	12
3 Dílčí chráněné hodnoty	13
3.1 Duševní a tělesná integrita	13
3.1.1 Informovaný souhlas.....	15
3.1.2 Souhlas nezletilých a nesvéprávných osob	19
3.1.3 Dříve vyslovené přání	21
3.1.4 Nakládání s částmi lidského těla a tělem zemřelého	24
3.1.5 Práva člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu..	29
3.2 Důstojnost, čest a vážnost.....	31
3.3 Podoba	37
3.4 Soukromí.....	42
3.4.1 Soukromý a rodinný život.....	42
3.4.2 Ochrana obydlí.....	47
3.4.3 Soukromí na pracovišti	49
3.5 Projevy osobní povahy.....	56
3.6 Jméno člověka a pseudonym	59
4 Omezení všeobecného osobnostního práva	62
4.1 Svolení	62
4.2 Zákonné licence	63
4.2.1 Uplatnění soukromých práv	64
4.2.2 Úřední licence	66
4.2.3 Licence vědecká, umělecká a zpravodajská	67
4.3 Příklady omezení na základě trestního práva	68
4.3.1 Odposlechy a záznam telekomunikačního provozu.....	69

4.3.2	Osobní prohlídka.....	72
4.3.3	Domovní prohlídka	73
4.4	Příklady omezení na základě správního práva.....	75
5	Doplňková úprava ochrany osobnosti.....	77
5.1	Ochrana ve správním právu	77
5.1.1	Mediální právo	78
5.1.2	Uplatňování zákona o svobodném přístupu k informacím	81
5.1.3	Ochrana osobních údajů.....	83
5.2	Ochrana v trestním právu.....	85
6	Neoprávněný zásah a s ním uplatňované nároky.....	90
6.1	Podmínky vzniku povinnosti k náhradě újmy za neoprávněný zásah do osobnosti	90
6.2	Nároky při neoprávněném zásahu.....	92
6.2.1	Upuštění od neoprávněného zásahu.....	93
6.2.2	Odstranění následků.....	94
6.2.3	Přiměřené zadostiučinění a jeho výše	94
	Závěr	99
	Seznam použitých zkratk	101
	Seznam použité literatury a pramenů.....	103
	Ochrana osobnosti v občanském právu - Resumé	112
	Protection of personal rights in civil law – Abstract.....	113
	Klíčová slova – Key words.....	115

Úvod

Na osobnost a její ochranu je v současné době nazíráno jako na něco samozřejmého, ale nebylo tomu tak vždy, zejména ne v době totalitního komunistického režimu, kdy právo na ochranu osobnosti byla spíše potlačováno a jeho dovolání se značně ztíženo. V současnosti je na ochranu osobnosti nahlíženo jako na fundamentální základ soukromého práva, jako na jeden z jeho stavebních kamenů, kdy jeho důležitost je zřejmá už pouze z toho, že důraz na ochranu osobnosti je kladen prakticky v každém právním předpisu, ať už práva veřejného či soukromého, kdy podle zaměření daného právního předpisu a jeho obsahu bývá dána do popředí ta určitá dílčí osobnostní složka. V současné době je zřejmé, že termín ochrany osobnosti již není veřejnosti neznámý, což je patrné jednak z trendu každodenního informování veřejnosti médií, ať televizními či periodiky, ohledně probíhajících osobnostních sporů, a jednak z rostoucího počtu podávaných žalob na ochranu osobnosti. Prostředky ochrany osobnosti bývají často využívány i celebritami či politiky, tedy osobami veřejně známými, u kterých má veřejnost eminentní zájem na detailech z jejich soukromého života.

Právo na ochranu osobnosti se často dostává do konfliktu s jiným právem, např. právem na informace, stejně tak se ale dostávají do kolize i jednotlivá dílčí osobnostní práva mezi sebou, kdy je třeba vždy s největší opatrností posoudit, které právo a proč dostane zrovna v tomto konkrétním případě přednost. Přiblížit rozhodovací praxi soudů v těchto případech pomůže judikatura jak českých soudů, tak i Evropského soudu pro lidská práva, a logicky je tak tato předmětná judikatura jedním ze stěžejních prvků této rigorózní práce. Jedním z cílů této práce tak bude popsat a hlavně pochopit aplikovatelný princip, na základě kterého je možné postupovat v případě určování toho práva, které má přednost, tzv. principu proporcionality. Pozornost bude věnována i tomu, za jakých podmínek je možné osobnostní práva omezit.

Občanský zákoník účinný od 1.1.2014 se svým pojetím úpravy ochrany osobnosti přiblížil úpravám práva na ochranu osobnosti státům kontinentální Evropy tak, aby jeho koncepce odpovídala evropským standardům. Osu celé úpravy představuje

člověk a jeho zájmy. Právní postavení člověka jako jednotlivce, včetně úpravy práv výlučně a přirozeně spjatých s jeho osobou, je klíčové téma první části zákoníku.¹

Jedním z důvodů, pro které jsem si vybrala ke zpracování právě toto téma, je již výše zmíněná skutečnost, že se ochraně osobnosti dostává čím dál větší pozornosti jak ze strany veřejnosti, tak i médií, kdy často bývá využívána i jako nástroj pomsty např. mezi politiky. K práci je přistupováno analyticko-deskriptivním přístupem, se souběžným hodnocením judikatury, za účelem získání obecnějšího náhledu na konkrétní problematiku a další možnou aplikaci získaného poznatku na řešení podobných situací. Práce poskytuje určitý náhled i do vybraných institutů veřejnoprávní regulace ochrany osobnosti, který však svým obsahem rozhodně nepokrývá veškerou úpravu týkající se ochrany osobnosti ze strany veřejného práva ani nepodává kompletní a vyčerpávající výklad týkající se těchto institutů, neboť práce je zaměřena zejména na soukromoprávní úpravu ochrany osobnosti, na kterou je také kladen důraz. U vybraných institutů je zařazena i komparace české právní úpravy s úpravou zahraniční, kdy konkrétní zahraniční úprava byla vždy vybírána tak, aby poukázala na odlišnosti obou úprav. Stěžejní část práce tvoří rozbor jednotlivých dílčích osobnostních složek člověka, jejich právní základ a způsoby porušení, vždy podložené příslušnou judikaturou. V dalších částech práce je věnována pozornost limitům jejich ochrany a jejich doplňkové ochraně, okrajově se zabývá i nároky při neoprávněném zásahu do osobnosti člověka.

¹ Důvodová zpráva k zákonu č.89/2012 Sb., občanský zákoník, Konsolidovaná verze ze dne 3.2.2012, B. Hlavní důvody, s. 21

1 Vymezení základních pojmů

Pro účely této práce je nejprve namísto vymezit stěžejní pojmy, se kterými se budeme setkávat v průběhu celé práce a definovat si je. Nejdůležitějším pojmem, se kterým je nezbytné se seznámit, je osobnost člověka a její dílčí složky. V souvislosti s osobností bude dále nutné vymezit komu je poskytována její ochrana, tedy kterých subjektů se týká a také kdo ji může narušit a jaké následky, resp. újma, se s ní pojí v případě jejího porušení. Vysvětlena bude i úloha všeobecného osobnostního práva v našem právním řádu, kdo je jeho nositelem a nakonec i imateriální újma jako následek porušení či ohrožení osobnosti.

1.1 Osobnost člověka

Termínem osobnost z hlediska psychologického označujeme člověka, tedy jedince, který je tvořen psychickými, sociálními a biologickými znaky, jež ve své různorodosti, neopakovatelnosti a vzájemným spojením psychických a fyzických vlastností vytváří systém, jenž je ve společnosti unikátní a jedinečný, tedy neexistuje druhý stejný.

Z hlediska právního je na osobnost nazíráno spíše jako na soubor hodnot lidské bytosti, který byl utvářen a formován postupně soužitím člověka v lidském společenství. Podstatou osobnosti jsou její vztahy k vnímané skutečnosti, k druhým lidem (tzv. interpersonální vztahy), ke kulturně-spoločenským hodnotám, k aktuálnímu stavu společensko-politického prostředí apod. Každá osobnost má obecné vlastnosti všelidské povahy, zároveň však odráží specifické historické podmínky své doby, národa, společenského zařazení, povolání, a má své svérázné, neopakovatelné rysy.² Předmětem právní ochrany je tedy právě osobnost se všemi svými přirozenými právy. Přitom každá lidská osobnost duchovně pramení mimo sféru právního řádu, který ji pouze uznává

² ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 308

(aprobuje) jako právně významnou (nemajetkovou) hodnotu (statek) a chrání ji svými vlastními zákonnými prostředky.³

Osobnost člověka je nutno chápat ve všech jejích stránkách, tedy stránce duchovní (spočívající zejména v lidské schopnosti víry, názorového sebeurčení, spirituálního prožívání apod.), duševní (spočívající zejména ve schopnosti člověka prožívání ve vztahu k sobě samému a svému okolí, a to rozumem i citem, včetně lidské vůle, vzdělání, sociálního a rodinného citění, pocitu soukromí apod.), a tělesné (spočívající v tělu člověka v jeho celkové integritě, včetně tělesných ostatků, v rozličných tělesných projevech lidské osobnosti, zdravotním stavu člověka, jeho vzhledu, fyzické kondici, pohlaví, věku, apod.).⁴

1.2 Všeobecné osobnostní právo

Všeobecné osobnostní právo jako součást občanského práva a stěžejní část práva soukromého obecně, je souhrnem právních norem, které upravují právo, resp. jednotlivá dílčí práva, jejichž předmětem je osobnost fyzické osoby jako celek, resp. jednotlivé hodnoty tvořící součásti celkové fyzické a morální integrity osobnosti každé fyzické osoby jako individuality a suveréna a jejichž subjekty mají vůči ostatním subjektům (fyzickým či právnickým osobám) rovné právní postavení a zásadní autonomii vůle.⁵ Účelem této právní úpravy je realizace a uplatnění osobnosti fyzické osoby jako základní hodnoty současné demokratické společnosti. Všeobecné osobnostní právo je tvořeno dílčími osobnostními právy, jakými jsou např. právo na život, právo na soukromí, právo na důstojnost, čest a vážnost, atd., kdy všechny tyto osobnostní práva jsou absolutní povahy. Primárně jsou upravena v občanském zákoníku, avšak zde jejich výčet není úplný, některá osobnostní práva podléhají i veřejnoprávní úpravě. Z důvodů měnících se podmínek novodobé společnosti, s rozvojem osobnosti a potřebnosti nové, další ochrany, lze v případě nutnosti přiznat ochranu i dalším hodnotám osobnosti, které dosud nejsou zákonem výslovně specifikovány.

³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.4.2007, sp. zn. 30 Cdo 739/2007

⁴ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 484

⁵ KNAP, J., ŠVESTKA, J. a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004, s. 57

Všeobecné osobnostní právo v subjektivním smyslu je jedním z druhů konkrétních občanských práv sloužící k seberealizaci a k všestrannému osobnostnímu rozvoji. Podstatou tohoto práva je, že všechny subjekty mají ve vzájemném vztahu rovné postavení a povinností každého je tato práva druhých osob respektovat a neoprávněně do nich nezasahovat. Od občanských majetkových práv se liší absencí ekonomického obsahu, tedy se upínají buď na osobnost každé fyzické osoby jako individuality, resp. na jednotlivé hodnoty, tvořící celistvost její osobnosti, v její fyzické a morální jednotě, aniž by byla bezprostředně podmiňována přímými ekonomickými zájmy subjektů anebo na materiální výsledky tvůrčí duševní činnosti jako zvláštního projevu osobnosti určitých skupin fyzických osob v podobě zejména autorského díla, uměleckého výkonu, vynálezu, atd.⁶ Jelikož jde o právo, resp. dílčí práva povahy absolutní působící vůči všem (erga omnes), nesmějí do nich třetí osoby neoprávněně zasahovat, neboli všechny třetí osoby mají povinnost nerušit nositele těchto práv v jejich výkonu a tím ho nechat žít po svém.⁷

Obsahem všeobecného osobnostního práva je jednak právo na realizaci osobnosti, tedy možnost užívat a disponovat se svým právem, a jednak oprávnění se bránit neoprávněnému zásahu do tohoto práva, tedy chránit svoji osobnost. Ve svém souhrnu se tak jedná o právo, jež náleží každé fyzické osobě bez dalšího, působí vůči všem subjektům s rovným postavením, náleží fyzické osobě po celou dobu života, má nemajetkový charakter, je nepřevoditelné, nezcizitelné, je vyloučeno z výkonu rozhodnutí a nepodléhá promlčení ani prekluzi.

1.3 Ochrana osobnosti

Ochrana osobnosti je institutem, který se v československém a českém občanském právu nacházel vždy, ať už byl upraven v menší či větší míře. Do roku 1990 šlo o institut, který byl, alespoň co do četnosti rozhodování NS ČR, však institutem velmi okrajovým. Krom roku 1969 nevydal NS ČR k ochraně osobnosti žádný judikát.

⁶ KNAP, J., ŠVESTKA, J. a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004, s. 89

⁷ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2013, s. 251

V roce 1978 NS SR vydal jediné stanovisko k celé ochraně osobnosti.⁸ Po roce 1990 začala tato problematika nabývat na aktuálnosti a kvůli dlouhodobému nárůstu této agendy je téměř na každém soudu zřízen specializovaný senát zabývající se mj. právě i žalobami na ochranu osobnosti.

Ochrana osobnosti je v rámci občanského zákoníku zařazena mezi zásady soukromého práva v § 3 odst. 2 občanského zákoníku, který deklaruje, že každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí. Tato úprava je rozvedena v § 81 odst. 1 občanského zákoníku generální klauzulí, která proklamuje ochranu osobnosti člověka včetně všech jeho přirozených práv a která ve většině případů samotná postačí k uplatnění práva na ochranu osobnosti a ve druhém odstavci jsou demonstrativně vyjmenovány jednotlivé dílčí chráněné osobnostní statky. Samotné určení a vymezení těchto práv pak usnadňuje jejich ochranu tím, že je činí dogmaticky a prakticky kontrolovatelnými a přináší právní jistotu.

Ochrana osobnosti je samozřejmě primárně zakotvena v Ústavě a v Listině základních práv a svobod. Čl. 1 Ústavy definuje Českou republiku jako svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Listina upravuje mj. právo člověka na život, právo na nedotknutelnost a soukromí, právo na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst a na jméno atd. Významná ochrana osobnosti člověka je rovněž zakotvena v řadě mezinárodních úmluv o lidských právech, zejména v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluvě na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny, jakož i v Úmluvě o právech dítěte. Všechny tyto úmluvy byly Českou republikou ratifikovány a dle čl. 10 Ústavy mají aplikační přednost před zákonem.⁹

Právo hájit zájmy, do nichž bylo člověku zasaženo, má zásadně člověk, do jehož konkrétních práv bylo zasaženo.¹⁰ Staronově může hájit zájmy člověka v případě, souvisel-li neoprávněný zásah do osobnosti člověka s jeho činností v právnické osobě, i právnická osoba. Za života dotčené fyzické osoby tak může učinit pouze se svolením a

⁸ NĚMEC, R. Malé zamyšlení nad ochranou osobnosti dnes a v NOZ ve světle tiskového zákona, Bulletin advokacie, 2012, č. 6, s. 30

⁹ KALÁBOVÁ, E. Imateriální újma v občanském právu. Praha, 2015, 81 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Švestka.

¹⁰ K prolomení této zásady dochází např. u práva na ochranu jména, kdy za určitých podmínek jej mohou uplatnit i osoby blízké.

jménem dotčené osoby. Význam má tato úprava tak spíše tehdy, jde-li o fyzickou osobu, která je nepřítomná či neschopná úsudku. V takovém případě nastává zastoupení právnickou osobou ex lege v okamžiku nepřítomnosti člověka či ztráty jeho schopnosti tvořit úsudek. Podmínkou možnosti uplatnění tohoto práva je činnost dotčené fyzické osoby v té právnické osobě a zásahy s touto činností související.¹¹ Rozhodující je existence skutečné činnosti pro konkrétní právnickou osobu při naplňování jejího účelu, a není podstatné, zda k újmě došlo i na straně právnické osoby či nikoli.

1.4 Subjekty

Subjektem všeobecného osobnostního práva může být toliko člověk. Pouze u něj lze v pravém slova smyslu hovořit o osobnosti. Právo na ochranu osobnosti podle § 81 občanského zákoníku náleží jako všeobecné osobnostní právo každému člověku, i nezletilému, resp. plně nespovědnému. Nerozhoduje, zda je schopen posoudit závažnost své újmy.¹²

Nepodmíněně a nepochybně vzniká právní osobnost člověka jeho narozením a zaniká jeho smrtí. Tato formulace je zvolena záměrně proto, že i před narozením, tedy v okamžiku početí dítěte, se na něj uplatní fikce narození k okamžiku početí, vyhovující to jeho zájmům. Na podobném principu je přiznávána částečná postmortální ochrana i osobám zemřelým. Obecně lze říci, že nositeli osobnostních práv jsou všechny fyzické osoby.

Co se týká právnických osob, ty už samy ze své podstaty nemohou být nositeli osobnosti, a tudíž na ně nelze aplikovat ustanovení občanského zákoníku týkající se jednotlivých chráněných hodnot osobnosti člověka v § 81an. občanského zákoníku. Pro právnické osoby je v § 135 občanského zákoníku vyčleněna samostatná úprava, kde je jim přiznána ochrana názvu, pověsti a soukromí a také možnost domáhat se ochrany před neoprávněným zásahem vůči narušiteli. Přestože nejsou právnické osoby nositeli osobnostních práv, mohou být nositeli povinností. Subjektivnímu osobnostnímu právu

¹¹ Může se jednat např. o pracovní poměr, členství, výkon funkce orgánu, smluvní závazek příkazu či díla a vyloučit zřejmě nelze ani činnost faktickou bez platného právního důvodu.

¹² ONDŘEJOVÁ, E. Ochrana osobnosti v common law a českém právu. Praha: Leges, 2016, s. 190

člověka totiž odpovídá povinnost ostatních osob, tedy i právnických, toto právo respektovat a zdržet se jakýchkoli zásahů do něj.¹³

1.5 Imateriální újma

Typickým následkem, jenž se pojí s porušením či ohrožením osobnosti narušitelem, bývá vznik imateriální újmy. Za nemajetkovou újmu je v obecném pojetí možné považovat jakoukoli újmu, která pro poškozeného neznamenaá přímou ztrátu na majetku. Mezi typické případy, kdy dochází k imateriální újmě člověka, patří zejména zásahy do přirozených práv člověka jako je právo na život, zdraví, soukromí, důstojnost apod. Následky této újmy bývají zpravidla velice závažné a v konečném důsledku se mohou projevit i v majetkových poměrech poškozeného.¹⁴ Jak již bylo řečeno, určitá ochrana je přiznávána i právnické osobě v souvislosti se zásahem do práva na její název, pověst a soukromí, a proto i jí může zásahem do těchto základních práv vzniknout imateriální újma.

¹³ ONDŘEJOVÁ, E. Ochrana osobnosti v common law a českém právu. Praha: Leges, 2016, s. 204

¹⁴ KALÁBOVÁ, E. Imateriální újma v občanském právu. Praha, 2015, 81 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Švestka.

2 Ochrana osobnosti v právně historickém kontextu

2.1 Počátky vývoje ochrany osobnosti

První základy úpravy ochrany všeobecného osobnostního práva můžeme nalézt již v římském právu. Konkrétně v Zákoně dvanácti desek, jímž byla poskytována ochrana před neúctou projevenou k osobnosti druhého, sankcionovanou především peněžitými pokutami, v některých případech i mstou oko za oko. Tato ochrana však byla poskytována pouze vyšším vrstvám obyvatelstva, a urážlivé chování jednotlivce se spatřovalo pouze v útocích na tělesnou integritu člověka (*iniuria facti*)¹⁵ vztažením ruky. Postupně se ochrana osobnosti začala upravovat i praetorskými edikty. Tzv. obecný edikt (*edictum generale*) již připouštěl širší výklad a zahrnoval vedle skutkové urážky i urážku slovní (*iniuria verbis*), resp. urážku jakýmkoliv nepřímým činem. Kromě toho byly zavedeny tzv. edikty speciální (např. odčinění veřejné nadávky, odčinění útoku na cudnost žen a mladých lidí atd.). Tato ochrana byla poskytována na základě *actionis iniuriarum*.¹⁶ Později byla vytvořena i speciální žaloba tzv. *actio iniuriarum aestimatoria* (tzv. oceňovací žaloba pro urážku způsobenou na cti), na jejímž základě bylo možné poškozenému přiznat peněžitou částku na základě volné úvahy soudu a praetora, aniž by došlo ke vzniku majetkové újmy. Jiné osobnostní hodnoty římským právem chráněny nebyly, nelze tak mluvit o obecné ochraně všeobecného osobnostního práva.

K dalšímu rozvoji všeobecného osobnostního práva došlo v období s příchodem křesťanství a renesance, kdy k zajišťování ochrany osobnosti docházelo prostřednictvím především práva trestního, a později zejména v souvislosti s rozvojem kapitalismu a vědeckého a technického rozmachu. Vznik moderní koncepce všeobecného osobnostního práva spojujeme s rozvojem přirozenoprávních teorií v 17. a 18. století a vznikem ideí práv člověka a občana. V tehdejších vyspělých státech docházelo k prvním významným vyhlášením práv člověka v zákonodárných aktech. Zejména ty přispěly k položení právně-politických a teoretických základů moderního pojetí vztahu státu jako mocenského reprezentanta společnosti a občana v oblasti společensko-politické, právě tak jako v oblasti občanova osobního života a individuálních svobod. Spolu s tím byl

¹⁵ To je rozdíl oproti dnešní úpravě, kdy za urážku na cti je považován zejména zásah do duševní integrity člověka.

¹⁶ KNAP, J., ŠVESTKA, J. a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004, s. 40

položen i základ práva, které je spjato s osobností každé fyzické osoby, neboli všeobecného osobnostního práva uplatňujícího se ve vztahu k jiným právním subjektům.¹⁷ V Evropě byla takovým aktem Deklarace lidských a občanských práv z r. 1789, vyhlášená ve Francii. V zámoří, konkrétně v americké oblasti, jím byla prve Deklarace nezávislosti z r. 1776 a na ní navazující Charta práv z r. 1791. V Anglii na Magnu Chartu Libertatum z r. 1215, vyslovující princip nedotknutelnosti svobody fyzické osoby, navázaly zejména Petice práv z r. 1628, Habeas Corpus Act z r. 1679 s principem „fair trial“ a v neposlední řadě i Charta práv z r. 1689.

Moderním, ba průkopnickým zákonem, se stal Všeobecný občanský zákoník neboli ABGB z roku 1811, jehož přirozenoprávní vliv provází zákon do dneška. Vzorovým příkladem je zde ust. § 16, který předpokládá, že člověk narozený má již rozumem seznatelná práva, a proto se s ním musí zacházet jako s osobou. Za tímto ustanovením stojí ochrana lidské důstojnosti, jakož i postulát rovnosti, jejíž ochrana se poskytuje každému člověku stejným způsobem, a položilo základ pro komplexní ochranu osobnosti.¹⁸ ABGB ve své původní podobě výslovnou právní úpravu ochrany osobnostních práv neobsahoval, vyjma výše zmíněného § 16 a práva na náhradu škody, pod níž podřazuje i škodu nemajetkovou. Výslovně se však přiznává peněžité zadostiučinění za imateriální újmu pouze ve dvou případech: v případě tzv. ceny zvláštní obliby (*pretium affectionis*) a v bolestném.¹⁹ Z důvodu tak úzkého vymezení došlo samozřejmě později, zejména v druhé polovině 20. století, k častým novelizacím, výrazně inspirovaným např. tzv. Principy evropského deliktního práva.

2.2 Vývoj na území Čech – od roku 1918 do roku 1989

Československá republika v roce 1918, tedy v roce svého vzniku, recipovala právní předpisy platné do té doby na území bývalého Rakouska - Uherska. V platnosti tak na našem území zůstal i nadále Všeobecný občanský zákoník z r. 1811. Oproti tomu

¹⁷ KNAP, J., ŠVESTKA, J. a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004, s. 41

¹⁸ DVOŘÁK, J., MALÝ, K. a kol. 200 let Všeobecného občanského zákoníku. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 48

¹⁹ Podle komentáře k ABGB „praxe uznává náhradu nehmotné újmy v těchto případech: úmyslné znemožnění účasti na honu, úmyslné zavření zdravého člověka do ústavu choromyslných“.

na území Slovenska platilo občanské právo uherské.²⁰

V Evropě došlo k významnému rozvoji práv člověka po druhé světové válce. Spíše opačným směrem se však ubíraly státy SSSR, včetně Československé socialistické republiky, tedy odklonem od humánních ideálů a demokratického socialismu, které vytvářely brzdy a bariéry dalšího vývoje včetně rozvoje a naplňování práv a důstojnosti člověka.²¹ I přesto, že byla objektivně nutná obnova práv člověka a občana, jak ostatně socialistické státy samy proklamovaly, vyznačovalo se toto období po válce v zemích východní a střední Evropy i nadále stagnačními problémy v této oblasti. Vzdor dozrálým potřebám společnosti i postulátu plnit mezinárodně převzaté závazky nebyla v našem vnitrostátním zákonodárství včas a náležitě normativně zakotvována a právními mechanismy a instituty v praxi chráněna některá základní práva člověka a občana a tím zabezpečeny jejich potřebné právní jistoty,²² namísto toho byla vytvářena další a další omezení práv občanů.

K obratu došlo po událostech v listopadu roku 1989, které vytvořily konečně ty správné předpoklady pro naplňování osobnostních práv člověka a významně přispěly k řešení všech základních, doposud opomíjených, společenských otázek. Ústava a Listina se staly zárukou nastavení právních základů jak mezi státem a občany, tak i mezi občany samými. Rovněž se urychleně přistoupilo k nouzovému překlenutí bodů mezi zcela nevyhovující právní úpravou a budoucí novou úpravou, jímž byla urychlená a obsáhlá novelizace občanského zákoníku s cílem provizorně vyřešit tehdy aktuální nedostatky pro období do celkové rekonstrukce občanského práva. Řešení, které bylo zvoleno, představovala obsáhlá novela přijatá jako zák. č. 509/1991 Sb.²³ Občanský zákoník z roku 1964 úpravou osobnostních práv sice vyhovoval požadavkům mezinárodních závazků, nicméně až po roce 1989 došlo k jejich naplňování i v praxi, a to i s ohledem na technologické pokroky moderní doby, které vytvářely více a nové možnosti neoprávněných zásahů do osobnosti. Rovněž se do popředí dostala

²⁰ KALÁBOVÁ, E. Imateriální újma v občanském právu. Praha, 2015, 81 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Švestka.

²¹ KNAP, J., ŠVESTKA, J. Ochrana osobnosti podle československého občanského práva. 2. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Panorama, 1989, s. 15

²² Tamtéž, s. 17

²³ Důvodová zpráva k zákonu č.89/2012 Sb., občanský zákoník, Konsolidovaná verze ze dne 3.2.2012, s. 8

nezastupitelná úloha rozhodovací činnosti soudů, která byla do té doby opomíjena, a došlo tak k velkému nárůstu tolik potřebné judikatury.

2.3 Ochrana osobnosti dle současné právní úpravy

Základní rámec právní úpravy ochrany osobnosti je poskytován občanským zákoníkem účinným od 1.1.2014. Úprava osobnostních práv respektuje jusnaturalistický koncept celého občanského zákoníku, když právní subjektivita je zde chápána jako důsledek osobnosti člověka a nikoliv naopak. Osobnost není člověku poskytována, stát osobnosti garantuje (poskytuje) ochranu a upravuje způsoby její realizace v právních vztazích. Nová úprava sleduje za cíl zákonné garancie všech přirozených práv člověka, ať již jsou v zákoně výslovně vzpomenuta či nikoliv a z téže příčiny se výčet osobnostních práv člověka konstruuje jako demonstrativní.²⁴ K ochraně některých dílčích osobnostních práv postačí generální klauzule v § 81 odst. 1 občanského zákoníku, ve spojení s dalšími speciální, někdy ve spojení se speciálními ustanoveními občanského zákoníku či jiných zvláštních zákonů. Některá dílčí oprávnění jsou upravena v občanském zákoníku podrobně, i z důvodu jejich vysokého společenského významu. Ochrana osobnosti je doplňkově upravena v dalších zákonech, např. v tiskovém zákoně, v zákoně o rozhlasovém a televizním vysílání, dále v zákoně o ochraně osobních údajů. V neposlední řadě je ochrana osobnosti doplněna i právem trestním. Tato doplňková úprava bude řešena v samostatné kapitole.

²⁴ Důvodová zpráva k zákonu č.89/2012 Sb., občanský zákoník, Konsolidovaná verze ze dne 3.2.2012, důvodová zpráva k § 81 až 83

3 Dílčí chráněné hodnoty

§ 81 občanského zákoníku

(1) Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého.

(2) Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.

3.1 Duševní a tělesná integrita

Pod integritou jedince je třeba si představit integritu nejen tělesnou, ale i duševní, neboť je třeba vnímat člověka v jeho plné celistvosti (spojení duše i těla). Ačkoliv snahou zákonodárce bylo nerozlišovat mezi integritou duševní a tělesnou a aplikovat ustanovení občanského zákoníku univerzálně na obě tyto stránky člověka, je třeba říci, že většina ustanovení § 91an. občanského zákoníku směřuje spíše k ochraně integrity tělesné.

Nedotknutelnost člověka je zakotvena v § 91 občanského zákoníku, přičemž právním předpisem, ze kterého tato proklamace vychází, je Listina, konkrétně čl. 7, jež zaručuje nedotknutelnost osoby a jejího soukromí v ústavní rovině. Jako jedno ze základních lidských přirozených práv na nedotknutelnost vlastní osoby požívá ochrany i na úrovni mezinárodní, tedy v mezinárodních smlouvách, jimiž je Česká republika vázána a jejichž ustanovení jsou přímo aplikovatelná. Především jde o čl. 7 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech²⁵, který zakazuje mučení a nelidské zacházení nebo tresty. Konkrétněji zaměřenými mezinárodními smlouvami jsou Úmluva o lidských právech a biomedicině a Dodatkový protokol k této úmluvě. Na evropské úrovni má mimořádný význam, zejména pro rozhodovací činnost Evropského soudu pro lidská práva, čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jež upravuje limity a přípustnost neoprávněných zásahů.

Předně se vytyčují tři hlavní pravidla spojená s ústavním principem nedotknutelnosti člověka: za prvé, zásadně nelze zasáhnout do integrity jiného bez jeho

²⁵ Vyhláška č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

souhlasu; za druhé, lidské tělo ani jeho části nesmějí být jako takové zdrojem majetkového prospěchu; za třetí, i po smrti člověka je jeho tělo pod právní ochranou.²⁶ I k nedotknutelnosti člověka se však vážou určité okolnosti, za kterých je možné toto právo omezit, neboť člověk jako člen společnosti realizuje a uplatňuje svá osobnostní práva, což samo o sobě může zasáhnout do nedotknutelnosti jiného (takové narušení však nesmí být nepřiměřené). Nedotknutelnost může být omezena i souhlasným projevem vůle dotčeného člověka. Na základě zákona ji lze omezit i bez projevu vůle dotčené osoby, např. ve stavu nouze v případě ochrany života dotčené osoby, kdy nelze získat její souhlas nebo v případě ochrany veřejného zdraví, např. nutnost povinného léčení nebezpečných nemocí pro prevenci epidemií.²⁷

Zásahy do integrity člověka jsou významně upraveny veřejnoprávními předpisy, zejména tzv. specializovanou zdravotnickou legislativou, mezi kterou patří kromě zákona o zdravotních službách, dále zákon o specifických zdravotních službách²⁸, transplantační zákon či zákon o lidských tkáních a buňkách. Účinností občanského zákoníku byl okruh předpisů upravujících zásahy do tělesné integrity významně rozšířen. Hlavním důvodem, proč občanský zákoník zásahy do integrity vůbec samostatně upravuje, je snaha poskytnout právní rámec provádění veškerých zásahů do integrity člověka. K tzv. zákrokům totiž může docházet také v jiných situacích, než jen při poskytování zdravotních služeb.²⁹ Občanský zákoník tak plní roli obecného právního předpisu ve vztahu k poskytování zdravotních služeb a v případě kolize ustanovení bude upřednostněna specializovaná zdravotnická legislativa.

K zásahům do lidské integrity dochází běžně v každodenním životě příslušníky rozličných povolání (např. jdeme-li si ostříhat vlasy do kadeřnictví, po namáhavém dnu zavítáme do masážního salonu či si necháme vytetovat obrazec na naše tělo, apod.). Zásahem do integrity v pojetí občanského zákoníku je tak třeba rozumět jakýkoliv zákrok provedený třeba jen laikem, jenž (byť měrou nepatrnou) zasahuje do našich tělesných a smyslových funkcí, zanechává stopy na těle či duši nebo narušuje volbu,

²⁶ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 336

²⁷ KALÁBOVÁ, E. Imateriální újma v občanském právu. Praha, 2015, 81 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Švestka.

²⁸ Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

²⁹ TESKA ARNOŠTOVÁ, L., OSTRUZSKA KLUSOVÁ, E. Zásahy do tělesné integrity člověka při poskytování zdravotních služeb, Rekodifikační novinky, 2012, č. 12, s. 6

jakým směrem se budou naše mentální a tělesné osobité pochody v otázce rozhodování o vlastním těle ubírat.³⁰ Zásahy do integrity jsou se souhlasem člověka, do jehož integrity má být zasaženo, povoleny³¹. V případě, kdy tento souhlas dán není, je možné oprávněně provést zásah jen, stanoví-li tak zákon.

Příkladem zásahu do tělesné integrity, pokud nyní pomineme zásahy ve zdravotnických zařízeních, může být např. zásah do práva na nekuřácké prostředí, jako součást práva na ochranu zdraví, spadajícího pod režim občanského zákoníku, což bylo stanoveno i Nálezem Ústavního soudu³², kdy se žalobce domáhal ochrany své osobnosti, konkrétně ochrany ve vězeňském zařízení před vlivem karcinogenních zplodin z tabákových výrobků prostřednictvím tzv. pasivního kouření.

3.1.1 Informovaný souhlas

Institut informovaného souhlasu je dnes již pevně zakotven v právních řádech všech demokratických vyspělých zemí. Východiskem pro českou právní úpravu je čl. 5 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, jež stanovuje, že zásah do integrity jiného lze provést pouze s jeho informovaným souhlasem o povaze zásahu a možných následcích. Je institutem, u něhož se na jedné straně projevuje ona veřejnoprávní záruka pacientova nároku na náležité poučení, zároveň se však jeho prostřednictvím zajišťuje pacientova autonomie jako soukromoprávní osoby.³³

Občanským zákoníkem je tato myšlenka rozvinuta tak, že ten, kdo chce na druhém zákrok provést, mu musí povahu tohoto zákroku srozumitelně vysvětlit s tím, že vysvětlení je považováno za řádně podané tehdy, kdy lze předpokládat, že druhá strana pochopila účel a způsob zákroku. Rozhodující pro platnost informovaného souhlasu tedy není informace sdělená, nýbrž informace pochopená – zasahovatel musí vzít

³⁰ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 142-143

³¹ Člověk však nemůže poskytnout souhlas s takovým zásahem do integrity, kterým by mu měla být způsobena závažná újma.

³² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 9.7.2009, sp. zn. II. ÚS 2379/08

³³ UHEREK, P. Role lékaře při získávání informovaného souhlasu pacienta aneb opětovně k otázce právní povahy vztahů vznikajících při poskytování zdravotních služeb. [online]. [cit. 2016-10-18]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/role-lekare-pri-ziskavani-informovaneho-souhlasu-pacienta-aneb-opetovne-k-otazce-pravni-povahy-vztahu-vznikajicich-pri-poskytovani-zdravotnich-sluzeb-102374.html>

v potaz schopnost konkrétního člověka pochopit smysl podávané informace. Po sdělení všech informací by měl člověk mít ucelený přehled o tom, jaký zákrok bude na jeho těle proveden (tj. zda se bude jednat o zákrok invazivní či neinvazivní), jakým způsobem bude proveden (např. pomocí jakých nástrojů, pomůcek, jaká oblast těla bude zasažena), jaký je účel zásahu, jaká jsou rizika zásahu a jeho nebezpečí a zda existují případné jiné alternativy, jejichž prostřednictvím by bylo možné dosáhnout stejného nebo podobného výsledku.³⁴ Existuje několik metod, kterými si lze zajistit, aby informovanost pacienta a jeho porozumění rizikům zákroku co nejefektivnější. Nejjednodušším a nejrychlejším se jeví poskytnutí zjednodušených doplňkových psaných materiálů o zákroku, dále může jít například o doprovodná videa k zákroku nebo použití metody, kdy pacient je po vysvětlení zákroku požádán, aby svými vlastními slovy popsal to, co mu bylo vysvětleno lékařem.³⁵ V případě provedení zásahu bez souhlasu je možné se dovolat jeho relativní neplatnosti. Rozsah podávané informace však vždy závisí na charakteru a konkrétních okolnostech zásahu, jakož i na znalostech a rozumu dotčeného člověka. Proto např. není obvyklé, aby v kadeřnictví byly vysvětlovány možné následky ostříhání vlasů, ač jde o zásah do integrity; stejně tak není obvyklé ve zdravotnickém zařízení poučovat pacienta o povaze zákroku spočívajícího ve změření teploty běžným teploměrem.³⁶

Informovaný souhlas, v některých zemích nazýván jako informovaná volba („informed choice“), vyjadřuje svým způsobem vztah mezi pacientem a lékařem. Moderní medicína dává přednost vůli pacienta před zachováním jeho zdraví za každou cenu. Je pevně zavedeno pravidlo, že dospělý pacient, který není omezen na způsobilosti k právním úkonům, může odmítnout jakýkoli zásah do své integrity, dokonce i takový, který mu může zachránit život. Většina lékařů skutečně respektuje taková přání, z nichž v praxi nejběžnější jsou zákazy Svědků Jehovových dostávat transfúze krve. Co se doposud jeví jako problematické, je posuzování toho, co je nejlepším zájmem pacienta v případě, že dotčený pacient není schopen se k tomuto sám

³⁴ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 144

³⁵ CORDASCO, M. K., Making Health Care Safer II: An Updated Critical Analysis of the Evidence for Patient Safety Practices. Chapter 39. Obtaining informed consent from patients: Brief update review [online]. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <https://archive.ahrq.gov/research/findings/evidence-based-reports/ptsafetyII-full.pdf>

³⁶ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 351

vyjádřit (jedná se např. o pacienta v kómatu, nezletilého pacienta, který nemá ještě samostatnou způsobilost udělovat či odpírat souhlas se zákrokem, nebo pacienta s takovou duševní poruchou, která ho činí nezpůsobilým se rozhodnout pro určitý zákrok).³⁷ Těmito situacemi se občanský zákoník samozřejmě zabývá také, a stanovuje, že souhlas může být za určitých podmínek udělen jeho zákonným zástupcem. Rovněž v případě, kdy je zásah podle všech okolností nutný v zájmu života nebo zdraví dotčeného, není potřeba informovaného souhlasu dotčené osoby. Pokud však dostatečně způsobilý pacient zákrok skutečně předem řádně odmítl, pak by postup lékaře zasahujícího i přes předchozí nesouhlas pacienta nešlo omluvit ani právní úpravou krajní nouze ve smyslu příslušných ustanovení zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku a občanského zákoníku, neboť tím by byly smysl a obsah práva nemocného svobodně se o zákroku rozhodnout zcela popřeny, neboť lékař by pouze vyčkal, až bude nemocný neschopen dalšího projevu vůle a od toho okamžiku by na jeho názor přestal brát zřetel.³⁸ Z ústavního principu nedotknutelnosti integrity osobnosti vyplývá zásada svobodného rozhodování v otázkách péče o vlastní zdraví; proto při aplikaci ustanovení umožňujících ve vyjmenovaných případech, určité medicínské výkony či vyšetření provést i bez výslovného souhlasu občana (pacienta), je nutné šetřit podstatu této svobody a postupovat s maximální zdrženlivostí, neboť diagnóza není více než právo.³⁹ Zásah takto prováděný by však měl být neodkladný, vedoucí ke stabilizaci zdravotního stavu dotčené osoby, a v takovém okamžiku, je-li osoba oprávněná souhlas udělit, je nutné již plně respektovat právo dotčené osoby svobodně rozhodovat ohledně péče o své zdraví. Posléze musí být člověku vysvětlena povaha zákroku, jeho případná rizika i rizika, která hrozila v případě neprovedení zákroku.

Ze shrnutí výše uvedeného tedy vyplývá, že informovaný souhlas musí splňovat podmínky svobodné a vážné vůle, určitosti, srozumitelnosti a rovněž být zproštěný omylů a nepřesností. Co se týká formy, v níž má být souhlas pacientem udělen, pak platí, že informovaný souhlas může být udělen jak výslovně ústně, tak i písemně (což je pro některé zákroky povinné), tak i konkludentním jednáním. Konkludentním projevem vůle je v oblasti zdravotní péče například situace, kdy osoba, již má být odebrán vzorek

³⁷ KOPALOVÁ, M. Informovaný souhlas a paternalismus lékařů – historie a současnost, *Právní rozhledy*, 2008, č. 3, s. 94

³⁸ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. Informovaný souhlas: teorie a praxe informovaného souhlasu ve zdravotnictví. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007, s. 26

³⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18.5.2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000

krve, usedne na určené místo, nastaví ohbí lokte a klidně sleduje, jak sestra zaškrcuje krevní oběh v paži, vpichuje jehlu a provádí odběr. Jiným příkladem může být, když pacient na pokyn lékaře otevře ústa a mlčky, popřípadě se slovem „ááá“, snáší lékařův pohled do svého krku, tedy existenci takového souhlasu pak není těžké dovodit.⁴⁰ Písemnou formu musí mít souhlas např. v případě sterilizací a transplantací, interrupcí atd. Nicméně, z opatrnosti je vždy pro lékaře při určitých zásazích, vhodnější souhlas formálně zachytit jako písemné potvrzení projevu vůle, i když to zákon u takového zákroku nepředepisuje. Toto je ponecháváno převážně na volné úvaze lékaře a zdravotnického zařízení, který sám musí posoudit, zda se jedná o zásah natolik invazivní či nebezpečný, což později může být v případě budoucího sporu ku prospěchu právě zdravotnického zařízení, neboť poslouží jako důkaz pacientovy vůle. Logicky pacientovi svědčí právo svůj souhlas kdykoliv svobodně odvolat, což musí být ze strany lékaře respektováno, ovšem za podmínky, že se lékař přesvědčil, že je pacient v daném okamžiku dostatečně způsobilý se takto rozhodnout, tedy že není pod okamžitým vlivem například bolesti či léků do té míry, aby jeho schopnost rozhodovat o svém osudu nebyla narušena.⁴¹

Otázku nedostatečného poučení o možných rizicích a následcích pacienta zdravotnickým zařízením řešil i Nejvyšší soud ČR⁴². Jednalo se zde o to, zda je zdravotnické zařízení odpovědné za škodu na zdraví v případě nedostatečného poučení o možných rizicích a alternativách zákroku, ač jinak byla zdravotnická služba poskytnuta lege artis. V tomto konkrétním případě žalobkyně podstoupila v žalované nemocnici operaci štítné žlázy, při níž došlo k poškození nervů, čímž došlo k trvalému poškození zdraví projevujícím se dušností a ztišením mluveného projevu s pomalejší frekvencí. Odpovědnost žalované za způsobenou škodu soud dovodil z chybějícího poučení žalobkyně o riziku porušení zvrtných nervů při operaci štítné žlázy a o alternativních způsobech léčby. Soud, stejně jako už v minulosti, došel k závěru, že provedení lékařského zákroku bez informovaného souhlasu, pouze na základě souhlasu, jenž nebyl informovaný ve smyslu shora vymezeném (tj. souhlas byl dán, aniž se pacientovi dostalo řádného poučení), je porušením právní povinnosti, a tedy

⁴⁰ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. Informovaný souhlas: teorie a praxe informovaného souhlasu ve zdravotnictví. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007, s. 37

⁴¹ Tamtéž, s. 43

⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.4.2015, sp. zn. 25 Cdo 1381/2013

nedovoleným, protiprávním jednáním jakožto jedním z předpokladů náhrady škody podle občanského zákoníku. Dalším předpokladem náhrady škody je vznik škody, jenž je v dané věci nesporný. Spornou je zde však otázka příčinné souvislosti. Obecně platí, že příčinná souvislost jako předpoklad odpovědnosti za škodu je dána, pokud protiprávní úkon (zde lékařský zákrok vykonaný bez informovaného souhlasu) je vyvolávajícím činitelem (příčinou) poškození zdraví, jinými slovy k následku (poškození zdraví) by nedošlo, nebýt příčiny (nedovoleného zákroku). Při posouzení existence příčinné souvislosti bylo nutné především vyhodnotit, jakého poučení se pacientovi dostalo, popřípadě mělo dostat. V mnoha případech (zejména tam, kde neprovedení zákroku představuje větší riziko poškození zdraví než jeho provedení) totiž bude platit, že i kdyby pacient býval onu chybějící informaci před zákrokem měl, rozhodl by se zcela stejně, tedy že výkon podstoupí. Pak je ovšem spravedlivé, aby důsledky lege artis provedeného zákroku i riziko jeho případného nezdaru nesl sám. Co se týče rozsahu poučení, platí zde, že ani poučení o rizicích zákroku není bezbřehé. Nejvyšší soud konečně došel k závěru, že odpovědnost poskytovatele zdravotní péče za škodu na zdraví podle občanského zákoníku v případě nedostatečného poučení o možných rizicích a alternativách zákroku, ač jinak byla zdravotnická služba poskytnuta lege artis, nastává jen tehdy, prokáže-li pacient, že při znalosti rozhodných skutečností (o nichž měl být poučen) bylo reálně pravděpodobné, že by se rozhodl jinak, tj. že zákrok nepodstoupí a při úvaze, o čem poučit, je nutno vycházet z kombinace pravděpodobnosti rizika určitého možného nepříznivého vývoje či nepříznivých následků zákroku a závažnosti takových následků pro celkový zdravotní stav pacienta. Čím závažnější budou nepříznivé následky v případě naplnění rizika, tím menší pravděpodobnost bude stačit ke vzniku povinnosti o nich pacienta poučit.

3.1.2 Souhlas nezletilých a nesvéprávných osob

Aby člověk mohl udělit samostatně souhlas se zásahem do své integrity, je potřeba, aby byl plně svéprávný. Označením osoby jako svéprávné se vyjadřuje, že kdo je s to vlastním jednáním nabývat subjektivní práva a zavazovat se k povinnostem, je

osobou svého práva (*sui generis*)⁴³, přičemž svéprávnosti fyzická osoby nabývá v plném rozsahu zletilostí, tedy dovršením osmnáctého roku věku. U nezletilého se tak má za to, že je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.⁴⁴

Občanský zákoník ve svých ustanoveních týkajících se souhlasu k zásahu do integrity vyjadřuje respekt k vůli člověka, do jehož integrity má být zasazeno bez ohledu na to, zda se jedná o osobu nespěprávnou pro nedostatek věku nebo z důvodu psychického onemocnění či jiného nedostatku. U nezletilých to v praxi znamená, že lékař může určitou zdravotnickou péči poskytnout nezletilým i bez souhlasu zákonného zástupce, pokud dojde k závěru, že provedení takového úkonu je přiměřené jeho rozumové a volní vyspělosti odpovídající jeho věku, a v takovém případě by ani nesouhlas zákonného zástupce nezměnil nic na oprávněnosti zákroku. V případě, že zákrok je takové povahy, kdy vzhledem k věku nezletilého či nespěprávné osoby nelze předpokládat, že je provedení takového zákroku přiměřené jeho věku a vyspělosti, pak za takové osoby může udělit informovaný souhlas jejich zákonný zástupce. Je-li nespěprávná osoba schopna v přiměřené míře úsudku, je nutno dát takové osobě poučení o povaze zákroku a rovněž je nutno zjistit její názor na věc.⁴⁵ Problematickou se může stát situace, kdy zákonný zástupce nemůže souhlas s poskytnutím zdravotní péče poskytnout dostatečně včas nebo udělit takový souhlas odmítá. S tímto se velmi šikovně vypořádal zákon o zdravotních službách, který v § 35 odst. 3 stanovuje, že v případě, kdy jde o neodkladnou nebo akutní péči a souhlas zákonného zástupce nelze bezodkladně získat, pak o případném poskytnutí zdravotní péče rozhodně ošetřující lékař. Taková úprava byla velmi vhodně zvolená, neboť dříve, v případě, že zákonnými zástupci nezletilého byli oba rodiče, byl nutný u zákroků, které mohly negativně ovlivnit zdravotní stav pacienta, souhlas obou rodičů, a pokud ti se neshodli, bylo nutné se obrátit na soud, jenž nezletilému ustanovil opatrovníka, který až následně rozhodl o poskytnutí zdravotní péče. Nahrazením této úpravy tak došlo bezpochyby k efektivnějšímu poskytování zdravotní péče v neodkladných případech a k větší přehlednosti ve vztahu lékaře, nezletilého pacienta a zákonného zástupce.

⁴³ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 138

⁴⁴ § 31 občanského zákoníku

⁴⁵ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 138

V případě vážně míněného a jasně odůvodněného nesouhlasu nesvéprávné osoby s provedením závažného zákroku, může být takový zákrok proveden pouze s přivolením soudu ve zvláštním řízení o přivolení k zásahu do integrity podle zák. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, přičemž tento zákon se zabývá pouze speciální úpravou místní příslušnosti a na samotnou právní úpravu tohoto řízení se použijí ustanovení obecné části zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, popř. subsidiárně o.s.ř. Stejný postup se uplatní i v případě, kdy nesouhlas vyjadřuje zákonný zástupce. Ingerence soudu nastupuje i v okamžiku, kdy se provádí zákrok na osobě neschopné úsudku se závažnými a trvalými následky či který provází vážné nebezpečí.

Občanský zákoník řeší i situace, kdy dospělý, plně svéprávný člověk nemůže udělit souhlas pro jeho neschopnost projevit vůli z důvodu např. duševního postižení a nemoci. V takovém případě se v první řadě bude ošetřující lékař pro získání souhlasu obracet na přítomného manžela, rodiče, nebo jinou osobu blízkou⁴⁶. Není-li žádná z těchto osob přítomna a nehrozí-li nebezpečí prodlení, bude vyžadován souhlas manžela, a není-li, pak souhlas rodiče či jiné dostupné osoby blízké. Nelze-li získat informovaný souhlas ani tímto způsobem, může ho udělit jiná přítomná osoba, která o člověka osvědčí mimořádný zájem. Tuto okolnost je nutno posoudit vzhledem ke konkrétním okolnostem. Konečně zde tedy může být případně zohledněn názor i opatrovníka osoby omezené ve svéprávnosti, avšak pouze tehdy, podaří-li se mu mimořádný zájem o opatrovance osvědčit. Může se jednat rovněž např. o dlouholetého ošetřovatele člověka umístěného v některém ze sociálních zařízení, atd.⁴⁷

3.1.3 Dříve vyslovené přání

Pro případy, kdy se člověk dostane do takové životní situace, do takového zdravotního stavu, kdy nebude moci vyslovit předem svůj souhlas či nesouhlas se zásahem do jeho integrity, figuruje v našem právním řádu institut dříve vysloveného přání. Ten se ještě dříve objevil v čl. 9 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, který

⁴⁶ Srov. § 22 odst. 1 občanského zákoníku ve znění: „Osoba blízká je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství (dále jen "partner"); jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.“

⁴⁷ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 571

sloužil jako inspirace pro jeho převzetí nejen do občanského zákoníku, ale i do zákona o zdravotních službách, jenž má jako speciální zákon přednost a tzv. dříve vyslovené přání upravuje komplexně. Ustanovení občanského zákoníku se uplatní spíše výjimečně, a to případně tehdy, má-li jít o mimořádný zásah do integrity člověka mimo rámec poskytování zdravotních služeb.⁴⁸

Tzv. dříve vysloveným přáním se myslí písemný záznam pacientovy vůle právě pro případ, že by se někdy v budoucnu ocitl v situaci, která by mu znemožňovala se ke svému osudu vyjádřit. Bývá nepříliš přesně nazýváno „zdravotnickou závětí“. Takový dokument nemusí a nemůže obsáhnout všechny předpokládané zdravotní situace, typicky se jedná o instrukce pro lékaře, kterými pacient předem odmítá nějaký zákrok nebo volí mezi možnostmi léčby.⁴⁹ Nejčastěji dochází k jeho sepisování v případě, kdy pacient je nevléčitelně nemocný, a již nechce, aby byl často a zbytečně resuscitován např. při zástavě srdce, nebo odmítne výživu sondou a radši upřednostní klidné dožití před náročnou léčbou či dočasným udržováním při životě. Prostřednictvím dříve vysloveného přání lze volit mezi možnými léčebnými postupy přicházejícími v daném případě v úvahu či jím lze odmítnout léčbu, a to jakoukoliv, i život zachraňující. Co jeho prostřednictvím však není možné je nutit lékaře, aby život pacienta svojí aktivní činností ukončil (tzv. aktivní euthanasie) nebo určit léčebný postup či metodu, která je neslučitelná s lege artis. Naproti tomu v Nizozemí je možné skrze psané prohlášení, tzv. „advance directives“, pacienta (případně budoucího pacienta) vyjádřit přání o provedení eutanazie v případě, kdy se ocitne v konkrétní zdravotní situaci, kterou by nyní považoval za nesnesitelnou a bez vyhlídek na zlepšení. V tomto prohlášení musí být jasně definovány okolnosti, za nichž by si dotýčný pacient eutanázii přál a musí obsahovat jasné a jednoznačné přání pacienta.⁵⁰ Celý proces je podrobně upraven nizozemskou legislativou a má svá přesná pravidla a podmínky.

Co se týká formálních náležitostí dříve vysloveného přání, pak takové musí být učiněné zletilou, plně svéprávnou osobou, mít písemnou formu a musí být opatřeno úředně ověřeným podpisem pacienta, příp. stačí obyčejný podpis, je-li záznam o něm

⁴⁸ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 572

⁴⁹ MALÝ, L., LOJDOVÁ, E., Dříve vyslovená přání – závět' do nemocnice? [online]. [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/drive-vyslovena-prani-zavet-do-nemocnice-90987.html>

⁵⁰ VAN WIJMEN, M. P.S., RURUP, M. L., PASMAN, H. R. W., KASPERS, P. J. and ONWUTEAKA-PHILIPSEN, B. D. Advance directives in the Netherlands: An empirical contribution to the exploration of a cross-cultural perspective on advance directives. Volume 24. Issue 3. Bioethics, 2010, p. 118-120

učiněn při hospitalizaci před lékařem a svědkem. Jeho nedílnou součástí musí být písemné poučení pacienta o důsledcích jeho rozhodnutí, a to lékařem v oboru všeobecné praktické lékařství, u něhož je pacient registrován, nebo jiným ošetřujícím lékařem v oboru zdravotní péče, s níž dříve vyslovené přání souvisí.⁵¹ Platnost dříve vysloveného přání je rovněž podmíněna tím, že se výrazně nezměnily okolnosti, za kterých bylo učiněno, např. věda nepřišla s novým léčebným postupem, který by pravděpodobně změnil rozhodnutí pacienta léčbu odmítnout. V původním znění zákona o zdravotních službách byl stanovený pětiletý limit platnosti dříve vysloveného přání, což však bylo částí odborné veřejnosti kritizováno a považováno za příliš krátký časový úsek, za situace, kdy tohoto institutu budou nejčastěji využívat osoby trpící zhoršujícími se psychickými chorobami, např. Alzheimerovou chorobou. Na druhou stranu bylo namítáno, že smyslem pětiletého omezení je ochrana pacientů a během těchto pěti let může dojít k zásadní změně okolností na straně pacienta, o kterých nemusí být lékaři nic známo a nebude již aktuální, a je tedy na místě nechat omezenou platnost dříve vysloveného přání, když po uplynutí pětileté lhůty může pacient přání obnovit nebo změnit jeho obsah. S definitivním řešením přišel Ústavní soud, který ve svém nálezu⁵² zrušil ustanovení § 36 odst. 3 zákona o zdravotní službě ve slovech, že „platnost dříve vysloveného přání je 5 let“. Ústavní soud se nejdříve zabýval otázkou, zda omezení platnosti na pět let není v rozporu s čl. 9 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, který stanovuje povinnost přihlédnout k přání pacienta, přičemž platnost takového přání nijak s ohledem na plynutí času neomezuje. Při tomto posuzování vycházel zejména z čl. 27 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, který umožňuje přijmout taková zákonná opatření, v jejichž důsledku bude poskytnuta větší právní ochrana při aplikaci biologie a medicíny. Bylo tak na místě posoudit, která z úprav bude lépe schopna plnit tuto garanční funkci a zda se časové ohraničení nedostává do rozporu se smyslem institutu dříve vysloveného přání, kdy pacient toto přání projevil právě pro případ, že o sobě nebude schopen sám rozhodnout, zákon však i v případě, kdy taková situace nastala, podmiňoval jeho další platnost novým projevem vůle, jenž již však ze strany pacienta nemohla být učiněna. Důsledek takové právní úpravy je možné demonstrovat na příkladu pacienta postiženého Alzheimerovou chorobou. Ten ještě předtím, než mu

⁵¹ § 36 odst. 2 zákona o zdravotních službách

⁵² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27.11.2012, Pl. ÚS 1/12

jeho zdravotní stav přestane umožňovat vyslovit souhlas nebo nesouhlas s poskytnutím zdravotní služby, projeví předepsaným způsobem vůli např. o tom, že nechce být v případě srdečních potíží resuscitován. Takové přání může platit několik měsíců nebo let poté, co již nebude moci souhlas poskytnout, z důvodu omezené svéprávnosti, a den po uplynutí pětileté doby by již k tomuto přání nesmělo být přihlédnuto, ačkoliv s výjimkou uplynutí této doby nedošlo k žádné skutečnosti, jež by zpochybňovala další trvání předmětného přání, a pacient sám své původní přání nemůže vyslovit opětovně. Ústavní soud se přiklonil k názoru, že takováto úprava by nebyla slučitelná s právem pacienta podle čl. 9 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, kdy bylo třeba naší právní úpravu hodnotit jako omezení předmětného práva postrádající jakýkoliv ústavně aprobovaný důvod a omezení platnosti dříve vysloveného přání, jak již bylo uvedeno výše, zrušil. Ústavní soud však neupravil, jak se má posuzovat platnost přání sepsaných ještě před jeho rozhodnutím, když tady existuje možnost, že její autoři počítali s jejím pětiletým omezením? Na místě je pro vyloučení pochybností asi nejvhodnější upravit již sepsané přání, případně určit v něm výslovně dobu jeho platnosti.

Problematickou se ohledně dříve vysloveného přání může jevit také situace, kdy dokument ohledně přání nemá člověk u sebe a lékař o něm vůbec neví. V takovém případě se jeví určitým řešením svěřit jeho kopii osobě, u které se ví, že bude o hospitalizaci pacienta informována. Tímto se ovšem na druhou stranu zase staví do nezáviděníhodné pozice lékař, protože pokud by podle takto předaného dokumentu postupoval, a později by se ukázal jako neplatný, byl by za to těžce postihován. Nejvhodnějším řešením by jednoznačně bylo zřídit rejstřík či registr, stejně jako byl zřízen u osob nesouhlasících s posmrtným odběrem tkání a orgánů, který by evidoval notářsky ověřené dokumenty s dříve vyslovenými přáními, což by chránilo jak pacienty, tak poskytovatele zdravotních služeb a zejména samotné lékaře.

3.1.4 Nakládání s částmi lidského těla a tělem zemřelého

Jak již bylo řečeno dříve, ochrana je poskytována jak osobnosti jako celku, tak i jejím jednotlivým složkám, mezi které patří i právo na tělesnou integritu. Stejně tak se musí ochrana vztahovat nejen na organismus, tělo lidského člověka jako celek, nýbrž i

na části, které jsou z něj odděleny, případně substráty, jež mají v těle člověka původ⁵³. Nakládání s částmi lidského těla je upraveno zejména právem veřejným, kupříkladu zákonem o zdravotních službách či transplantačním zákonem, nicméně i občanský zákoník mu věnuje nemalou pozornost a ve svých ustanoveních zavedl oprávnění, relativní osobnostní právo člověka dozvědět se, jak bylo naloženo s částí těla, jež mu byla odňata, a rovněž stanovil zakázaná jednání při nakládání s těmito částmi.

Lidské tělo a jeho části včetně tělesných ostatků jsou tradičně vyňaty ze soukromoprávního obratu za účelem obchodování (*res extra commercium*). Proto lidské tělo ani jeho části, třebaže byly od těla odděleny, nejsou věci a nejsou s výjimkou obnovitelných částí těla ani předmětem věcných práv⁵⁴, hovořit o nich můžeme jako o specifickém (*sui generis*) předmětu soukromého absolutního osobnostního práva, a jako takové se nestává předmětem věcných či závazkových majetkových práv. Avšak výjimkou z takového závěru jsou takové části lidských těl, které lze bezbolestně odejmout bez znecitlivění a které se přirozenou cestou obnovují. Na takové části těl se (po oddělení) hledí jako na věc movitou.⁵⁵ Např. německé právo přistupuje k částem lidského těla tak, že rozlišuje mezi částmi těla trvale vyřazenými z těla, které jsou předmětem vlastnického práva a mezi obnovitelnými částmi těla a částmi určenými k plnění funkcí lidského těla, jako je např. sperma pro rozmnožování, které je rovněž považováno za část těla a takové zničení spermií je nutné považovat za zásah do tělesné integrity (nebo obecného práva na osobnosti).⁵⁶ V Nizozemí naopak platí, že i oddělené části zůstávají součástí lidského těla a uplatní se na ně ochrana osobnosti.

Ten, jehož část těla byla odňata, má právo na informaci o dalším nakládání s touto tělesnou součástí, přičemž toto právo vzniká v okamžiku oddělení. Osobou povinnou tuto informaci osobě oprávněně sdělit je ten, kdo část těla odňal, případně ten, komu byla předána, a to bez zbytečného odkladu po výzvě ke sdělení předmětné informace. Z nesplnění této povinnosti může být vyvozována odpovědnost za škodu či újmu na přirozených právech člověka.

⁵³ Mezi hmotné substráty, jež mají původ v lidském těle, řadíme např. krev, pot, slzy, moč, mateřské mléko a sperma.

⁵⁴ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 552

⁵⁵ Tamtéž, s. 553

⁵⁶ NEETHLING, J., Personality rights: a comparative overview, [online]. [cit. 2017-01-31]. Dostupné z: <http://journals.co.za/docserver/fulltext/cilsa/38/2/66.pdf?expires=1488370982&id=id&accname=guest&checksum=EA33CBCE4ED81299385AA51B51B671FD>

Z respektu k důstojnosti člověka a rovněž z důvodu veřejného zdraví plynou i určitá omezení toho, jak je možné s odňatou částí naložit. Jedná se jednak o zákaz naložit s odňatou částí pro člověka nedůstojným způsobem, jednak o naložení s ní způsobem ohrožujícím veřejné zdraví, a to i přesto, že by s tím dotčený člověk souhlasil. Biologický materiál člověka může být v některých případech využit komerčně (např. z ostříhaných vlasů lze zhotovit paruku), k záchraně života či zdraví, k vědeckým, výzkumným a výukovým účelům a proto není na místě takové způsoby využití obecně zakázat. Je ovšem nezbytné, aby se tak dělo s vyváženým přihlédnutím jak k zájmu na takové použití na jedné straně, tak i k nezbytnosti respektování etických hranic na straně druhé. Jednou z podmínek pro využití získaného biologického materiálu je souhlas dotčené osoby, udělený i konkludentně.⁵⁷ Výslovně udělený souhlas je potřeba vždy, má-li být odňatá část těla použita k účelu svou povahou neobvyklému.

Normami veřejného práva, zejména zákonem o specifických zdravotních službách a transplantačním zákonem, je upraveno nakládání s částmi lidského těla v závažných případech. Z těchto právních předpisů vyplývají limity práva lidí disponovat vlastním tělem i kontroly nad odděleným biologickým materiálem, který pochází z těla. Přestože má člověk právo udělit souhlas s dalším využitím oddělené části svého těla, není obecně oprávněn s nimi volně nakládat, jak by jinak bylo v soukromém právu obvyklé.⁵⁸

Jak z Úmluvy o lidských právech a biomedicíně v jejím čl. 21, tak i a contrario z ustanovení § 112 občanského zákoníku jasně vyplývá, že lidské tělo a jeho části nesmějí být jako takové zdrojem finančního prospěchu. I zde ovšem zákonodárce ponechal prostor pro výjimky, kdy platí fikce, že některé části těla se po jejich oddělení od zbytku těla stávají věcí movitou a jako takové mohou být předmětem soukromých práv majetkových. Jedná se o ty části těla, které lze bezbolestně odejmout bez znecitlivění a které se přirozenou cestou obnovují, např. nehty, vlasy, chlupy i přirozené lidské výměšky. Vlastníkem těchto věcí se po jejich oddělení stává člověk, jemuž byly odňaty, a ten s nimi může nakládat, a získat za ně i finanční prospěch.

⁵⁷ KALÁBOVÁ, E. Imateriální újma v občanském právu. Praha, 2015, 81 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Švestka.

⁵⁸ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 419

Transplantační zákon v zásadě připouští možnost přenechání tkání či orgánů žijícího dárce za přesně stanovených podmínek. Takový odběr tkání a orgánů musí být proveden výhradně v zájmu léčebného přínosu pro příjemce, nelze vhodnou tkáň či orgán získat od zemřelého dárce a jiná léčebná metoda by neměla stejný účinek, osoba dárce je způsobilá dát informovaný souhlas a vyslovila jej, a v neposlední řadě musí jít o tkáň obnovitelnou nebo jeden z funkčních párových orgánů. Co se týče osob dárce a příjemce, pak odběr orgánů lze provést ve prospěch příjemce, jenž je buďto osobou blízkou dárci a dárce vyslovil informovaný souhlas, anebo příjemce osobou blízkou není, avšak dárce výslovně projevil vůli darovat mu svůj orgán za současného souhlasu etické komise.⁵⁹

Absolutní osobnostní právo člověka podle občanského zákoníku zaniká okamžikem smrti. Po smrti člověka přetrvává pouze postmortální ochrana zemřelého jako výraz úcty a respektu a tedy zásada nedotknutelnosti člověka se nevztahuje pouze na žijící osoby. S tím souvisí i právo člověka rozhodnout o tom, jak bude s jeho tělem po smrti naloženo, limitované ochranou veřejné morálky, zdraví a pořádku. Projev vůle zesnulého, kterým zakázal určité jednání pro případ jeho smrti, je nutno respektovat, i ve vztahu nakládání s jeho tělem, a to z hlediska časového projev poslední platný. Jedná se o způsob jednostranného právního jednání, a to případně i neadresného, v rámci autonomie vůle člověka při výkonu absolutního osobnostního práva. Zvláštní forma takového právního jednání není občanským zákoníkem v obecné rovině stanovena (může být tedy učiněno i ve formě ústní a jeho existence může být doložena např. prohlášením příbuzných apod.).⁶⁰ Tímto projevem však může člověk pouze omezit nakládání s jeho tělem ve smyslu zdržení se takto zakázaných jednání. Nevzniká však žádné osobě pouze z tohoto titulu jakýkoliv závazek či jiná subjektivní povinnost spočívající v konání.⁶¹

Občanský zákoník upravuje posmrtnou ochranu těla člověka pro případ pohřbu a pitvy. Člověk může za svého života projevit vůli o podobě jeho pohřbení, avšak v případě, že tak neučinil, stanovil občanský zákoník posloupnost osob oprávněných o

⁵⁹ § 3 odst. 1, odst. 2 transplantačního zákona

⁶⁰ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 603

⁶¹ Tamtéž, s. 603

jeho podobě rozhodnout⁶². Lze však přihlížet jen k takovým přáním, která nakládají s tělem zemřelého způsobem důstojným a v zájmu zachování veřejného zdraví. Proto nelze např. přihlížet k přání dotčeného člověka o tom, že si nepřeje být vůbec pohřben.

Zákonem č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony, který vešel v účinnost 28.2.2017, byla provedena novela občanského zákoníku, která z občanského zákoníku vypustila do té doby poměrně podrobnou úpravu, týkající se pitev, čímž se rozhodla vyřešit výkladové nejasnosti jednak v souvislosti s prováděním patologicko-anatomických pitev a jejich provádění bez souhlasu zemřelého, jednak v souvislosti se vzájemnou působností zákona o zdravotních službách, jenž jako *lex specialis* má přednost před občanským zákoníkem v působnosti a úpravu provádění pitev sám zahrnuje, tedy není třeba mít tuto problematiku duplicitně upravenou. Občanský zákoník, kromě pohřbení, tedy připouští i další využití těla zemřelého, a to k provedení pitvy. Podrobnější úpravu však již obsahuje pouze zvláštní zákon o zdravotních službách. S využitím musí zemřelý za svého života výslovně souhlasit, jinak zde platí princip presumovaného nesouhlasu. Svě souhlasné stanovisko může člověk projevit ve veřejné listině nebo vůči poskytovateli zdravotních služeb s účinky vůči tomuto poskytovateli (to se stává součástí jeho zdravotní dokumentace). Prokazatelně vyslovený souhlas může za zemřelého vyslovit i osoba jemu blízká. Existují i zákonné důvody opravňující provedení pitvy či použití lidského těla k medicínským účelům. Pitvy ke zjištění nemoci a ověřování diagnózy, ke zjištění příčin náhlých či násilných úmrtí (v případech stanovených zákonem o zdravotních službách) a soudní pitvy při podezření, že úmrtí bylo způsobeno trestným činem, se provádějí povinně⁶³, nezávisle na tom, zda k tomu dal zemřelý za života souhlas. Nadále přitom platí obecné pravidlo, dle kterého požadavek na provedení patologicko-anatomické pitvy nemohou vznášet osoby blízké zemřelého pacienta. Mají-li příbuzní zesnulého pochybnosti o příčině úmrtí a z daného důvodu požadují pitvu, přičemž dle odborného názoru poskytovatele či objektivních důvodů zákonný, resp.

⁶² §114 občanského zákoníku: Člověk je oprávněn rozhodnout, jaký má mít pohřeb. Nezanedchá-li o tom výslovné rozhodnutí, rozhodne o jeho pohřbu manžel zemřelého, a není-li ho, děti zemřelého; není-li jich, pak rozhodnou rodiče a není-li jich, sourozenci zemřelého; nežijí-li, pak rozhodnou jejich děti a není-li ani jich, pak kterákoli z osob blízkých; není-li žádná z těchto osob, pak rozhodne obec, na jejímž území člověk zemřel.“

⁶³ KALÁBOVÁ, E. Imateriální újma v občanském právu. Praha, 2015, 81 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Švestka.

povinný důvod pro provedení pitvy dán není, je pro osoby blízké možnou cestou pouze podání stížnosti na poskytování zdravotních služeb.⁶⁴

Naproti tomu, v případě odebírání tkání a orgánů zemřelému, je nutno se řídit transplantačním zákonem a jeho principem předpokládaného souhlasu. Pokud člověk za svého života nevyjádří nesouhlas s posmrtným darováním svých tkání či orgánů, a to buď zaevidováním se v Národním registru osob nesouhlasících s posmrtným odběrem svých orgánů a tkání, anebo prohlášením před ošetřujícím lékařem za přítomnosti svědka, předpokládá se, že s odběrem souhlasí.

3.1.5 Práva člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu

V rámci poskytování zdravotních služeb může dojít k situaci, kdy je potřeba dotčenou osobu nuceně převzít a držet ve zdravotnickém zařízení bez jejího souhlasu. Jelikož je takovýto postup velmi vážným zásahem do integrity člověka a jeho osobní svobody, je upraven nejen normami veřejného, tzv. zdravotnického práva, ale i občanským zákoníkem, a to přesto, že se vztahují na totožný okruh situací. Tyto úpravy se tak vzájemně doplňují, neboť obě upravují relativní osobnostní práva pacienta zdravotnického zařízení. Procesní postup je regulován zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Převzetí, resp. umístění člověka, do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu je jedním z ústavně přípustných omezení osobní svobody člověka a v mezích zákona představuje rovněž výluku z protiprávnosti zásahu do osobní svobody tvořící integrální součást osobnosti člověka a předmět absolutního osobnostního práva.⁶⁵

K zadržení a umístění člověka ve zdravotnickém zařízení může dojít z několika zákonných důvodů. Člověk může být hospitalizován i bez jeho souhlasu, bylo-li pravomocně rozhodnuto o jeho ochranném léčení, došlo-li k nařízení izolace, karantény a léčení nebo bylo-li nařízeno vyšetření zdravotního stavu člověka. Rovněž může jít o potřebu neodkladné péče nebo léčby vážné duševní poruchy či škodlivý vliv návykové

⁶⁴ UHEREK, P. Změny právní úpravy provádění pitev a prohlídek těl zesnulých. [online]. [cit. 2016-08-30]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/zmeny-pravni-upravy-provadeni-pitev-a-prohlidek-tel-zesnulych-102379.html>

⁶⁵ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 584

látky, za pravděpodobnosti, že by mohlo dojít k ohrožení pacienta či jeho okolí. Umístěná osoba může souhlasit s hospitalizací jako takovou, avšak během hospitalizace dojde k jeho jednotlivému omezení ve volném pohybu, s nímž nesouhlasí. Za takových okolností režim § 104 a násl. dopadá i na případy, kdy došlo k jednorázovému omezení volného pohybu nebo pobytu člověka pacienta v osobní svobodě následkem ojedinělého užití tzv. omezovacích prostředků.⁶⁶ Vždy musí být zkoumáno, nepostačí-li v konkrétním případě namísto detence mírnější a méně omezující opatření.

Využití institutu zadržení lze pouze ve vztahu k rozhodnutí o izolaci dotčeného člověka, tedy omezení jeho styku s vnějším světem a možnosti se volně pohybovat. V žádném případě zde nenahrazuje rozhodnutí o způsobu léčby, resp. přivolení se zásahem do integrity dotčené osoby, ani nijak neomezuje právo dotčené osoby určitý zákrok či léčebný výkon odmítnout. Jedná se o zákroky, které nemají nic co do činění s důvody, pro které byl člověk ve zdravotním zařízení umístěn či omezen, tak např. pokud by člověk hospitalizovaný pro psychickou poruchu onemocněl a potřeboval operaci, jednalo by se o lékařský zákrok, který s jeho hospitalizací nesouvisí. Na druhou stranu, není na místě znovu a znovu rozhodovat o každém jednotlivém dalším omezení, k němuž dochází v rámci zdravotní péče o pacienta⁶⁷ a v případě, že je osoba hospitalizována např. pro psychickou poruchu, lze využívat, při splnění zákonných předpokladů, i některých omezujících prostředků, např. aplikace psychofarmak či omezení pacienta v pohybu kazajkou či připoutáním, atd.

Mezi práva zadržené osoby patří právo na vysvětlení jeho právního postavení, důvodu, pro který bylo toto opatření učiněno a dalších možností právní ochrany včetně možnosti zvolit si zmocněnce či důvěrníka a rovněž poučení o právu žádat přezkoumání svého zdravotního stavu a o propuštění, kdy toto poučení mu musí být sděleno poskytovatelem zdravotních služeb. To samé se týká i sdělení informace o pacientově zdravotním stavu a následujícím léčebném postupu. Poučení musí být dáno dotčené osobě bez zbytečného odkladu a jeho absence či jeho podání po uplynutí stanovené lhůty může mít za následek odpovědnost zdravotnického zařízení za škodu nebo újmu přirozených práv člověka mu způsobenou. Forma poučení není zákonem stanovena,

⁶⁶ SVOBODA, K., NOZ v praxi: Podmínky nedobrovolného převzetí a držení člověka v zařízení poskytujícím zdravotní péči (§ 104). [online]. [cit. 2014-07-21]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/noz-v-praxi-podminky-nedobrovolneho-prevzeti-tni-peci-104?browser=full>

⁶⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 417

avšak musí být vzhledem ke konkrétnímu zdravotnímu stavu pacienta podáno v takové formě, aby mu ten konkrétní člověk mohl dostatečně porozumět a porozuměl i následkům učiněného opatření. Jelikož často může jít o osobu, která není schopná sama bránit svá práva, stejná poučovací povinnost je i vůči zákonnému zástupci, opatrovníkovi nebo podpůrci.

Mezi povinnosti zdravotnického zařízení patří neprodleně po převzetí člověka do zařízení poskytujícího zdravotní péči jeho převzetí či držení oznámit zákonnému zástupci, opatrovníku nebo podpůrci a jeho manželu či jiné osobě blízké, za předpokladu, že to nebylo manželu nebo osobě blízké ze strany držení člověka zakázáno. Uplatnit ve prospěch člověka svým jménem všechna jeho práva vzniklá v souvislosti s jeho převzetím do příslušného zařízení nebo s jeho držením v takovém zařízení má stejně jako důvěrník možnost i podpůrce.

Zdravotnické zařízení má rovněž úřední oznamovací povinnost, a to vůči soudu místně příslušnému dle sídla zdravotnického zařízení, a to ve lhůtě 24 hodin od převzetí či zadržení člověka, který k tomu nedal souhlas, případně který souhlas dal, ale poté jej odvolal. Soud o učiněném opatření a jeho zákonnosti musí rozhodnout do sedmi dnů. Jedině soudu tedy přísluší rozhodnout, zda existoval zákonný důvod pro přijetí člověka do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu. V případě, že dojde k pouhé změně zdravotnického zařízení, toto nemůže mít na probíhající soudní řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče žádný vliv, neboť účelem tohoto řízení je posouzení, zda je převzetí umístěného nebo jeho držení v ústavu zákonné, takže identita ústavu, kde je občan právě umístěn, nemá z tohoto pohledu žádný význam⁶⁸.

3.2 Důstojnost, čest a vážnost

Lidská důstojnost je ve svém nejobecnějším pojetí chápána jako součást kvality člověka, součást jeho lidství. Garantování nedotknutelnosti lidské důstojnosti člověku umožňuje plně užívat své osobnosti. Tyto úvahy stvrzuje preambule Ústavy ČR, která deklaruje lidskou důstojnost za nedotknutelnou hodnotu, stojící v základu ústavního pořádku ČR. Stejně tak Listina garantuje rovnost lidí v důstojnosti (čl. 1) a garantuje

⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4.12.2013, sp. zn. 30 Cdo 2866/2013

subjektivní právo na zachování lidské důstojnosti (čl. 10 odst. 1).⁶⁹ V rovině občanského zákoníku je právo na důstojnost, čest a vážnost zakotveno v § 81 občanského zákoníku generální klauzulí, jež navazuje na ústavně založenou ochranu.

Lidská důstojnost je něčím, co člověk nemůže ztratit ani mu nemůže být odebrána. Je hodnotou, která se odvíjí od základního statusu člověka jako svobodné a rovnoprávné lidské bytosti, v důstojnosti jsou si všichni lidé rovni⁷⁰ a jako taková náleží všem lidem bez rozdílu na jejich postavení ve společnosti, pohlaví, rase či vzdělání. Hranicemi lidské důstojnosti se zabýval i Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku⁷¹, kde řešil otázku, zda status psychicky nemocné pacientky snižoval hranici její lidské důstojnosti vymezené jejím onemocněním. Žalobkyně se domáhala ochrany osobnosti, kdy neoprávněný zásah do osobnostních práv spatřovala v jednání žalované Psychiatrické léčebny Bohnice v souvislosti s hospitalizací její dcery V. M. po jejím přeložení na pavilon č. 16, k němuž došlo dne 18. 1. 2006, spočívajícím zejména v ostříhání její dcery dohola, nadužívání síťového lůžka a dlouhodobé fixaci na mobilním WC, jež hodnotila jako nepřiměřené a ponižující omezování osobní svobody a v nedostatečné péči dohledu, v jehož důsledku jmenovaná dne 14. 4. 2006 zemřela poté, kdy začala pojídat svou stolicí a následně došlo k jejímu udušení. Dcera žalobkyně, V. M., s dlouhodobou duševní poruchou, a to středně těžkou mentální retardací, byla zbavena způsobilosti k právním úkonům a opatrovníci jí byla ustanovena žalobkyně. Žalobkyně se dožadovala morální satisfakce formou omluvy za způsob péče a nedostatečný dohled nad dcerou. Městský soud jako soud prvního stupně ve svém rozhodnutí uvedl, že v případě takto vážné duševní nemoci pacientů je hranice lidské důstojnosti na jiné úrovni a je vymezována jejich onemocněním, když tyto osoby, které jsou nebezpečné sobě i ostatním musí být neustále pod kontrolou a s nemocí jsou spjata různá omezení. Soud vyšel ze znaleckého posudku, ze kterého vyplývalo, že k omezení sice došlo, ale nebylo nepřiměřené a ponižující. Vrchní soud v Praze jako soud odvolací závěry soudu prvního stupně potvrdil. Proti rozsudku podala žalobkyně řádné a včasné dovolání mj. proto, že měla za to, že lidská důstojnost je dána každému již od vzniku způsobilosti mít práva a povinnosti, tedy od narození a zbavení způsobilosti k právním

⁶⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7.12.2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04

⁷⁰ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2013, s. 257

⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.5.2013, sp. zn. 30 Cdo 3223/2011

úkonům či její omezení nikterak existenci osobnosti jednotlivce a rozsah její ochrany nelimituje. Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a uvedl, že je třeba dílčí zásahy do jednotlivých osobnostních práv zkoumat jednotlivě a ve vzájemných souvislostech. Vlastní zásah je pak nutno hodnotit vždy objektivně s přihlédnutím ke konkrétní situaci, za které k neoprávněnému zásahu došlo (tzv. konkrétní uplatnění objektivního kritéria), jakož i k osobě postižené fyzické osoby (tzv. diferencované uplatnění objektivního kritéria). Uplatnění konkrétního a diferencovaného objektivního hodnocení znamená, že o snížení důstojnosti postižené fyzické osoby či její vážnosti ve společnosti ve značné míře půjde pouze tam, kde za konkrétní situace, ze které k neoprávněnému zásahu do osobnosti fyzické osoby došlo, jakož i s přihlédnutím k dotčené fyzické osobě, lze spolehlivě dovodit, že by nastalou nemajetkovou újmu vzhledem k intenzitě a trvání nepříznivého následku spočívajícího ve snížení její důstojnosti či vážnosti ve společnosti, pociťovala jako závažnou zpravidla každá fyzická osoba nacházející se na místě a v postavení postižené fyzické osoby.

Vážnost lze charakterizovat jako hodnotu, kterou člověk ve společnosti postupně získává v závislosti na jeho postavení a chování. Charakteristickou zvláštností tohoto práva a práva na čest oproti ostatním dílčím právům osobnostně právní ochrany je skutečnost, že i když tato práva ve svém základu vznikají narozením, resp. již počtím fyzické osoby, jejich rozsah se v průběhu života člověka mění, proto je jeho rozsah u dítěte podstatně omezenější než u člověka dospělého.⁷² K zásahu do cti může dojít mnoha způsoby, nejčastěji to bude slovem, písmem či obrazem. Může k němu v zásadě dojít i rozhovorem mezi dvěma lidmi, kdy jeden bude subjektivně pociťovat projev druhého jako vůči své osobě dehonestující, ale ochrana prostřednictvím práva, resp. práva na ochranu osobnosti, nebude na místě. Podstatné je, zda v důsledku například projevu jedné osoby, došlo ke snížení vážnosti dotčené osoby v jejím okolí, tzn. ve sféře osobní či ve sféře profesionální nebo dokonce ve sféře občanské, jinak řečeno, rozhodujícím prvkem zde není hledisko subjektivní, nýbrž hledisko objektivní.⁷³

Nejčastěji dochází k zásahu do práva na čest skutkovými tvrzeními či formou hodnotících úsudků (kritiky). Skutkové tvrzení difamujícího, dehonestujícího

⁷² KNAP, J., ŠVESTKA, J. a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004, s. 309

⁷³ BOČKOVÁ, P. Hmotněprávní a procesněprávní aspekty ochrany osobnosti. Plzeň, 2014, 67 s. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jindřich Psutka.

charakteru, a navíc nepravdivé, je nejtýpčtějším příkladem zásahu do cti člověka. Problematickou se jeví situace, kdy jsou skutková tvrzení, tedy šířené informace, pravdivé, avšak přesto zneuct'ující. V takovém případě, pokud jde o informace ze soukromého života dotčené osoby, je jejich šíření neoprávněným zásahem do osobnosti člověka, s výjimkou, kdy se člověk svého soukromí o své vlastní vůli vzdá, neboť je například osobou pohybující se v showbyznysu. V případě, že jde o informace, jež jsou samy o sobě pravdivé a netýkají se soukromého života člověka, je pro posouzení neoprávněnosti rozhodující, za jakých okolností v konkrétním případě k uvedení takových tvrzení došlo a zda se podle těchto konkrétních okolností uvedení difamujících pravdivých okolností jeví jako neoprávněné. Tak tomu bude zejména tehdy, jestliže pravdivá tvrzení jsou uvedena takovou formou, či v takových souvislostech anebo za takových okolností, že objektivně vyvolávají dojem pravdu zkreslující, čímž působí difamačně.⁷⁴ Nutné je přitom také zvážit, zda zájem na zveřejnění pravdivých difamizujících tvrzeních je větší než zájem dotčeného člověka je neuvádět. Velmi opatrně se tak musí postupovat v případech při veřejném publikování skutečností např. trestného činu tehdy, když např. již odsouzení za takový trestný čin bylo zahlazeno a na pachatele se tak musí hledět, jako by nebyl odsouzen. Pravdivost difamizujících tvrzení je nutné osobou, jež do cti druhého zasáhla, prokázat, tzv. důkaz pravdy, není tedy povinností žalobce domáhajícího se ochrany své osobnosti prokázat nepravdivost uvedených skutečností. Informací týkajících se soukromého života člověka je však důkaz pravdy zpravidla vyloučen s ohledem na ochranu soukromí.

Do práva na čest může být zasaženo též kritikou či hodnotícím úsudkem. Ty mají na rozdíl od skutkových tvrzení subjektivní povahu, neboť jsou vždy výrazem úsudku toho, kdo kritiku pronáší a jako takové nikdy nemůžou být výrazem objektivní pravdy. Kritika jako součást svobody projevu a široké a veřejné informovanosti je nepochybně důležitým nástrojem demokracie ve společnosti. Současně je však třeba zdůraznit, že svoboda projevu, včetně práva pronášet kritiku musí mít v demokratické společnosti své meze, kdy jejich překročení pravidelně vede k závažným nežádoucím újmám na právu na ochranu osobnosti kritizovaných fyzických osob.⁷⁵ Kritiku tak můžeme rozlišovat jako oprávněnou a neoprávněnou. Přípustná neboli oprávněná

⁷⁴ KNAP, J., ŠVESTKA, J. a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004, s. 313

⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.7.2005, sp. zn. 30 Cdo 2573/2004

kritika je taková, která svým obsahem, formou a místem nevybočuje z mezí sledovaného účelu a společensky uznávaného cíle. Taková kritika musí být věcná a vycházet z pravdivých podkladů, na základě kterých dojde k vytvoření vlastního názoru osoby kritizující. Pokud není hodnotící úsudek závěrem postaveným na skutkovém podkladu, případně není dána možnost z důvodu nekonkrétnosti posudku úsudek přezkoumat, pak je považován za nepřipustný neboli neoprávněný. V případě nepřipustné kritiky nemá přednost právo na svobodu projevu před právem na ochranu osobnosti fyzické osoby.

Co se týká činnosti osob působících ve veřejném životě, tj. např. činnosti politiků, úředníků, advokátů, soudců, ale i novinářů a lidí kolem showbyznysu a všech, co na sebe upoutávají veřejnou pozornost, pak je nutné počítat s tím, že může být podrobována veřejnému posouzení, kdy z hlediska ústavní presumpce platí, že jde o kritiku ústavně konformní, kdy jde o výraz demokratického principu, o výraz participace členů občanské společnosti na věcech veřejných, jak uvedl Ústavní soud ve svém nálezu⁷⁶. Přitom však zdůraznil, že presumpcí ústavní konformity je chráněn toliko hodnotící úsudek, nikoli tvrzení faktů, která v míře, v níž sloužila za základ kritiky, musí naopak důkazně prokazovat kritik sám. Čest jako integrální součást důstojnosti člověka hraje roli ve vztazích, jako např. koho zaměstnavatel zaměstná, resp. pro koho pracovník chce pracovat, je rozhodující při úvaze o tom, kdo má postoupit do vyšších pracovních či funkčních pozic, čest je důležitá pro rozhodnutí o tom, s kým navázat obchodní vztahy nebo komu bude dán hlas v politickém životě. Je-li jednou čest pošpiněna neopodstatněným obviněním vyjádřeným veřejně, a tím spíše v médiích, může být pověst a čest osoby poškozena navždy. A právě proto nelze vycházet z toho, že ochrana pověsti, resp. cti, je záležitostí důležitou pouze pro dotčeného jednotlivce, případně jeho rodinu. Z těchto důvodů je ochranu pověsti, resp. cti, třeba vnímat i jako ochranu veřejného statku. Chce-li tak kdokoliv zveřejnit o jiné osobě informaci difamačního charakteru, nelze jeho počínání považovat za rozumné či legitimní, pokud neprokáže, že měl rozumné důvody pro spoléhání se na pravdivost difamační informace, kterou šířil, a dále pokud prokáže, že podnikl řádné dostupné kroky k ověření pravdivosti takové informace, a to v míře a intenzitě, v níž mu bylo

⁷⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11.11.2005, sp. zn. I. ÚS 453/03

ověření informace přístupné, a konečně, pokud sám neměl důvod nevěřit, že difamační informace je nepravdivá.

Veřejně činné osoby musí prokázat vyšší míru tolerance ke kritice svého veřejného působení. Podle judikatury Ústavního soudu jsou ve veřejné i politické debatě chráněny názory nadnesené a přehánějící, přípustná je i podjatá kritika. Pouze tehdy, kdy kritika veřejných osob zcela postrádá věcný základ, je možné ji považovat za nepřiměřenou. Takovým příkladem přehánějící kritiky v rámci veřejné debaty mezi dvěma politiky mohou být nedávno pronesené výroky ze strany vysoce postaveného politika, ministra financí A. B. (dále jen jako „žalovaný“), vůči hejtmanovi M. N. (dále jen jako „žalobce“), kdy žalovaný pronesl v televizním vysílání, v politické debatě o průmyslové zóně Nad Barborou, výrok, kterým přirovnal žalobce k MUDr. Rathovi, obžalovaného z přijímání úplatků. Soud 1. stupně tento výrok přezkoumal jako hodnotící úsudek, tedy subjektivní názor žalovaného, a uvedl, že věc průmyslové zóny Nad Barborou je veřejnou záležitostí, žalobce ji považuje za svoji politickou prioritu a silně osobně se v ní angažuje a za svá rozhodnutí nese také vysokou míru politické odpovědnosti, pak tedy s ohledem na to, že žalovaný při pronášení tohoto výroku vycházel z určitých informací, kdy zjistil, že žalobce měl nadstandartní vztahy s osobou obviněnou z ovlivňování veřejných zakázek a zároveň manželka žalobce byla jediným zaměstnancem této osoby. Je nutno konstatovat, že jeho kritika měla určitý věcný základ a nelze ji proto považovat za nepřiměřenou. Šlo o kritiku veřejně činné osoby, pronesenou nadneseným, nicméně přiměřeným způsobem, kterou nelze zasáhnout do osobnosti žalobce.⁷⁷

Důvodem vylučujícím neoprávněnost zásahu do cti zneuctvujícím skutkovým tvrzením může být přiměřené hájení chráněných zájmů, ať vlastních, či cizích nebo veřejných při výkonu zákonem stanoveného subjektivního práva nebo plnění zákonem uložené povinnosti. Mezi ty patří např. tvrzení v podání trestního oznámení, v mezích nutné obrany či v soudním a správním řízení. I zde je však nutné dodržovat princip společenské adekvátnosti a je vyžadován požadavek nutnosti zásahu a jednání zasahujícího v dobré víře. Limity stanovil Vrchní soud v Olomouci ve svém rozsudku⁷⁸ tím, že plněním zákonné povinnosti je i výpověď účastníka, popř. svědka v řízení před

⁷⁷ Rozsudek Okresního soudu Praha – západ ze dne 27.9.2016, sp. zn. 5C 333/2015

⁷⁸ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 4.1.2006, sp. zn. 1 Co 176/2005

soudem, nicméně vybočením z plnění zákonných povinností a z využití zákonného oprávnění při účastnické výpovědi či výpovědi svědka je jakékoliv počínání, které přes řádné poučení účastníka, popř. svědka soudem a bez podnětu soudu vůbec nesouvisí s předmětem výsledku a řízení (neprocesní úkon).

3.3 Podoba

Podoba jako předmět absolutního osobnostního práva bývá považována za ideální osobní předmět. Zahrnuje vše, jak se člověk vzhledově vyjevuje okolí navenek. Přitom se nejedná pouze o podobu obličeje člověka, nýbrž o jakoukoliv součást vzhledu jeho tělesné schránky, zejména příznačných osobních rysů. Součástí podoby člověka rovněž není pouze vnější vzhled člověka seznatelný prostými lidskými smysly, nýbrž i jakékoli jiné zobrazení těla člověka, např. za pomoci dostupných technických prostředků (např. rentgenovými, ultrazvukovými či jinými prostředky apod.).⁷⁹ Podobou člověka lze rozumět souhrn opticky vnímatelných, neopakovatelných, svérázných a dynamicky se proměňujících charakteristik člověka, které umožňují jeho individualizaci, resp. identifikaci.⁸⁰ Právo na podobu vzniká narozením člověka.

Od práva na podobu je třeba odlišovat právo na podobiznu, jehož předmětem je hmotné zobrazení podoby člověka a vzniká tak až okamžikem, kdy je zachycená, znázorněná podoba na podobizně identifikovatelná a rozeznatelná. Podobizna jako taková není projevem osobnosti, nýbrž je pouze jedním z možných způsobů zobrazení podoby člověka.

Obsah práva na podobu lze vyložit jak v negativním, tak pozitivním smyslu, a to tak, že v pozitivním smyslu zahrnuje oprávnění člověka zachytit svou podobu a ve smyslu negativním právo bránit se neoprávněnému zachycení své podoby. Zachytit podobu člověka tak, aby ze zobrazení bylo možné určit, o koho se jedná, je možné pouze se svolením zobrazované osoby, což platí i o jejím rozšiřování. Svolení k zobrazení podoby za okolností, ze kterých je zřejmé, že jako takové bude šířeno, pak se zde uplatňuje domněnka, že svolení platí i k jeho rozmnožování a rozšiřování

⁷⁹ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 584

⁸⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 323

obvyklým způsobem, jak je možné vzhledem k okolnostem předpokládat. Zákon neurčuje, v jaké formě musí být takové svolení uděleno, lze z toho tedy vyvozovat, že může být uděleno i konkludentním jednáním, jestliže z takového jednání vyplývá, že svolení udělit chtěl.

V případě práva na podobu jde zejména o právo mít svoji fyzickou podobu a vystupovat pod ní ve vztazích vnějšího světa, stejně jako právo na ochranu proti různorodému spektru možných neoprávněných zásahů, kterými může být např. zohyzdění např. řeznými ranami či politím kyselinou, následek nezdařeného vyžádaného lékařského nebo kosmetického zákroku (plastiky obličeje, tetování, atd.) či přisvojení si podoby člověka jinou osobou, např. lékařským zákrokem.⁸¹

Je na místě zdůraznit, že zachycení podoby člověka zejména technickými prostředky nemusí nutně ihned znamenat, že jím bylo porušeno právo na podobiznu, neboť zatím může existovat takové zachycení pouze potenciálně, tedy není s ním předpokládán vznik vlastní podobizny ve formě např. fotografie či obrazového snímku. Opačně tomu bude však v případě užití výtvarných prostředků k zachycení podoby člověka, s nímž je již současně předpoklad vzniku jeho vlastní podobizny spojen.⁸²

Poměrně často mediálně sledovanými jsou spory vznikající z instalace kamerových systému k ochraně majetku a jejich kolize s právem na ochranu osobních údajů. V těchto sporech jde vždy o to, určit na základě testu proporcionality, zda zájem na ochraně majetku v tom konkrétním případě převyšuje zájem na ochranu osobních údajů kamerami zachycených osob. Institucí, jejíž činnost se zaměřuje na prověřování těchto situací a určování toho, zda došlo k porušení soukromí, je primárně Úřad na ochranu osobních údajů, jež má rozhodovací i sankční pravomoc.

Postoj Úřadu na ochranu osobních údajů k zachycení podoby kamerovým systémem lze ukázat na jeho stanovisku v případě odcizení elektrického kola v hodnotě 50.000,- Kč, přičemž poškozený díky průmyslové kameře (aniž by skutečnost instalace kamery před zpracováním osobních údajů písemně oznámil Úřadu pro ochranu osobních údajů) natočil pachatele při činu a ve snaze kolo co nejrychleji nalézt poškozený kromě toho, že kontaktoval polici, tak také vyvěsil na sociální síť Facebook po dobu šesti dnů fotku pachatele. Díky této fotografii a jejímu mnohonásobnému

⁸¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 324

⁸² Tamtéž, s. 324

sdílení mezi množstvím lidí se podařilo zloděje dopadnout a kolo se vrátilo zpět provozovateli obchodu.⁸³ Šetřením došel Úřad pro ochranu osobních údajů k názoru, že postup provozovatele obchodu je protiprávní a narušuje právo na ochranu soukromí pachatele a poškozenému uložil pokutu v celkové výši 5000,-Kč za dva správní delikty 1) neoznámení záměru zpracovávat osobní údaje prostřednictvím kamerového systému a dále 2) za zpracovávání osobních údajů v rozporu s účelem, k němuž byly shromážděny. Druhý delikt měl spočívat v tom, že žalobce zveřejnil na sociální síti Facebook fotografii z kamery zachycující osobu podezřelou z krádeže, aniž k tomu měl její souhlas a aniž by tento postup za této situace umožňoval zákon.⁸⁴ Toto rozhodnutí bylo přezkoumáváno Městským soudem v Praze, který zrušil rozhodnutí Úřadu pro ochranu osobních údajů⁸⁵, kdy došel k závěru, že jednání poškozeného nelze sankcionovat, neboť v tomto konkrétním případě zájem na ochranu jeho majetku převýšil zájem na ochraně osobních údajů pachatele krádeže. Na základě kasační stížnosti Úřadu pro ochranu osobních údajů se celá věc dostala před Nejvyšší správní soud, který se zabýval otázkou, zda by v případě, že by žalobce skutečně naplnil svým jednáním skutkovou podstatu deliktu, tedy zveřejněním fotografie porušil povinnost zpracovávat osobní údaje pouze v souladu s účelem, k němuž byly shromážděny, na tuto situaci dopadala výjimka stanovená v § 5 odst. 2 písm. e)⁸⁶ zákona o ochraně osobních údajů nebo by musel disponovat předchozím souhlasem subjektu údajů, v daném případě pachatele trestné činnosti. Stěžovatel, Úřad pro ochranu osobních údajů, nepopíral, že pachatel trestného činu musí jako přípustný zásah do svého soukromí strpět zaznamenání kamerovým systémem bez svého souhlasu s tím, že jeho osobní údaje nebudou automaticky vymazány, ale záznam bude dále uchován a využit, že tento záznam bude předán orgánům činným v trestním řízení a následně bude použit jako důkaz proti němu.⁸⁷, nicméně jako takový nemusí strpět, aby byl veřejně vystavován a pranýřován, zejména vzhledem k principu presumpce nevin. Nejvyšší soud rozhodnutí

⁸³ METELKA, J. Ochrana soukromí nad zlato III. [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/ochrana-soukromi-nad-zlato-iii-102076.html>

⁸⁴ DOSTÁLOVÁ, S. Záběry zlodějů pořízené kamerovým systémem má obchodník poskytnout policii a nezveřejňovat. [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <http://nssoud.cz/Zabery-zlodeju-porizene-kamerovym-systemem-ma-obchodnik-poskytnout-policii-a-ne-zverejnovat/art/8337>

⁸⁵ Rozhodnutí předsedy Úřadu pro ochranu osobních údajů ze dne 19.4.2012, Zn. SPR-8505/11-22/APP

⁸⁶ § 5 odst. 2, písm. e) zákona o ochraně osobních údajů: Správce může zpracovávat osobní údaje pouze se souhlasem subjektu údajů. Bez tohoto souhlasu je může zpracovávat, pokud je to nezbytné pro ochranu práv a právem chráněných zájmů správce, příjemce nebo jiné dotčené osoby; takové zpracování osobních údajů však nesmí být v rozporu s právem subjektu údajů na ochranu jeho soukromého a osobního života.

⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 8.6.2016, sp. zn. 3 As 118/2015

Městského soudu přezkoumal a došel k závěru, že za této situace není dán žádný prostor pro test proporcionality tak, jak ho provedl Městský soud v Praze. Za dané situace totiž k žádnému konfliktu mezi právem na ochranu majetku žalobce a právem na ochranu osobních údajů třetích osob nedochází a testem proporcionality není co poměřovat. Zákon sám totiž stanoví, kudy vedou hranice mezi právem na ochranu majetku na straně jedné a právem na ochranu osobních údajů na straně druhé. Právo na ochranu majetku je přitom dostatečně uspokojeno právem poškozeného na instalaci a používání kamerového systému za zákonem stanovených podmínek a na případné další použití údajů získaných snímáním sledovaného prostoru státními orgány k tomu určenými. Jakékoliv další nakládání s osobními údaji takto shromážděnými bez souhlasu dotčených subjektů nelze ničím odůvodnit, a získané údaje měly být předány orgánům činným v trestním řízení, které tu jsou od toho, aby dopadly a postihly pachatele.

Dalším případem, ve kterém byla posuzována otázka, zda instalace soukromé kamery fyzickou osobou na svém domě ke snímání případných pachatelů trestné činnosti (na fyzickou osobu docházelo k opakovaným útokům ohrožujícím jeho rodinu a majetek) lze podřadit pod zpracování osobních údajů „prováděné fyzickou osobou pro výkon výlučně osobních či domácích činností“ ve smyslu čl. 3 odst. 2 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. října 1995 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů, třebaže takovýto systém zabírá též veřejné prostranství, což bylo jako předběžná otázka formulována Nejvyšším správním soudem předloženo Soudnímu dvoru Evropské unie. V tomto konkrétním případě se jednalo o to, že při jednom z útoků na dům žalobce se pomocí již nainstalovaného kamerového systému podařilo identifikovat podezřelé. Ti ovšem zavdali Policii České republiky podnět k prověření kamerového systému, na základě jehož záznamu byli zadrženi. Policie ČR předala tuto záležitost ÚOOÚ a začalo prověřování samotného kamerového systému. Bylo zjištěno, že kamera zabírá nejen vchod do nemovitosti žalobce, ale i ulici a vchod do domu na protější straně. Úřad pro ochranu osobních údajů udělil žalobci pokutu ve výši 1.200,- Kč za porušení zákona o ochraně osobních údajů. Soudní dvůr Evropské unie ve svém rozhodnutí⁸⁸ mu položenou předběžnou otázku posoudil tak, že článek 3 odst. 2 druhá odrážka směrnice

⁸⁸ Rozsudek Evropského soudu Evropské unie ve věci Ryneš proti Úřadu pro ochranu osobních údajů ze dne 11.12.2014

Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. října 1995 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů musí být vykládán v tom smyslu, že provozování kamerového systému - při kterém je obrazový záznam zachycující osoby ukládán formou nekonečné smyčky do takového nahrávacího zařízení, jako je pevný disk – umístěného fyzickou osobou na jejím rodinném domě za účelem ochrany majetku, zdraví a života majitelů domu, přičemž takový systém zabírá též veřejné prostranství, nepředstavuje zpracování údajů pro výkon výlučně osobních či domácích činností ve smyslu uvedeného ustanovení. Nejvyšší správní soud ve svém rozhodnutí⁸⁹ nakonec ve věci došel k závěru, že kamerový systém byl nastaven efektivně, snímal tu část veřejného prostranství, z níž vycházely útoky na dům stěžovatele. Sklopení nebo zmenšení úhlu snímání by mělo za následek zbytečnost provozovaného systému, neboť ten by nebyl vůbec s to zachytit případné útoky. Nastavení kamery, která snímá veřejný prostor, musí umožnit dosažení účelu snímání. Stěžovatel svým kamerovým systémem nepřekročil oblast, která by byla neúměrná ve vztahu k dosaženému cíli (ochrany majetku a tělesné integrity). Snímal přímo tu oblast, ze které vzešly jak předcházející, tak poslední útok. Snímání menší oblasti by se minulo svým cílem, neboť zde bylo evidentní, že pachatelé ostřelovali jeho dům z větší vzdálenosti a že stěžovatel provozoval svůj kamerový systém v souladu s § 5 odst. 2 písm. e) zákona o ochraně osobních údajů. Proto stěžovatel nemohl být vůbec postižen za přestupek podle § 44 odst. 2 písm. e) tohoto zákona; zpracovával totiž osobní údaje sice bez souhlasu subjektu údajů, ovšem za splnění podmínek uvedených v § 5 odst. 2 písm. e). Stěžovatel naproti tomu porušil ve vztahu ke snímaným osobám svou povinnost informační dle § 11 zákona o ochraně osobních údajů, protože mohl být postižen dle § 44 odst. 2 písm. f) tohoto zákona, respektive ve vztahu k žalovanému svou povinnost oznamovací dle § 16 odst. 1, protože mohl být postižen dle § 44 odst. 2 písm. i) cit. zákona. Přesto nelze stěžovatele za jeho opomenutí postihnout, a to se zřetelem na situaci naprosté právní nejistoty vytvořené nejasným právem Evropské unie a toto právo implementujícím obsahově nejasným českým zákonem, v kombinaci s celkově nekonzistentní správní praxí Úřadu pro ochranu osobních údajů. Z důvodu nejednotnosti rozhodovací praxe Úřadu po ochranu osobních údajů nebylo v té době tak zcela jasné, kdy lze aplikovat zákon o ochraně osobních údajů a kdy je třeba splnit

⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 25.2.2015, sp. zn. 1 As 113/2012

oznamovací povinnost vůči Úřadu pro ochranu osobních údajů, a pokuty za takové porušení by byly považovány za nezákonné, ba protiústavní. Toto rozhodnutí Nejvyššího správního soudu lze vnímat jako jistý posun od formalismu a jako posun k zdůraznění principu proporcionality, kdy v tomto případě převážily zájmy ochrany života, zdraví a majetku nad zájmem ochrany soukromí.

3.4 Soukromí

3.4.1 Soukromý a rodinný život

Definice soukromí není v současné době zcela ustálena, neboť se jedná o tak široké právo, že je vlastně žádoucí, aby plnilo roli vesměs zbytkové klauzule, pod kterou jde teoreticky podřadit vše, samozřejmě za stanovení určitých mezí, co nelze podřadit pod působnost některého jiného lidského práva. Úpravu ochrany soukromí lze nalézt zejména v čl. 10 Listiny, odst. 2, který zaručuje ochranu před neoprávněnými zásahy do soukromého a osobního života. Občanský zákoník pak podrobněji upravuje a zakotvuje podmínky, za kterých je či není možno do soukromého života člověka zasáhnout.

K vůbec první formulaci práva na soukromí v moderním pojetí došlo mimo území Evropy, a to konkrétně ve Spojených státech amerických v roce 1890, i v souvislosti s rozvojem fotografie a technických prostředků umožňujících jejich sdílení, kdy se autoři článku Warren a Brandeis jednal pro to, že právo musí dovolovat nějakou nápravu v případě neoprávněného oběhu portrétů soukromých osob a rovněž v případě problematiky narušování soukromí ze strany novin, které, což bylo pocíťováni již dlouhodobě, narušovaly zjevné meze slušného chování a rovněž se v něm jeho autoři vyslovili pro zajištění práva na nerušený duševní klid, neznepokojování a nerušení člověka v jeho příbytku v okruhu jeho nejbližších, před vnějším zasahováním.⁹⁰

Právo na soukromí není právem absolutním, a to z toho důvodu, že se velmi často dostává do konfliktu s jinými lidskými právy, zejména svobodou projevu. Například právo na dobrou pověst osoby bude bezpochyby dotčeno zveřejňováním

⁹⁰ WARREN, S.D., BRANDEIS, L.D. "The Right to Privacy", *Harvard Law Review*, 1890, Vol. IV, [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: http://groups.csail.mit.edu/mac/classes/6.805/articles/privacy/Privacy_brand_warr2.html

(realizace svobody projevu) nelichotivých informací o této osobě. Právo na soukromí je dotčeno i zveřejňováním soukromých údajů, které jsou samy o sobě neutrální povahy (např. bydliště či datum narození).⁹¹ Rozhodování o tom, kterému právu je třeba dát v takové situaci přednost, pak musí být podrobeno testu proporcionality, tedy posouzení mezi zájmy jednotlivce a společnosti v dané věci, přičemž je třeba každý zásah do jednoho z konkurujících si práv náležitě zdůvodnit.

Jako ostatně každé právo, i z tohoto práva kromě zákazů vyplývají i pozitivní závazky. V oblasti osobnostních práv se zejména vyžaduje, aby stát své obyvatele chránil před narušováním soukromí ostatními osobami mechanismy regulace či zákazů některých soukromých zásahů. Pozitivním závazkem je i požadavek řádného rozhodovacího procesu, kterým musí být zajištěna možnost chránit své zájmy a práva pomocí soudů.

Judikaturou Ústavního soudu bylo vyjádřeno, co všechno spadá pod pojem soukromého života. Primární funkcí práva na respekt k soukromému životu je zajistit prostor pro rozvoj a seberealizaci individuální osobnosti. Vedle tradičního vymezení soukromí v jeho prostorové dimenzi (ochrana obydlí v širším slova smyslu) a v souvislosti s autonomní existencí a veřejnou mocí nerušenou tvorbou sociálních vztahů (v manželství, v rodině, ve společnosti), právo na respekt k soukromému životu zahrnuje i garanci sebeurčení ve smyslu zásadního rozhodování jednotlivce o sobě samém.⁹² Zasahovat do soukromí člověka bez svolení dotčeného člověka je zakázáno, tedy bez zákonného důvodu, nicméně existují zákonem stanovené výjimky, kdy takový zásah povolen je. Rovněž důvodem vylučujícím neoprávněnost zásahu do osobního soukromí člověka při hájení soukromého zájmu je uvádění skutečností soukromého života jiné osoby v rámci nutné obrany nebo při uplatňování práv nebo jejich hájení v řízení před soudy či jinými orgány, pokud je uvádění takových skutečností tímto účelem skutečně kryto.⁹³

O ochraně soukromého života se rovněž začíná mluvit i v souvislosti s právem na příznivé životní prostředí, které je rovněž zaručováno Listinou, za situace, kdy negativní jevy pro životní prostředí jako odpad, hluk, emise či zápach ovlivňují zároveň

⁹¹ BARTOŇ, M., a kol. Základní práva. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 285

⁹² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22.3.2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10

⁹³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 328

zdraví, či kvalitu života člověka⁹⁴, i přesto, že nemusí být prokázána škodlivá hrozba pro zdraví stěžovatelů. S tímto výkladem jako první přišel Evropský soud pro lidská práva a postupně byly tyto závěry zakomponovány i do právního řádu České republiky prostřednictvím tzv. EIA a SEA, tedy posouzením a vyhodnocením vlivů na životní prostředí, a zajištěním účasti veřejnosti na rozhodování o takových činnostech, které jsou způsobilé ovlivnit životní prostředí.

Právo na rodinný život pokrývá rovněž široké spektrum témat, a to od otázek souvisejících se vznikem rodiny, jako je umělé oplodnění, osvojení, přes otázky určení, či naopak popření otcovství, po svěřeni dětí do péče jednoho z rodičů, právo na styk druhého rodiče, či otázky rozdělení rodin, jako je například odebrání dětí rodičům.⁹⁵ Pod definici rodiny spadá v první řadě vztah mezi manželi a rodiči a jejich nezletilými dětmi, kdy právo na jejich ochranu je specifikováno v čl. 32 Listiny.⁹⁶ Rodina představuje primárně biologickou vazbu, pak sociální institut, který je teprve následně anticipován právní úpravou. Při výkladu těchto pojmů je proto třeba zohledňovat biologickou vazbu a pak i sociální realitu rodiny a rodinného života, která ovšem v posledním století prošla zásadními proměnami. Rodina obecně představuje společenství blízkých osob, mezi nimiž existují úzké vazby příbuzenské, psychosociální, emoční, ekonomické a další.⁹⁷ Tradiční pojetí rodiny bývá v posledních dekadách značně rozměňováno, neboť uzavírání manželství mezi dvěma druhy již není tak samozřejmým jevem, a to nejen v Evropě, ale ve světě vůbec. Mnoho dětí se rodí mimo manželství a co je na pováženou, v řadě případů není otec dítěte v době porodu, resp. bezprostředně po něm, právně určen. Mnozí, pro které bylo po staletí manželství či jiná forma institucionalizace jejich nestandardního vztahu tabu, paradoxně o manželství usilují.⁹⁸ Tento trend potvrzuje i např. přijetí zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, kdy v současné době se jedná o novele tohoto zákona, kterou by bylo uzákoněno právo osvojit dítě svého registrovaného partnera či partnerky. I dnes pod jeho ochranu spadají i společenství osob žijících mimo institut manželství nebo osob

⁹⁴ BARTOŇ, M., a kol. Základní práva. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 296

⁹⁵ Tamtéž, s. 298

⁹⁶ Čl. 32 Listiny: „Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona.“

⁹⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20.2.2007, sp. zn. II. ÚS 568/06

⁹⁸ Dny práva 2011 – Days of Law 2011 [online]. [cit. 2016-11-24]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/prispevky/05%20Rodina/07%20Zdenka%20Kralickova.pdf

pokrevně nepříbuzných. Vždy se zde však musí posuzovat faktor blízké osobní vazby, který ani mezi příbuznými nemůže být předpokládán, dále i délka vztahu, vzájemná oddanost, či to, zda mají společné potomky.

Porušením práva na respekt k soukromému a rodinnému životu se zabýval Ústavní soud ve svém nálezu, ve kterém řešil problematiku konfiskace Schwarzenberské hrobky s ostatky rodinných předků. Stěžovatelka v daném případě namítala nemožnost přepsání hrobky a zejména tělesných ostatků jejích předků do vlastnictví československého státu, neb se nejednalo o zemědělský majetek, nýbrž o nemovitost osobního charakteru, která má význam pouze pro příslušníky rodu Schwarzenbergů a jejich pokračovatele. Ústavní soud uznal, že nelze uzurpovat majetek ryze osobního charakteru, jakým je rodinná hrobka s ostatky rodinných předků, kdy je takovým aktem dotčeno i skrze zásah do práva vlastnického základní právo na rodinný život a k věci uvedl, že rodinné vazby jsou udržované nejen mezi živými jednotlivci, ale jde i o vazby, které naopak transcendují lidský život. Představují linii, která spojuje současníky s jejich předky i potomky, byť lze předpokládat, že intenzita takových vazeb se liší, pokud jde o vztah mezi výlučně živými příslušníky rodiny a vztah k již dávno zesnulým předkům. V tomto smyslu rodina zprostředkovává spirituální, duchovní domov, zakotvení a pocit společné identity. Nepochybnou součástí práva na rodinný život je tedy i vztah žijícího člena rodiny k jeho zesnulým předkům, jehož typickým a sociálně doložitelným obsahem je respekt k památce předků, případně požadavek pietního zacházení s předky. Přitom platí, že o způsobech nakládání s mrtvými, o tom, v jaké formě a na jakém místě jsou jejich ostatky uloženy, má právo rozhodovat sám jednotlivec. Zvláštní pouto jednotlivce se proto neváže pouze k mrtvým předkům, ale rovněž i k místu jejich "posledního spočinutí", které si zvolili a vlastními prostředky zbudovali. Tento pietní respekt se proto týká nejen mrtvých samotných, ale též pietního místa. Pietní a emocionální vztah k tomuto místu může být v takovém případě dokonce silnější, než vlastnický vztah k tomuto místu, resp. než pocit "absolutního právního panství" nad věcí - místem posledního odpočinku předků.⁹⁹

Hranicemi přípustného zásahu do soukromí se zabýval i Evropský soud pro lidská práva, který definoval již etablovaná kritéria pro stanovení testu proporcionality mezi právem na soukromí a svobodou projevu a míry přípustnosti saturace zvědavosti

⁹⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7.1.2009, sp. zn. I. ÚS 2477/08

běžných konzumentů lidských příběhů.¹⁰⁰ Stěžovatelé – populární norský hudebník a herečka – měli v roce 2005 uzavřenou soukromou svatbu pod širým nebem na jednom ostrůvku nedaleko norského pobřeží. Svatba však neunikla pozornosti fotografů jednoho týdeníku, kteří z relativně velké vzdálenosti pořídili několik snímků páru. Stěžovatelé podali na týdeník žalobu na ochranu osobnosti, které soudy prvního a druhého stupně vyhověly, jejich rozhodnutí ale v posledku nejtěsnější většinou hlasů zvrátil NS. Stěžovatelé v řízení před ESLP namítali, že norské soudy neposkytly dostatečnou ochranu jejich právu na respektování soukromého a rodinného života¹⁰¹ dle čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Evropský soud pro lidská práva ve svém rozsudku¹⁰² podrobil testu proporcionality právo stěžovatel na ochranu jejich soukromí a právo fotografa a autora článku na svobodu projevu. Je nepochybné, že právo na soukromí v sobě zahrnuje právo člověka mít kontrolu nad tím, co je o něm zveřejňováno, a to i v případě, kdy osoba je veřejně známá, avšak legitimně očekává, že i její soukromí bude chráněno. Naproti tomu svoboda projevu je jedním z pilířů demokratické společnosti a úkolem tisku je informovat veřejnostech o událostech ze všech možných oblastí života, tedy i ze života veřejně známých osobností či z oblastí veřejného zájmu, avšak ani novinářská svoboda není bezbřehá a tisk nemůže překročit určité hranice, zejména ochranu práv druhých. Klíčovou byla především otázka, zda se zveřejněná informace týkala nějaké otázky veřejného zájmu. Norská nejvyšší instance v této souvislosti uvedla, že stěžovatelé nemají žádnou veřejnou funkci, nicméně jsou veřejně známými osobami. Svatba dvou lidí je akt velmi osobní, intimní, ale má i svoji veřejnou stránku, neboť je veřejným potvrzením toho, že spolu dva lidé chtějí žít a má právní důsledky v mnoha oblastech společnosti. Je nesporné, že fotograf a novinář pořídili fotografie tak, že se schovávali a fotili z velké dálky, nicméně je třeba zdůraznit, že svatba probíhala na veřejném prostranství, které bylo z okolí lehce viditelné a snadno přístupné. Soud po zvážení všech okolností, rozsahu zveřejněných fotografií, které nezachycovaly ani obřad ani hostinu (což by bezpochyby mělo pro stěžovatele větší osobní význam) a obsahu článku, který neobsahoval žádnou kritiku stěžovatelů ani

¹⁰⁰ ONDŘEJOVÁ, E. Kdy uveřejnění fotografií z utajené svatby celebrit porušuje jejich právo na soukromí [online]. [cit. 2016-08-23]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/mezinarodni-a-evropske-pravo/kdy-uverejneni-fotografii-z-utajene-svatby-celebrit-porusuje-jejich-pravo-na-soukromi>

¹⁰¹ KMEC, J. Evropský soud pro lidská práva – leden 2014, Soudní rozhledy, 2014, č. 3, s. 116

¹⁰² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Lillo-Stenberg a Saether proti Norsku ze dne 16.1.2014

žádné informace, které by mohly poškodit jejich reputaci, dospěl k závěru, že test proporcionality byl národními soudy proveden v souladu s Úmluvou pro lidská práva a základní svobody, a fotografie ženicha či nevěsty pořízené na veřejném prostranství neporušují právo na soukromí stěžovatelů. Stejný postoj zaujal ESLP i ve svém dalším rozhodnutí¹⁰³, ve kterém se zabýval uveřejněným rozhovorem tiskem, v němž stěžovatelka vylíčila průběh svého několikaletého poměru s monackým knížetem Albertem II. a odhalila, že kníže je otcem jejího syna Alexandra, který se narodil v srpnu 2003. Zveřejněním informací o dítěti chtěla přimět knížete, aby se ke svému dítěti i úředně přihlásil, jak jí předtím již slíbil učinit. ESLP ve svém rozhodnutí jednak zkoumal, zda se jednalo o věc veřejného zájmu, kdy usoudil, že kníže je osobou, která s ohledem na své narození do knížecí rodiny a své veřejné funkce – jak politické, tak reprezentativní – v postavení hlavy státu, je nepochybně osobou veřejně známou, a tedy informace o něm mohly vzbudit zájem veřejnosti, a především zdůraznil, že je-li narození událostí intimní povahy, netýká se pouze soukromé sféry dotčených osob, ale má také veřejný rozměr, neboť je v zásadě doprovázeno veřejným prohlášením a určením příbuzenství. K čistě soukromému a rodinnému aspektu, který obsahuje příbuzenství osoby, se přidává veřejný aspekt spojený se společenským a právním způsobem organizace příbuzenství. Informace ohledně narození tak nemůže být považována sama o sobě za odhalení dotýkající se exkluzivně detailů soukromého života jiného, jehož cílem by bylo pouze uspokojit zvědavost veřejnosti.

3.4.2 Ochrana obydlí

Ústavní a zákonná ochrana je poskytována i obydlí, které je nedotknutelné a není dovoleno do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí. Za obydlí je považováno místo, tedy prostor k bydlení, které osoba, která jej obývá, považuje za svůj domov, rozvíjí zde svůj soukromý a rodinný život a má k tomuto místu dostatečné a trvalé vazby. Avšak i přes výše uvedenou klauzuli nedotknutelnosti obydlí je možné do tohoto práva zasáhnout skrze institut domovní prohlídky v trestním řízení, a přiměřeně i při sledování legitimních cílů jako ochrana osob a zdraví, ochrana práv a svobod druhých a

¹⁰³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Couderc a Hachette Filipacchi Associés proti Francii ze dne 10.11.2015

rovněž pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku. Tedy za závěru, že domovní svoboda patří mezi základní lidská práva a svobody, pak průlom do této ochrany se děje tak toliko a výlučně v zájmu ochrany demokratické společnosti jako takové, případně v zájmu ústavně zaručených základních práv a svobod jiných, sem spadá především nezbytnost daná obecným zájmem na ochraně společnosti před trestnými činy a dále tím, aby takové činy byly zjištěny a potrestány. Přípustnost domovní prohlídky je třeba chápat jako výjimku, která nadto vyžaduje restriktivní interpretaci zákonem stanovených podmínek její přípustnosti.¹⁰⁴

Z pohledu ústavní ochrany zásadně nezáleží na formě práva k danému obydlí a není rozdíl mezi vlastníkem a nájemcem, či jiným titulem k užívání daného prostoru, chráněno je i bydlení, které je postaveno z pohledu vnitrostátního práva nelegálně, či místo, ke kterému obyvatel nemá platný právní titul. To však neznamená, že ústavní právo těmto obyvatelům garantuje užívání takových prostor bez příslušného povolení, titulu, ale pouze že zásahy do něj musí být přiměřené a uplatní se zde např. obecná pravidla pro domovní prohlídky atd.¹⁰⁵ Po dlouhou dobu docházelo ke striktnímu odlišování soukromého života jednotlivce realizovaného v prostorách užívaných k bydlení od soukromého života osoby naplňovaného např. v jeho pracovním prostředí anebo v místech, která využívá k výkonu zájmových činností, resp. i nečinnosti v podobě prosté relaxace nebo k zábavě, kdy soukromému životu realizovanému v obydlí byla poskytována vyšší míra ochrany. Takové rozlišování však učinil konec Ústavní soud svým nálezem, ve kterém stanovil, že zejména v dnešní době, kdy autonomní naplňování soukromého života a pracovní či zájmové aktivity spolu úzce souvisejí, nelze činit ostré prostorové oddělení soukromí v místech užívaných k bydlení od soukromí vytvářeného v místech a prostředí sloužících k pracovní či podnikatelské činnosti anebo k uspokojování vlastních potřeb či zájmových aktivit, byť činnosti odehrávající se v prostorách veřejnosti přístupných, resp. neuzavřených, např. podnikatelská činnost, budou moci podléhat jistým omezením, která mohou představovat určitý zásah do práva na soukromý život. Ta však jsou předem, co do účelu takových omezení úzce definovaná, a také osobě, např. podnikatele, předem známá, a taková osoba vybavená touto znalostí i vstupuje do různých specifických druhů

¹⁰⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10.10.2001, sp. zn. I. ÚS 201/01

¹⁰⁵ BARTOŇ, M., a kol. Základní práva. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 302

činností, např. podnikání.¹⁰⁶

Určitým prolomením zásady nedotknutelnosti obydlí se zcela jistě jeví přijetí novely zákona o ochraně ovzduší, týkající se možnosti úředníků chodit kontrolovat kotle a toho, co se v nich spaluje, umístěných v rodinném domě, v bytě nebo ve stavbě pro rodinnou rekreaci, avšak za určitých podmínek. Aby ke kontrole mohlo dojít, musí zde být důvodné podezření, že provozovatel spalovacího stacionárního zdroje (dále jen „kotle“) spaluje nezákonnými postupy, čímž výrazně znečišťuje ovzduší, a takového jednání se dopouští opakovaně a dlouhodobě, přičemž musí být na své jednání písemně upozorněn a rovněž poučen o následcích dalšího nezákonného spalování v podobě provedení kontroly. Vlastníkovi nebo uživateli obydlí je stanovena povinnost umožnit kontrolujícím přístup ke kotli a k palivům. V případě neumožnění kontroly hrozí vlastníkově či uživateli obydlí pokuta až ve výši 50.000,- Kč. K využití výjimky z nedotknutelnosti se zákonodárce rozhodl přistoupit jednak s ohledem na ochranu zdraví osob, které je výslovně zaručeno čl. 31 Listiny, protože není sporu o tom, že emise překračující určitou stanovenou míru mají na lidské zdraví výrazně negativní vliv¹⁰⁷ a jednak v zájmu ochrany životního prostředí, kdy právo na příznivé životní prostředí je zaručeno čl. 35 odst. 1 Listiny. Pojistkou vyloučení možnosti zneužívat tento systém přímé kontroly domácností, kdy si občané mohou tímto způsobem řešit sousedské spory, je podmínka vzniku opakovaného důvodného podezření na porušování povinností dle zákona o ochraně ovzduší.¹⁰⁸

Výše zmíněná novela zákona o ochraně ovzduší je účinná od 1.1.2017, lze však očekávat, že se její postavení ještě oťese v základech, neboť část poslanců podala stížnost k Ústavnímu soudu s návrhem vypustit ze zákona paragraf povolující kontrolu úředníků v obytných domech, neboť dle jejich názoru je porušením Ústavy zaručeným právem na nedotknutelnost obydlí a domovní svobodu je možné narušit pouze se souhlasem soudu.

3.4.3 Soukromí na pracovišti

¹⁰⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8.6.2010, sp. zn. Pl. ÚS 3/09

¹⁰⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 369/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, konsolidovaná verze ze dne 14.12.2015, s. 54

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 55

Velmi aktuálním tématem se v poslední době stává problematika soukromí na pracovišti. Míra soukromí obecně je závislá jednak na objektivních skutečnostech, které se vážou zejména k technickým pokrokům dnešní doby, ale rovněž i na těch subjektivních, vážících se ke konkrétní osobě a jejích možnostech interakce s lidmi okolo. Z toho jednoznačně vyplývá, že míra soukromí tak nemusí být vždy stejná, kdy vyšší samozřejmě bude, pokud člověk je sám ve svém obydlí, než když se nachází ve veřejných prostorech nebo na pracovišti, kde je většinou interakce se spolupracovníky nezbytná, ne-li nutná. Ochrana soukromí zaměstnance je zajišťována nejen občanským zákoníkem, ale i dalšími předpisy, jakými jsou zákoník práce či zákon o ochraně osobních údajů. Každý z nich obsahuje vlastní úpravu ochrany soukromí na pracovišti.

Zákoník práce jako zvláštní předpis obsahuje konkrétní ustanovení, upravující práva a povinnosti jak zaměstnance ve smyslu používání pracovních prostředků zaměstnavatele, tedy např. výpočetní techniky či přístupu do internetové sítě, k osobním potřebám, tak zaměstnavatele ve smyslu nastavení pravidel pro možnou realizaci kontroly zaměstnance při plnění pracovních povinností a i jiné sledování. Zaměstnavateli je zde výslovně zakázáno bez závažných důvodů narušovat soukromí zaměstnance na pracovištích a ve společných prostorách zaměstnavatele tím, že by podroboval zaměstnance otevřenému nebo skrytému sledování, odposlechu a záznamu jeho telefonických hovorů, kontrole elektronické pošty nebo kontrole listovních zásilek adresovaných zaměstnanci, avšak s ohledem na zvláštní povahu činnosti zaměstnavatele. Názory ohledně toho, zda se myslí jakýkoliv, i jednorázový zásah do soukromí, se v této části rozcházejí. Podle Františka Nonnemanna je cílem této úpravy regulovat pouze určitou setrvalou, dlouhodobější činnost, např. sledování zaměstnanců kamerami, nikoliv pouze jednorázový či časově nebo rozsahem předem omezený zásah, typicky jednorázový vstup do pracovní e-mailové schránky spojený s jednorázovou kontrolou.¹⁰⁹ Toto tvrzení odvozuje zejména ze zákonem použité terminologie, kdy pojmy jako sledování, odposlech či záznam jsou z podstaty věci spojeny s delší nežli pouze jednorázovou aktivitou. Stejně tak pod kontrolou elektronické či písemné pošty je důvodnější představit si její pravidelné zachycování a hodnocení nežli otevření jednoho

¹⁰⁹ NONNEMANN, F. Soukromí na pracovišti [online]. [cit. 2016-11-24]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgvpxa4s7g5pxg5dsl4zdeoi&groupIndex=13&rowIndex=0>

dopisu, který byl zaměstnanci na adresu pracoviště zaslán¹¹⁰. Takové zásahy jsou tedy dle výkladu zákona legitimovány a uvedené ustanovení zákona by se na ně nemělo vztahovat.

Definicí osobních údajů je ta, že se jedná o jakékoliv informace týkající se určeného nebo určitelného subjektu údajů, a zároveň subjekt údajů se považuje za určený nebo určitelný, jestliže lze subjekt údajů přímo či nepřímo identifikovat zejména na základě čísla, kódu nebo jednoho či více prvků, specifických pro jeho fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu.¹¹¹ V případě monitoringu zaměstnanců na pracovišti se tak pod něj řadí informace vztahující se k identifikovatelné osobě. Pro působnost zákona o ochraně osobních údajů je důležité splnit podmínku teritoriality (tedy musí jít o zaměstnavatele se sídlem v ČR nebo samotné zpracování údajů musí být prováděno na tomto území prováděno), a rovněž musí jít o zpracování osobních údajů, které není shromažďováním nahodilým, či nejsou zpracovávány pouze pro osobní spotřebu. Pro aplikaci zákona o ochraně osobních údajů nepostačí samotná existence osobního údaje, tato však musí být určitým způsobem dále zpracovávána zaměstnavatelem, ať již automaticky či jinými prostředky, přičemž důležitým znakem je účel prováděné operace. K provádění legálního a legitimního zpracování osobních údajů je nezbytné, aby správce disponoval řádným právním titulem pro zpracování osobních údajů. V praxi je běžné, že správce zpracování osobních údajů automaticky zakládá nebo chce založit na souhlasu subjektu údajů,¹¹² který je v zákoně o ochraně osobních údajů uveden jako první a základní titul. Nicméně získání takového souhlasu v případě monitoringu zaměstnanců je problematické a komplikované, jednak z důvodů pochyb zaměstnance o svobodné vůli a její prokazatelnosti při udělení takového souhlasu, který navíc může kdykoliv odvolat (což je např. při instalaci kamer pro zaměstnavatele velmi nepraktické) a jednak kvůli kolizi s ustanoveními zákoníku práce, který váže sledování zaměstnance ze strany zaměstnavatele k poměrně přísným podmínkám a zaměstnavatele výrazně omezuje co do jeho libovůle. Při zpracování

¹¹⁰ NONNEMANN, F. Soukromí na pracovišti [online]. [cit. 2016-11-24]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgvpxa4s7g5pxg5dsl4zdeoi&groupIndex=13&rowIndex=0>

¹¹¹ § 4 odst. 1, písm. a) zákona o ochraně osobních údajů

¹¹² RADIČOVÁ, Z. Monitoring zaměstnanců prostřednictvím GPS technologie [online]. [cit. 2016-11-24]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgrpxa4s7giyv643uojptomzw&groupIndex=6&rowIndex=0>

osobních údajů je tak ve vztahu k sledování zaměstnanců pro zaměstnavatele jednodušší využít další z titulů, které nabízí v § 5 odst. 2 zákon o ochraně osobních údajů, ovšem při zachování nezbytnosti a přijatelné míry zásahu do soukromí zaměstnanců, za použití vyvážených technických prostředků.

Jedním ze způsobů, kterým je možné monitorovat zaměstnance na pracovišti, je využití technologie GPS, která zaměstnavateli poskytuje informace o pohybu pracovníka či poloze objektu. Záměrem zaměstnavatele nemusí být pouze kontrola zaměstnanců, ale např. i zefektivnění činnosti, zrychlení a zkvalitnění poskytovaných služeb pomocí optimalizace tras, kontrola svěřených pracovních pomůcek atd. Tato může být použita, je-li použita v souladu s pravidly ochrany osobních údajů, a tím i potvrzuje stanovisko výše uvedené, k provádění např. pouze jednorázové a namátkové kontroly k ověření, zda se zaměstnanec nachází na předepsaném místě, nebo by GPS technologie byla využita pouze v omezeném časovém intervalu za účelem optimalizace tras¹¹³. Monitoring musí být ve vztahu k účelu zpracování prováděn tak, aby byly shromažďovány osobní údaje odpovídající pouze stanovenému účelu a v rozsahu nezbytném pro naplnění tohoto účelu. Z hlediska ochrany osobních údajů je nutné provést tzv. test proporcionality, tedy vyhodnotit, zda zpracování osobních údajů stanovenému účelu odpovídá a rovněž zda je rozsah zpracovaných údajů pro naplnění tohoto účelu opravdu nezbytný. V praxi to znamená, že zaměstnavatel by měl zpracovávat pouze přesné osobní údaje a současně by neměl shromažďovat údaje, které jsou z hlediska účelu nadbytečné. Pokud je tedy GPS nainstalovaná např. v automobilu, který může zaměstnanec užívat i pro soukromé účely, není v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů, pokud zaměstnavatel za účelem kontroly plnění pracovních povinností zaměstnanců shromažďuje i údaje o poloze a pohybu vozidla mimo pracovní dobu. K takové kontrole pak není potřebné ani soustavné sledování vozidla, ale postačuje, když zaměstnavatel náhodně jednou začas ověří, zda se zaměstnanec opravdu nachází na deklarovaném místě.¹¹⁴

Z výše uvedeného vyplývají několikeré podmínky, které tedy musí být dodrženy ze strany zaměstnavatele při kontrole zaměstnance. První z nich je jednorázovost

¹¹³ RADIČOVÁ, Z. Monitoring zaměstnanců prostřednictvím GPS technologie [online]. [cit. 2016-11-24]. Dostupné z:

<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgrpxa4s7giyv643uojptomzw&groupIndex=6&rowIndex=0>

¹¹⁴ Tamtéž

takového zásahu. Dále, povaha činnosti zaměstnavatele musí být v určitém směru specifická a ta jako taková musí být důvodem pro zásah, který musí být náležitě odůvodněn. Pro zahájení sledování určitého zaměstnance nebo skupiny zaměstnanců je nezbytné, aby v předmětu jejich práce byl objektivně seznatelný důvod pro takovýto zásah do soukromí, přičemž tento důvod v obecné rovině vychází ze zvláštního předmětu činnosti zaměstnavatele¹¹⁵ (zejména půjde o pracoviště riziková, kde může docházet k nebezpečným situacím nebo o ta, kde se pracuje s penězi).

Další z technologií, které mohou být použity ke kontrole zaměstnanců, je instalace kamer v prostorách pracoviště. Hodlá-li zaměstnavatel na svých pracovištích zřídit kamerový systém, většinou předpokládá, že tento systém může být využit ke dvěma účelům. Prvním z nich je sledování, zda zaměstnanci plní své pracovní povinnosti a důsledně využívají své pracovní doby, ke kontrole, zda na pracovišti nejsou porušovány zákazy, jako např. kouření, konzumace alkoholu či používání omamných látek. Druhým účelem bývá ochrana majetku (sledování návštěv, zejména za účelem předcházení krádežím).¹¹⁶ Ačkoliv se to nabízí, není možné instalovat kamerové systémy, s výjimkou výše zmíněných speciálních pracovišť, ani se souhlasem zaměstnanců, neboť takovým souhlasem by se předem vzdali svého práva na ochranu jejich soukromí, neboť i na pracovišti musí mít zaručenou jistou úroveň soukromí. V případě, že i přesto k takovému rozhodnutí zaměstnavatel dospěje a kamerový systém nainstaluje, je možné se obrátit na Inspekci práce, která provádí kontroly pracovišť. Její úloha je však značně komplikována skutečností, že nemá pravomoc uložit žádnou správně-právní sankci a nedisponuje tak vůči zaměstnavateli žádnými donucovacími prostředky. Efektivnější je tedy řešit vzniklou situaci buď přímo se zaměstnavatelem, nebo posléze s Úřadem na ochranu osobních údajů. V těch nejzávažnějších případech, např. když je zaměstnanec sledován i na místech a v době, kdy není v zaměstnání a nevykonává práci, má právo se domáhat i náhrady nemajetkové újmy, o které by rozhodoval soud.

Povinnostmi zaměstnavatele při zpracovávání osobních údajů svých zaměstnanců je legální účel sledování za použití přiměřených prostředků a nezbytný

¹¹⁵ NONNEMANN, F. Soukromí na pracovišti [online]. [cit. 2016-11-24]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgvpxa4s7g5pxg5dsl4zdeoi&groupIndex=13&rowIndex=0>

¹¹⁶ MATES, P., JANEČKOVÁ, E., BARTÍK, V. Ochrana osobních údajů. Praha: Leges, 2012, s. 88

rozsah pro jeho naplnění a současně dodržení doby, po kterou získané informace uchovává, která by, samozřejmě vzhledem k daným okolnostem, měla být přiměřená nezbytnosti dosažení účelu samotného zpracování. Mezi další povinnosti zaměstnavatele patří i zabezpečení takových údajů, přijmout taková opatření, především technická a organizační, aby nemohlo dojít k neoprávněnému nebo nahodilému přístupu k osobním údajům, k jejich změně, zničení, ztrátě, také zajištění uložených údajů před neoprávněným přenosem apod.¹¹⁷ Odpovědnost zaměstnavatele je v takovém případě objektivní. Vůči subjektům údajů, tedy fyzickým osobám, k nimž se osobní údaje vztahují, má zaměstnavatel informační povinnost, kdy musí zaměstnance ještě před samotným shromažďováním o charakteru a podmínkách zpracování zaměstnance poučit, např. prostřednictvím vnitřních předpisů.

Možným zásahem do práva na ochranu osobnosti zaměstnance ze strany zaměstnavatele může být i evidování přístupu zaměstnance na internet. Dle § 316 odst. 1 zákoníku práce je zaměstnancům zakázáno bez souhlasu zaměstnavatele užívat prostředky zaměstnavatele pro osobní potřebu, tedy i výpočetní techniku. Zda zákaz zaměstnanci dodržují, může zaměstnavatel přiměřeným způsobem kontrolovat, stejně tak může vnitřními předpisy upravit podmínky využívání pracovních prostředků. Úpravy vnitřními předpisy jsou obecně vítány, neboť jimi může upřesnit, kdy může zaměstnanec využít např. přístupu na internet pro osobní potřebu (třeba o polední pauze), příp. stanovit, jaké stránky není povoleno navštěvovat. Jako vhodný prostředek pro eliminování návštěv nevhodných webových stránek ze strany zaměstnanců využívají někteří zaměstnavatelé softwary, které blokují zaměstnancům přístup k vybraným aplikacím a webovým stránkám, popř. které sledují druh a počet navštívených webových stránek.¹¹⁸ Sledovat používání webových stránek je možné pouze, jsou-li splněny zákonem stanovené podmínky, tj. závažný důvod spočívající ve zvláštní povaze činnosti zaměstnavatele. Pod tím si lze představit například mezinárodní bankovní převody nebo dozor nad prací vězňů. Ani statistické sledování využívání přístupu k internetu, například doby strávené „surfováním“ po internetu, není v souladu

¹¹⁷ RADIČOVÁ, Z. Monitoring zaměstnanců prostřednictvím GPS technologie [online]. [cit. 2016-11-24]. Dostupné z:

<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgrpxa4s7giyv643uojptomzw&groupIndex=6&rowIndex=0>

¹¹⁸ ZEMANOVÁ ŠIMONOVÁ, H. Právní prostředky ochrany osobnosti zaměstnance, Bulletin advokacie, 2016, č. 10, s. 40

s novým zákoníkem práce, nejsou-li splněny podmínky stanovené výše. Avšak ničím zde uvedeným nejsou dotčena práva zaměstnavatele postihnout zaměstnance v souladu s pracovněprávními předpisy, jestliže nevyužívá řádně pracovní doby a prostředků, které mu byly zaměstnavatelem svěřeny.¹¹⁹

Ochrana soukromí je upravena i v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, dle které má každý právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. Porušeními soukromí zaměstnance na pracovišti monitoringem ze strany zaměstnavatele se tak mnohokrát zabýval i ESLP, např. v případě monitorování telefonických hovorů, e-mailů a používání internetu pro osobní potřebu ze strany zaměstnance. Evropský soud pro lidská práva ve svém rozsudku¹²⁰ potvrdil, že telefonické hovory na pracovišti, e-maily poslané z práce a informace pocházející ze sledování osobního použití internetu jsou pro účely čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod zahrnuty v pojmech „soukromý život“ a „korespondence“, a v případě, že zaměstnanec nebyl poučen o tom, že jsou tyto prostředky zaměstnavatelem monitorovány, tedy se tak dělo bez jeho vědomí, a zaměstnanec tak předpokládal zachování svého soukromí, pak jde o porušení výše zmíněného článku, obzvláště při neexistenci vnitřních předpisů zaměstnavatele, které by sledování umožňovaly. ESLP na začátku roku 2016 vydal průlomový rozsudek¹²¹, který konečně založil jistotu ohledně možnosti kontroly soukromé komunikace zaměstnanců během pracovní doby. Toto rozhodnutí se konkrétně týkalo situace, ve které zaměstnavatel svým zaměstnancům zakázal v pracovní době využívat k soukromým účelům internetové připojení na počítači určeném výhradně k výkonu práce, a následně, po předchozím oznámení, monitoroval komunikaci konkrétního zaměstnance na tomto počítači v pracovní době. Na základě zjištění, že tento zaměstnanec využíval v pracovní době svůj pracovní počítač k soukromé komunikaci, došlo ze strany zaměstnavatele k ukončení pracovního poměru zaměstnance. Zaměstnanec poté před vnitrostátními soudy i před ESLP namítal, že monitorováním jeho soukromé komunikace došlo k porušení jeho práva na respektování soukromého života a korespondence ze strany

¹¹⁹ Úřad pro ochranu osobních údajů. Ochrana soukromí zaměstnanců se zvláštním zřetelem k monitoringu pracoviště [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: https://www.uoou.cz/files/stanovisko_2009_2.pdf

¹²⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Copland proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irsku ze dne 3.4.2007

¹²¹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Bărbulescu proti Rumunsku ze dne 12. ledna 2016

zaměstnavatele.¹²² ESLP došel k závěru, že v případě, kdy zaměstnavatel zakázal zaměstnancům využívat v pracovní době pracovní počítač k psaní soukromých zpráv (např. vnitřními předpisy), zaměstnavatel může kontrolovat soukromou korespondenci zaměstnance vedenou v pracovní době na firemním počítači (tabletu, notebooku, atd.) Ač to může vypadat, že je toto rozhodnutí v konfliktu s úpravou v zákoníku práce, což možná potencionálně i je, Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí¹²³ judikoval, že pokud je smyslem, cílem kontroly ze strany zaměstnavatele toliko zjištění, zda zaměstnanec respektuje (a když nerespektuje, tak v jaké míře) zákaz užívat pro svou osobní potřebu výpočetní techniku zaměstnavatele včetně jeho telekomunikačních zařízení, vyplývající ze zákona, a to s přihlédnutím k zákazům ve vnitřním předpisu, pak je taková kontrola možná a akceptovatelná. Co se týká odposlouchávání telefonických hovorů, v jiném rozsudku¹²⁴ ESLP judikoval, že odposlouchávání telefonických hovorů zaměstnance zaměstnavatelem je nepřijatelné, nebyl-li zaměstnanec upozorněn, že hovory vedené v interním komunikačním systému zaměstnavatele podléhají odposlouchávání, a důvodně očekával při těchto hovorech soukromí.¹²⁵

3.5 Projevy osobní povahy

Mezi projevy osobní povahy lze zařadit podobizny, písemnosti osobní povahy (např. deníky), jakož i zvukové či obrazové záznamy týkající se člověka a jeho projevů osobní povahy. Platí přitom, že všechny uvedené předměty se týkají:

- a) člověka
- b) lidských projevů osobní povahy,

což obojí vystihuje objektivní způsobilost chráněného statku ztotožnit určitého člověka.¹²⁶ Jelikož téma obrazových záznamů a podobizen bylo zařazeno systematicky

¹²² KUŽELA, M., WINTER, M. Právo zaměstnavatele kontrolovat soukromé zprávy svých zaměstnanců [online]. [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/pravo-zamestnavatele-kontrolovat-soukrome-zpravy-svych-zamestnancu-100182.html>

¹²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.8.2012, sp. zn. 21 Cdo 1771/2011

¹²⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Halfordová proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irsku ze dne 25.6.997

¹²⁵ DOLEŽÍLEK, J. Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 251

¹²⁶ TELEČ, I. Svolení, nebo zákonné licence v právu osobnostním, Právní rozhledy, 2007, č. 24, s. 879

do jiné podkapitoly této práce, následující kapitola se bude věnovat pouze písemnostem osobní povahy a zvukovým záznamům.

Právo na slovní projev spočívá ve výlučném oprávnění uplatnit svůj slovní projev (zejména jeho písemným či zvukovým zachycením nebo udělením svolení k takovému zachycení). Od tohoto práva je třeba odlišovat právo k záznamům slovního projevu, které se vyskytuje ve dvou formách: jako právo k písemnostem a jako právo k zvukovým záznamům. Zatímco přímým předmětem práva na slovní projev je tento projev sám jako osobnostní – nehmotný statek, je předmětem práv k uvedeným záznamům písemné nebo zvukové zachycení slovního projevu na hmotném substrátu.¹²⁷

K jeho rozvoji došlo zejména v návaznosti na technický pokrok, tedy zdokonalení procesu zachycení a další reprodukce hlasových projevů. Neoprávněné zachycení hlasového projevu jiné fyzické osoby za použití technických prostředků na záznam nebo použití takových záznamů, anebo přímý přenos takového projevu, je závažnou újmou na osobnosti dotčené fyzické osoby.¹²⁸

Rozdílem mezi právem na slovní projev a právem na hmotné zachycení těchto projevů je okamžik vzniku těchto práv, kdy první z nich vzniká již okamžikem projevu a druhé až zachycením tohoto projevu na hmotný substrát, v podobě písemnosti či zvukového záznamu. Předmětem práva prvního je tak projev sám, jako nehmotný statek a předmětem práv k zachyceným záznamům je písemné či zvukové zachycení projevu na hmotný podklad. S právem na slovní projev tak úzce souvisí právo na osobní písemnosti a právo na zvukové záznamy projevů osobní povahy. Obsahem práva na slovní projev osobní povahy je dispoziční právo k jeho užití, které ve smyslu pozitivním zahrnuje oprávnění zachytit vlastní projev nebo dovolit jiné osobě jej zachytit (ať písemně či ve formě zvukového záznamu), a ve smyslu negativním zahrnuje možnost bránit se neoprávněným zásahům zachycení těchto projevů. Naopak, obsahem práva k osobním písemnostem a práva k zvukovým záznamům projevů osobní povahy spočívá v nejširším užívacím a dispozičním oprávnění, z něhož ve smyslu pozitivním vyplývá zejména právo udělovat svolení k použití, ve smyslu negativním pak právo bránit se proti neoprávněnému použití.¹²⁹

¹²⁷ ONDŘEJOVÁ, E. Ochrana osobnosti v common law a českém právu. Praha: Leges, 2016, s. 198

¹²⁸ KNAP, J., ŠVESTKA, J. a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004, s. 322

¹²⁹ Tamtéž, s. 327

Mezi písemnosti osobní povahy patří zejména dopisy, deníky, zápisky a jiné osobní písemnosti, v nichž se projevuje vnitřní duševní sféra pisatele a které zpravidla nejsou určeny k rozšiřování. Již pojmově sem tedy nenáleží písemnosti, k jejichž vzniku dochází v rámci výkonu povolání, obchodní činnosti, veřejné apod. (např. úřední spisy, rozsudky a jiná rozhodnutí, smlouvy, obchodní korespondence¹³⁰ apod. Obsah písemností nemusí být důvěrné povahy.¹³¹ Je namístě zdůraznit, že samotné nosiče informací jsou předmětem vlastnického práva a nikoliv i předmětem práva na projevy osobní povahy, kterými jsou jejich myšlenkový obsah a forma. Tato práva tak existují nezávisle na sobě a není pravidlem, že by obě náležela jedné osobě, ale spíše naopak, což je typické např. pro dopis, který se svým odesláním a doručením stává vlastnictvím adresáta, avšak osobnostní právo zůstává autorovi slovního projevu. Proto není výjimkou, že dochází ke kolizím mezi těmito dvěma právy, při kterých však právo k písemnostem osobní povahy má jako právo osobnostní zásadně před právem vlastnickým přednost. Zachycení projevu osobní povahy lze v případě písemností pouze písemnou formou, avšak nemusí jít o písemnosti vlastnoruční. Pisatel, tj. ten, od něhož obsah a forma písemnosti pochází, nemusí být vždy totožný s tím, kdo písemnost vyhotovil (např. pisař na základě diktátu).¹³² Vždy však je třeba, aby k písemnému zachycení došlo z vůle osoby, která projev činí, tedy s jejím souhlasem. Zachycení projevu bez souhlasu by již mohlo znamenat neoprávněný zásah do osobnostního práva. K založení ochrany písemnosti není podstatná její společenská hodnota a jako taková je poskytována i písemnostem nehodnotným a nevýznamným. V případě, že je písemnost dílem ve smyslu autorského zákona, uplatní se zde ochrana dvojitá, koexistující, a to jak právem autorským tak osobnostním právem k písemnostem. Stejně jako v případě kolize vlastnického práva s právem k písemnostem i zde při kolizi s právem autorským má právo k písemnostem jako právo společensky cennější a závažnější přednost.

Co se týká zvukových záznamů, tak pro ty platí vše výše uvedené obdobným způsobem. Z povahy předmětu i z funkce práva k hlasovému projevu vyplývá, že se toto právo nemůže vztahovat na takové projevy, k nimž dojde na veřejných

¹³⁰Dle konstantního výkladu čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod Evropským soudem pro lidská práva, v němž je zakotvena ochrana korespondence, je taková ochrana přičítána nejen korespondenci soukromé, ale i té, která má profesní charakter.

¹³¹ KNAP, J., ŠVESTKA, J. a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004, s. 324

¹³² Tamtéž, s. 324-325

shromážděních či jinak na veřejnosti v rámci činnosti úřední, obchodní apod. Zvláštností české právní úpravy je, že se použití všech písemností nebo zvukových záznamů osobní povahy váže nejen na svolení toho, o jehož projev osobní povahy jde, nýbrž i na svolení osoby, které se projev týká.¹³³ V případě práv osob, jichž se písemnost či zvukový záznam týká, však již nemůžeme mluvit o ochraně práv k vlastním projevům osobní povahy, ale o ochraně jiných osobnostních práv (např. právo na jméno, právo na čest, vážnost a důstojnost, právo na soukromí, atd.), do nichž může být použitím písemností nebo zvukového záznamu zasaženo. Svolení osoby, jíž se projev týká, však není potřeba vždy (na rozdíl od osoby, o jejíž projev jde), ale jen tehdy, jestliže by použití vzhledem k okolnostem případu tvořilo zásah do některé z výše vyjmenovaných sfér osobnostní ochrany, který by byl bez svolení dotčené osoby neoprávněný.¹³⁴

3.6 Jméno člověka a pseudonym

Mezi dílčí osobnostní práva nepochybně, stejně jako dříve zmíněné atributy osobnosti člověka, patří i právo na ochranu jména a pseudonymu. Jméno je určujícím osobitým, zvláštním znakem, spjatým s osobou člověka a ten se pod ním uplatňuje v různých sférách společnosti, v soukromém i profesním životě. Obsahem práva na jméno (i příjmení) je výlučné právo fyzické osoby mít a užívat v právním styku ke svému označení jména, disponovat s ním a zároveň – a to zejména – bránit tomu, aby někdo jiný, ať již k jakémukoliv účelu, jeho jména k označení neoprávněně užíval.¹³⁵ Současně je právem fyzické osoby i právo nebýt označován jiným než svým jménem. Pod ochranu spadá i pseudonym (případně přezdívka), nejčastěji užívaný v literární či umělecké tvorbě, čímž dochází k důslednému odlišování veřejnoprávní povinnosti člověka užívat v úředním styku své matriční jméno (které je povinné používat při styku s orgány veřejné moci) oproti soukromoprávní svobodě člověka používat pro označení sama sebe v soukromém styku jiné vlastní označení.¹³⁶ Podmínkou ochrany je však to,

¹³³ ONDŘEJOVÁ, E. Ochrana osobnosti v common law a českém právu. Praha: Leges, 2016, s. 190

¹³⁴ KNAP, J., ŠVESTKA, J. a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004, s. 328

¹³⁵ Tamtéž, s. 283

¹³⁶ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2014, s. 380

že toto označení je v povědomí širší veřejnosti, která jej má s osobou tak spjaté, že ji lze na základě něj identifikovat.

K neoprávněnému zásahu do jména jiného dochází nejčastěji tak, že jiný jej užívá jako své vlastní, a v takovém případě pak musí nést následky a újmy, které užíváním cizího jména vzniknou. Typicky může jít rovněž o užití jména jiného k obchodním či reklamním účelům, např. k pojmenování veřejného prostranství či propagaci výrobku. Osobami oprávněnými bránit se proti neoprávněnému zásahu nejsou pouze ty, kterým toto právo náleží, ale v případě nezvěstnosti, nesvéprávnosti či jiného důvodu tak mohou za něj činit i jeho manžel, potomek, předek nebo partner, s cílem nepoškodit vážnost rodiny, ovšem pouze za předpokladu, že dotčený předtím nedal najevo, že si tak nepřeje. K tomu, aby bylo porušeno právo na jméno, nestačí, aby bylo např. v knize, filmu nebo reklamě uvedeno jméno shodné se jménem skutečně žijící osoby. Není totiž možné požadovat po autorech, aby si vymýšleli pouze jména, která dosud neexistují, jen proto, že konkrétní jméno již nějakého svého nositele má. Osoba by musela být pod užitým jménem identifikovatelná. Např. pokud by ke jménu byl použit nějaký dodatek nebo by samo jméno bylo velmi neobvyklé. Na druhou stranu osoba, jejíž jméno bylo pro knihu, film apod. použito a která je takto identifikovatelná, nemusí mít v díle nutně shodné vlastnosti nebo shodný či podobný osud.¹³⁷ Shrnout to lze tak, že neoprávněným užitím není každé užití jména jiného, nýbrž se musí objektivně posuzovat, za současného zohlednění všech okolností, zda je jeho použití sto objektivně vyvolat v tom, komu bylo představeno (tedy např. veřejnosti, čtenářům knížky, divákům v divadle), dojem, že jde právě o ten uvedený subjekt práva, jehož jméno bylo užito.

Právo na ochranu jména člověka není právem vrozeným, přirozeným, naopak, je právem nabyvatelným, které zaniká smrtí a nepřísluší mu tak posmrtná ochrana. Proto mohly např. vzniknout „Lavičky Václava Havla“ jako pamětní místa, umístěná na veřejném prostranství, jako výraz památky a poklona bývalému prezidentu republiky, Václavu Havlovi, i bez souhlasu jeho či jeho rodiny po jeho smrti. Aby mohla být uplatněna posmrtná ochrana zemřelému osobami blízkými¹³⁸, k umístění „Lavičky Václava Havla“ by muselo nebo mělo dojít takovým způsobem, který by vyvolal

¹³⁷ ONDŘEJOVÁ, E. Ochrana osobnosti v common law a českém právu. Praha: Leges, 2016, s. 196

¹³⁸ I právníckými osobami, v případě, že se dotčení osobnostních práv zemřelého negativně odrazilo na jejím dobrém jménu, resp. pověsti.

záporné následky z hlediska osobnostní piety, resp. alespoň jejich reálnou hrozbu; tj. způsobem zejména nedůstojným, zneuctvujícím nebo znevažujícím památku zesnulého jakožto právem chráněnou osobní hodnotu.¹³⁹ Muselo by tedy dojít k zásahu do některé z jiných osobnostních stránek zesnulého, např. do důstojnosti, cti nebo vážnosti, ke kterým se váže posmrtná (pietní) ochrana osoby zemřelého. Tuto pietní ochranu lze v případě použití jména zesnulého za účelem získání výhody, prospěchu, v hospodářské soutěži doplnit s ochranou před nekalou soutěží na trhu.

Jelikož subjektem práva na ochranu osobnosti, a tedy i jeho dílčí složky – práva na jméno, může být jen fyzická osoba, společné jméno, resp. společný pseudonym (například jméno hudební skupiny) nejsou chráněny ustanoveními občanského zákoníku, neboť se nevztahují k individuální fyzické osobě a nejsou způsobilé pro individualizaci určité fyzické osoby. Neoprávněným zásahem může být porušeno právo na ochranu osobnosti více občanů, takže pak všichni současně, nebo kterýkoliv z nich, mají v takovém případě právo uplatnit své návrhy u soudu. U každého z nich však musí jít vždy o právo, které každému z nich náleží jako fyzické osobě.¹⁴⁰

¹³⁹ TELEČ, I. Lavičky Václava Havla, Právní rozhledy, 2015, č. 21, s. 741

¹⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.10.2006, sp. zn. 30 Cdo 2116/2006

4 Omezení všeobecného osobnostního práva

4.1 Svolení

Jedním ze způsobů, kterým lze zasáhnout do osobnostních práv člověka, aniž by takový zásah byl považován za neoprávněný, je na základě souhlasu člověka oprávněného disponovat s jednotlivými osobnostními hodnotami. Člověk může souhlasit, aby někdo jiný vstoupil do jeho bytu, fotografoval ho, zaznamenal jeho hlasový projev apod.¹⁴¹, přičemž takové svolení je možno udělit ad hoc, na dobu neurčitou nebo na dobu určitou. Udělené svolení lze odvolat, a to i za situace, kdy osoba se zavázala k tomu svůj souhlas neodvolat. Tato autonomie vůle je zde dána především proto, že svolení se týká tak významné osobnostní sféry člověka a je právním úkonem ryze osobní povahy, a je tak možné, že i souvislosti se zráním osobnosti člověka může dotčená osoba změnit názor na správnost uděleného svolení. Nebylo-li však odvolání odůvodněno podstatnou změnou okolností či s ním druhá strana nemohla počítat, má osoba, již bylo svolení uděleno, možnost domáhat se náhrady vzniklé škody.¹⁴² Je to vyjádření zásady „neminem laedere“, tedy nikomu neškodit, kdy musí být chráněna i druhá strana, tedy nabyvatel svolení, co do svého legitimního očekávání a již vynaložených prostředků. Mezi osobní statky, které nesmí být pořízeny nebo použity bez svolení dotčeného člověka, patří zejména písemnosti osobní povahy, podobizny, které vystihují zobrazení člověka a obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy.

Svolení dotčeného je založeno na autonomii vůle, a je tedy na člověku, zda bude dáno úplatně či bezúplatně, podmíněně či nepodmíněně. Zákonem není stanoveno, jakou formu musí tento projev mít a je to tedy věcí svobodné vůle obou stran. Z důvodu větší právní jistoty a prokázání takového souhlasu strany však mnohdy využívají formální, písemné formy. Z okolností, které předcházely udělení svolení, nebo z následného chování stran musí vyplývat, že svolující (ovšem i příjemce) ví, k jakému účelu, jakým způsobem a v jakém rozsahu má být chráněný statek pořízen nebo použit. Význam má i to, co bylo lze vzhledem ke všem okolnostem, za nichž bylo svolení

¹⁴¹DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ M., a kol. Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 262

¹⁴²KALÁBOVÁ, E. Imateriální újma v občanském právu. Praha, 2015, 81 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Švestka.

projeveno, rozumně očekávat. Dotčené předměty jsou chráněny zejména tím, že jiná osoba musí získat od toho, jehož se týkají, svolení k:

a) pořízení vyjmenovaných ideálních statků; tzn. např. ke zhotovení fotografické podobizny, obrazového záznamu pohybu nebo hlasového záznamu;

b) použití těchto předmětů, tj. např. ke knižnímu vydání deníku, k použití fotografického portréru k reklamě zboží, k vysílání záznamu zpěvu v rozhlasové reklamě spotřebního zboží nebo jako znělky aj. Nutno zdůraznit, že svolení dotčeného je vyžadováno nejen k použití chráněného statku, ale již k jeho pořízení, např. již k vyfotografování postavy nebo již k nahrání hlasu.¹⁴³

4.2 Zákonné licence

V případě, kdy nebylo dáno svolení zasahovat do soukromí či k pořízení a použití projevů osobní povahy, je vyloučeno do těchto osobních statků bez zákonného důvodu zasáhnout. Výjimky z pravidla nedotknutelnosti osobních statků a výjimky z požadavku svolení k pořízení či použití projevů osobní povahy lze z důvodu výjimečnosti takového oprávnění vykládat pouze restriktivním způsobem. Tento průnik do jinak absolutního ochranného soukromého práva má za účel umožnit uplatnění obecných (a částečně i veřejných) zájmů, které se zde střetávají. V teorii se toto omezení práva tradičně stručně označuje jako zákonná licence. Bezúplatné zákonné licence působí ex lege i proti vůli dotčeného člověka. Jedná se o výjimku z absolutního osobnostního práva člověka, jehož výkon ze strany třetích osob je jinak dovolen pouze na základě svolení člověka.¹⁴⁴

Občanským zákoníkem stanovené zákonné licence nelze podmínit zaplacením finančního prospěchu, jsou tedy vždy bezúplatné. Jejich výčet je v občanském zákoníku taxativní, vykládány musí být, jak již bylo řečeno výše, restriktivně, což však nebrání tomu, že by nemohly vyplývat i z dalších ustanovení občanského zákoníku.¹⁴⁵ Rovněž je třeba si uvědomit, že ani souhlas, ani použití zákonných licencí, nesmí vybočit z

¹⁴³ TELEČ, I. Svolení, nebo zákonné licence v právu osobnostním, Právní rozhledy, 2007, č. 24, s. 879

¹⁴⁴ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 534

¹⁴⁵ Srov. § 99 občanského zákoníku: Je-li život člověka v náhlém a patrném nebezpečí a nelze-li souhlas ve stavu nouze získat ani v jiné než stanovené formě, lze okamžitě zakročit, pokud to je ve prospěch zdraví dotčené osoby nezbytné.

určitých přiměřených mezí a nesmí se ocitnout v rozporu s oprávněnými zájmy dotčeného člověka, které je třeba na prvním místě šetřit.

4.2.1 Uplatnění soukromých práv

Občanským zákoníkem, oproti předchozí úpravě, byly nově zohledněny četné situace týkající se střetu absolutních osobnostních práv s výkonem a ochranou subjektivních soukromých práv jiných osob, a to zejména v řízeních před orgány veřejné moci, tedy soudy. Uplatnění této licence je omezené pouze na pořízení či použití zvukových či obrazových záznamů a podobizen a nelze je vykládat rozšiřujícím způsobem. Jeho význam je nutno spatřovat spíše ve výslovném účelovém stanovení způsobu poměrování konkurujících si subjektivních soukromých práv. Funkční pojetí tohoto omezení absolutního osobnostního práva je oproti tradiční bezúplatné zákonné licenci úřední širší v tom smyslu, že je nutno důsledně zohledňovat i zájmy vyplývající z práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny.¹⁴⁶

Je nutné zdůraznit, že použití podobizen a záznamů není dovoleno za účelem jakéhokoliv výkonu či ochrany soukromého práva, nýbrž pouze děje-li se tak za účelem jeho uplatnění či obrany některou z přípustných forem soudního, správního či jiného úředního řízení. Dále také, že výkon a ochranu práv a zájmů jiných osob je nutno zřejmě vztahovat pouze na subjektivní práva soukromá, neboť se jedná o soukromé pořízení a použití podobizen a záznamů a nejde tedy o paušální omezení ochrany osobnosti ve prospěch jakýchkoliv subjektivních práv, včetně např. práv veřejných (jako je zejm. veřejné subjektivní právo na svobodu projevu, na informace či jiná subjektivní politická práva).¹⁴⁷

Reálné uplatnění tohoto institutu přichází v úvahu zejména při použití soukromého pořízení a použití podobizen či záznamů jako důkazů v soudním či správním řízení, za účelem obrany vlastního soukromého práva. Došlo tak k odstranění nejasností, které vyvstávaly v posuzování přípustnosti použití důkazu pořízeného v rozporu s ochranou osobnosti jiné osoby, tedy takových důkazů, které byly pořízeny soukromě a jedna ze stran je chce použít jako důkazní prostředek bez svolení dotčené

¹⁴⁶ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 534

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 535

osoby, přičemž jejich obsahem jsou projevy osobní povahy, např. použití záznamu telefonního hovoru volajícího nebo obrazový záznam nevěry žalovaného, skrytě pořízený. Soud zde musí zkoumat, zda zvukový záznam je způsobilý prokázat tvrzený skutkový stav, jakou jinou a méně invazivní možnost získat stejné informace měl pořizovatel záznamu, jaký je význam práva či právem chráněného zájmu, jehož procesní ochrany se tímto důkazním návrhem dotýčný domáhá, zda má jít o podpůrný nebo rozhodující důkaz, zda byl někde zveřejněn, zda může druhou stranu difamovat.¹⁴⁸ Podle okolností si lze představit kupř. situaci, kdy oběť domácího násilí má jediný důkaz o psychickém násilí na sobě, soukromě pořízený skrytou kamerou, umístěnou v bytě, bez vědomí násilníka. Takový důkaz by – s ohledem na okolnosti případu zvláště s ohledem na vyvážení hrozící nebo nastalé újmy na každé straně – měl být podle všeho soudem připuštěn a proveden, pakliže by žalobce nenavrhnul jiný přímý nebo alespoň nepřímý důkaz, např. svědeckou výpověď či zprávou ošetřujícího klinického psychologa, který by byl procesně dovolenou invazí do osobnostního práva násilníka, přičemž žalobcova žaloba by nebyla zjevně bezdůvodná. A to vše i s ohledem na dosavadní průběh řízení, na jiné již provedené důkazy, např. na výpověď žalobce slyšeného jako účastníka řízení, která by se jevila věrohodná.¹⁴⁹

Je však nutné odlišovat, zda záznam obsahuje pouze příslušný slovní projev osobní povahy, nebo i informace soukromého, až intimního charakteru, které by mohly zasáhnout do ústavně zaručených přirozených práv člověka, např. do cti a důstojnosti. Taková přirozená práva lze omezit pouze na základě ústavních omezení a ne pouhým zákonem. Dochází zde ke střetu práva na spravedlivý proces a ústavních práv na ochranu osobnosti, který je třeba posoudit testem poměrnosti cíle a prostředku. Právo na spravedlivý proces svědčí oběma stranám sporu, tedy jednak účastníkovi řízení, o němž by důkaz svědčil a do jehož osobnosti by zasáhl a jednak navrhovateli důkazu, kdy nepřipuštěním provedení důkazu by zase ten mohl být krácen na svém právu. Taková přirozená práva lze omezit pouze na základě ústavních omezení a ne pouhým zákonem.

Problematickým se jeví to, jak lze vůbec před provedením důkazu např. přehrání záznamu zjistit, zda záznam obsahuje pouze projevy osobní povahy nebo zda osoby na záznamu hovořily i o soukromých věcech, čímž by došlo k zásahu do jejich

¹⁴⁸ MAŘÁDEK, D. Pořízení zvukového záznamu soukromou osobou a obecné možnosti jeho použití jako důkazního prostředku v civilním soudním řízení, *Právní rozhledy*, 2015, č. 13-14, s. 481

¹⁴⁹ TELEČ, I. Svolení, nebo zákonné licence v právu osobnostním, *Právní rozhledy*, 2007, č. 24, s. 879

osobnostního práva. Osoba rozhodující o provedení důkazu, tedy soudce, se tak dostává do složité situace, kdy přehráním záznamu riskuje protiprávní zásah do osobnostního práva a současně porušení práva na spravedlivý proces nahrávané osoby, nebo jej nepřehraje s vědomím, že může porušit právo na spravedlivý proces toho účastníka, který daný důkaz navrhuje.¹⁵⁰ Soudce se tak musí ještě před přehráním záznamu zabývat otázkou přípustnosti takového důkazu a dále rovněž i okolnostmi pořízení záznamu a na základě nich pomocí testu proporcionality vyhodnotit případnou nutnost omezení práva na ochranu osobnosti dotčené osoby pro kolizi s jiným právem či veřejným zájmem.

4.2.2 Úřední licence

Svolení k použití či pořízení osobních písemností či obrazových a zvukových záznamů není třeba ani v případě, kdy mají být použity k účelům úředním na základě zákona a nelze dosáhnout souhlasu dotčené osoby (uplatní se zde princip subsidiarity). Toto omezení se uplatní v postupech v trestním a občanském soudním řízení a v řízení správním. Zde - pokud nejsou překročeny zákonem stanovené meze - jde o situace, kdy nad individuálními zájmy jednotlivých fyzických osob, do jejichž osobnosti je zasahováno, převládá závažnější, významnější a funkčně vyšší zvláštní veřejný zájem.¹⁵¹ Pod úřední licenci spadá i případ, když někdo vystoupí veřejně v záležitosti veřejného zájmu, např. vystoupení na veřejném zasedání obce. Tím dochází jednak ze strany jednotlivců, tak ze strany sdělovacích prostředků k realizaci práva veřejné kritiky.¹⁵² Vystoupením však nelze rozumět jakékoliv veřejné vystoupení, nýbrž pouze takové, ke kterým je dán úřední účel založený zákonem.

Jedním z příkladů úřední licence, kdy je umožněno použití podobizny jiného, souvisí s dokazováním v trestním řízení pomocí tzv. rekognice. Samotná povaha trestního řízení a nutnost objasnění trestných činů, je spjata se zásahy do osobnostních práv lidí, jež jsou osobami odlišnými od osoby podezřelé, resp. obviněné, a právě

¹⁵⁰ MAŘÁDEK, D. Pořízení zvukového záznamu soukromou osobou a obecné možnosti jeho použití jako důkazního prostředku v civilním soudním řízení, *Právní rozhledy*, 2015, č. 13-14, s. 481

¹⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.9.2007, sp. zn. 30 Cdo 2998/2006

¹⁵² KALÁBOVÁ, E. *Imateriální újma v občanském právu*. Praha, 2015, 81 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Švestka

rekognice fotografiemi je jedním z nich. I samotná rekognice však může být prováděna pouze za určitých podmínek tak, aby její použití v trestním řízení zasáhlo do osobnostních práv dalších lidí v co nejmenší možné míře. Zákonnou podmínkou jejího provedení je tak skutečnost, že všechny srovnávací fotografie musí být fotografiemi v předmětném trestním řízení nezúčastněných osob. Zárukou co nejmenšího zásahu je rovněž její zachycení v soudním spise, přičemž tento není veřejnou listinou a nahlížení do něj je omezeno na přesně zákonem omezený okruh osob.¹⁵³

4.2.3 Licence vědecká, umělecká a zpravodajská

I tyto licence jsou stanoveny v souvislosti s pořízením některých hmotných zachycení projevů osobní povahy člověka, vyjma písemností. Účelové opodstatnění těchto zákonných licencí vyplývá z upřednostněného obecného zájmu na blahu zpřístupňování uměleckých výtvorů nebo vědeckých poznatků a jejich šířením, kterému je dána přednost před nedotknutelností práva na ochranu podobizny a zvukových či obrazových záznamů.

Zásahy do osobnosti z vědeckého účelu jsou odůvodněny zejména nutností uplatňovat vědecké metody a dále je aplikovat, na čemž je samozřejmě veřejný zájem. Dít se tak může avšak pouze zásadně za použití odborných vědomostí, znalostí a dovedností. V praxi se může jednat např. o pořízení a použití fotografie části nemocného těla pacienta pro účely lékařského výzkumu, včetně jejího použití v kvalifikační vysokoškolské práci apod.¹⁵⁴

Účelem uměleckým může být např. pořízení portrétní fotografie a její vystavení na výstavě. Odůvodněnost zásahu do osobnosti spočívá zejména v literární či jiné umělecké tvorbě, jejímž cílem je prezentovat díla veřejnosti a zanechat na ní umělecký účinek. Tato licence bývá nejčastěji spojována s fotografií či výtvarnými obory.

Licencí zpravodajskou neboli reportážní se rozumí právo veřejnosti na informace o věcech obecného nebo veřejného zájmu prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků. Zpravodajství představuje činnost, při níž je referováno o skutečnostech reálného světa, a tedy jeho významná část je zaměřena na události politického, resp.

¹⁵³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 21.3.2002, sp. zn. III. ÚS 256/01

¹⁵⁴ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 540

společenského života.¹⁵⁵ Nejčastěji se tak děje zpravodajstvím tiskovým, rozhlasovým a televizním. I zde je rozhodující účel, v tomto případě tedy zpravodajský, který lze pravidla usuzovat především z dlouhodobého zaměření činnosti osoby, která tuto zákonnou licenci využívá, nelze však vyloučit ani zpravodajství jednorázové.¹⁵⁶ Mezi zpravodajské prostředky, na něž se licence vztahuje, patří tisk, film, rozhlasové a televizní zpravodajství, přičemž jejich výčet je demonstrativní, zejména s ohledem na technologický rozvoj prostředků komunikace (např. zpravodajství online na internetu). Pokud se týče osobností tzv. veřejného zájmu (politici, výrazné, veřejně se profilující osoby např. podnikatelské sféry), vstup člověka do této sféry s sebou pravidelně nese konkludentní souhlas s větší mírou zveřejňování informací o takové osobě (a to nejen pozitivních)¹⁵⁷, a mají mít tedy vyšší toleranci i vůči kritice (ovšem pouze té přípustné, tedy věcné, konkrétní a pravdivé). Mnohdy dochází ke střetu práva na informace s právem na ochranu osobnostních práv, a je třeba dbát toho, aby přednost jednoho práva před druhým byla dána důvodně, s přihlédnutím ke všem okolnostem. Na co se licence zpravodajská však nevztahuje, je reklama. Proto nakupující zákazník, host v restauraci, účastník výletu apod. musí se zachycením na obrazový snímek vyslovit souhlas. Souhlas, aby takový snímek byl použit k žurnalistickým účelům ještě neznamená souhlas k použití reklamnímu, to samé platí i pro zvukové záznamy či např. zveřejnění dopisů spokojených zákazníků.

4.3 Příklady omezení na základě trestního práva

K omezení všeobecného osobnostního práva může ve veřejném zájmu dojít i na základě jiných zákonů, než je občanský zákoník, a to např. na základě trestního řádu, kdy je v zájmu veřejnosti odhalit a potrestat pachatele trestné činnosti, i za cenu zásahu do osobnostních práv pachatele příp. dalších osob. Takových omezení je v trestním právu celá řada, proto si v následujících podkapitolách představíme jen některé z nich. Pouhým vedením trestního řízení v mezích řízení, v němž je zákonem dána kompetence

¹⁵⁵ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ M., a kol. Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 334

¹⁵⁶ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 540

¹⁵⁷ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ M., a kol. Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, s. 335

orgánů činných v trestním řízení - aniž by bylo současně prokázáno, že by v dané věci bylo z těchto mezí vykročeno - nedochází k zásahu práva na ochranu osobnosti fyzické osoby. V pravomoci soudů v občanském soudním řízení přitom není mimoprocesně přezkoumávat správnost postupu orgánů činných v trestním řízení. Tuto možnost řeší zejména instituty trestního práva procesního.¹⁵⁸

4.3.1 Odposlechy a záznam telekomunikačního provozu

Čl. 13 Listiny je založena nejen ochrana listovního tajemství a písemností, uchovávaných v soukromí či zasílaných poštou, ale i ochrana tajemství jak vlastního obsahu zpráv podávaných telefonem (či jiným podobným zařízením), tak i dalších údajů, evidovaných při registraci telekomunikačního provozu ve vztahu ke konkrétním osobám. Mezi tyto další údaje patří zejména údaje o volaných číslech, datu a čase hovoru, době jeho trvání, v případě mobilního telefonu o základových stanicích zajišťujících hovor, přičemž tyto údaje jsou nedílnou součástí komunikace uskutečněné prostřednictvím telefonu. Základním rozdílem mezi institutem odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu dle § 88a tr. řádu a institutem zjišťování údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu je v tom, že první z nich směřuje do budoucna, kdežto druhý jmenovaný se týká již v minulosti uskutečněného telekomunikačního provozu, a dále rovněž to, že v rámci odposlechu se zjišťuje obsah zpráv telekomunikačního provozu, zatímco postupem dle § 88a se zjišťují pouze provozní a lokalizační údaje týkající se telekomunikačního provozu. Průlom do této ochrany je připuštěn pouze tehdy, děje-li se tak pouze a výlučně v zájmu ochrany demokratické společnosti, případně v zájmu ústavně zaručených základních práv a svobod jiných; sem spadá především nezbytnost daná obecným zájmem na ochraně společnosti před trestnými činy a na tom, aby takové činy byly zjištěny a potrestány.¹⁵⁹ K tomu, aby nebyly překročeny meze nezbytnosti, musí existovat systém adekvátních a dostatečných záruk, skládající se z odpovídajících právních předpisů a účinné kontroly jejich dodržování. Tyto záruky představuje především soudní kontrola, tedy nezbytnost soudního příkazu k zásahu do práva podle čl. 13 Listiny základních práv a svobod v

¹⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.1.2006, sp. zn. 30 Cdo 111/2006

¹⁵⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 13.9.2006, sp. zn. I. ÚS 191/05

oblasti telekomunikací podle § 88 a 88aa trestního řádu. Soudní kontrola přitom musí být důsledná a efektivní, zejména s ohledem na povahu daného řízení, které nepředpokládá účast protistrany před rozhodnutím soudu, proti vydanému příkazu nepřipouští ani opravné prostředky.¹⁶⁰

Mezi právo na soukromí patří i právo na informační sebeurčení, tedy právo jednotlivce rozhodnout podle vlastního uvážení, zda popř. v jakém rozsahu, jakým způsobem a za jakých okolností mají být skutečnosti a informace z jeho osobního soukromí zpřístupněny jiným subjektům¹⁶¹ a rovněž má každý právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě. Oprávnění orgánů činných v trestním řízení zjistit údaje o tom, s kým a jak často určitá osoba komunikuje a z jakého místa a jakými prostředky tak činí, nebo dokonce i obsah telekomunikačního hovoru, proto nemůže být vzhledem k intenzitě, se kterou zasahuje do tohoto základního práva, považována za obvyklý nebo rutinní prostředek prevence a odhalování trestné činnosti, nýbrž k jejímu užití může dojít pouze tehdy, pokud pro dosažení tohoto účelu nebude existovat jiný a ve vztahu k tomuto základnímu právu šetrnější postup. Již samotná možnost seznámení se s údaji o komunikaci a pohybu určité osoby bez jejího souhlasu totiž znamená omezení jejího práva disponovat informacemi o svém soukromí, a to bez ohledu na to, zda v závislosti na jejich relevanci pro trestní řízení dojde nebo nedojde k jejich následnému zničení.¹⁶²

Podmínky pro vyžádání údajů o skutečněném telekomunikačním provozu jsou stanoveny v trestním řádu v § 88a odst. 1., přičemž samotný příkaz musí být vydán v řízení před soudem předsedou senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudcem. Úlohou soudu před vydáním příkazu ke sdělení údajů o telekomunikačním provozu je posoudit, zda se jedná o nezbytný zásah v legitimním veřejném zájmu, a zda se jedná o zásah přiměřený sledovanému cíli. Velmi časté jsou návrhy státních zástupců, ve kterých žádají o provozní a lokalizační údaje neurčitého počtu osob vyskytujících se ve vymezeném časovém období ve vymezené lokalitě. S ohledem na to, že vydáním příkazu by mohlo být zasaženo do soukromí neurčitého počtu osob, vyskytujících se v daném časovém úseku v blízkosti místa činu, ne vždy soudce tomuto návrhu vyhoví, neboť samotný návrh je tak obecný a nespécifický, že by v pozdějším

¹⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 11.4.2012, sp. zn. 13Kss 15/2011

¹⁶¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22.3.2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10

¹⁶² ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1226

případném přezkoumání jeho zákonnosti Nejvyšším soudem neměl šanci obstát. Náležitostmi příkazu se zabýval i Ústavní soud ve svém nálezu¹⁶³, kde stanovil, že obsahem příkazu musí být, mimo obecných náležitostí, uložení sdělení konkrétních údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu s odkazem na konkrétní ustanovení speciálního zákona, údaj o sledovaném období, údaj o majiteli či uživateli příslušné telefonní či jiné stanice, účel zjišťování údajů, a to zejména ve formě údajů o trestném činu, pro který se trestní řízení vede, údaj o konkrétním oprávněném orgánu činném v trestním řízení, a údaj o způsobu sdělení požadovaných údajů.

V případě odposlechů jsou podmínky nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu uvedeny v § 88 odst. 2 tr. řádu. Pro příkaz dle § 88 odst. 2 tr. řádu platí vše výše uvedené, navíc musí být v příkazu stanovena kromě uživatelské adresy či zařízení (včetně tel. čísla) i doba, po kterou bude odposlech a záznam telekomunikačního provozu prováděn, která nesmí být delší než čtyři měsíce. Velmi podstatnou částí samotného příkazu je jeho odůvodnění, kde musí být uvedeny konkrétní skutkové okolnosti, které vydání tohoto příkazu, včetně doby jeho trvání, odůvodňují, dále zde musí být uveden účel odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu (elektronické komunikace) a také vysvětleny důvody, proč nelze sledovaného účelu dosáhnout jinak nebo proč by bylo jinak jeho dosažení podstatně ztíženo.¹⁶⁴

V současné době je velmi sledovanou kauzou trestní řízení vedené proti bývalému hejtmanovi, MUDr. Rathovi a spol., který byl uznán vinným rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 23.7.2015, sp. zn. 4T 5/2015, který prokázání viny obžalovaného stavěl mj. na odposleších a záznamech telekomunikačního hovoru. Tento rozsudek byl nicméně usnesením Vrchního soudu v Praze¹⁶⁵ z důvodu podstatných vad řízení, pro vady rozsudku a kvůli pochybnostem o správnosti skutkových zjištění, zrušen a vrácen soudu 1. stupně k novému rozhodnutí ve věci. Důvod zrušení rozsudku vidí odvolací soud v nezákonném nařízení odposlechů, neboť Okresní soud v Ústí nad Labem nepostupoval důsledně, neboť konkrétní skutkové okolnosti, které vydání předmětných příkazů odůvodňují, resp. úvahy zabývající se důvodností návrhů, v nich nejsou obsaženy, přičemž nejsou odůvodněny ani doba trvání příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, resp. okresní soud neuvedl, proč vydává příkazy

¹⁶³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27.9.2007, sp. zn. II. ÚS 789/06

¹⁶⁴ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1207

¹⁶⁵ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17.10.2016, sp. zn. 6To 106/2015

na maximálně možnou dobu, pokud se omezil na pouhé konstatování, že doba odposlechu a záznamu byla stanovena v souladu s návrhem státního zástupce, a současně opomenul uvést skutečnosti, z nichž lze dovodit konkrétní úvahu či zjištění rozhodujícího soudce o důvodech nezbytnosti zásahu do soukromí dotčených jedinců, které je chráněno čl. 13 Listiny základních práv a svobod, včetně důvodů, proč nelze sledovaného účelu dosáhnout jinak. Proti rozhodnutí odvolacího soudu podal aktuálně ministr spravedlnosti k Nejvyššímu soudu stížnost pro porušení zákona v neprospěch MUDr. Ratha a spol., neboť se domnívá, že nebyl důvod, aby vrchní soud věc vrátil k opětovnému projednání. Výhrady vrchního soudu vyjádřené v napadeném rozhodnutí se totiž odchylují jak od dosavadní soudní praxe obecně, tak od dřívějších rozhodnutí příslušného senátu. V dané věci nebyl podle názoru ministra spravedlnosti důvod zpochybňovat zákonnost příkazů k povolení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a povolení ke sledování. Soud tato rozhodnutí vydává v rané fázi trestního řízení, kdy orgány činné v trestním řízení z povahy věci nemohou disponovat všemi důkazy. K jejich vydání proto musí postačovat dostatečně konkrétní indicie, jež v daném případě byly státním zástupcem uplatňovány a soudem řádně hodnoceny.

4.3.2 Osobní prohlídka

Zajišťovacím úkonem, který rovněž znamená významný zásah do základních práv a svobod osob, konkrétně do nedotknutelnosti osoby, je osobní prohlídka. Tento úkon, stejně jako další zajišťovací úkony, např. domovní prohlídka, odnětí věci, zadržení zásilky, odposlechy se nemusí vůbec týkat pouze osob, vůči nimž se trestní řízení vede, ale i osob zcela nezúčastněných a jeho úkolem je získání důkazů nebo opatřování podkladů po vedené trestní řízení. Účelem konkrétně osobní prohlídky je buď získání věci důležité pro trestní řízení, nebo ochrana zdraví a života osob v souvislosti s omezením osobní svobody určité osoby.

Důvodem pro vykonání osobní prohlídky může být důvodné podezření, že osoba má u sebe věc důležitou pro trestní řízení, přičemž vykonat ji lze u kohokoli, u koho je dáno důvodné podezření, které musí být dostatečně odůvodněno konkrétními

skutečnostmi.¹⁶⁶ V případě osobní prohlídky z důvodu ochrany života a zdraví ji však lze vykonat pouze u toho, kdo byl zadržen, zatčen, vzat do vazby, a existuje podezření, že má u sebe věc potenciálně umožňující jednak spáchání sebevraždy či sebepoškození, jednak umožňující způsobit ohrožení i cizích osob, včetně osob vykonávajících prohlídku.

Osobní prohlídka se nařizuje příkazem k osobní prohlídce, kterou v přípravném řízení může nařídit státní zástupce a policejní orgán, v řízení před soudem předseda senátu. Příkaz k osobní prohlídce musí obsahovat označení osoby, které se týká, stejně jako důvod a účel prohlídky, spolu s upozorněním prohlídku strpět. Bez příkazu může policejní orgán prohlídku vykonat pouze v případě, nesnese-li věc odkladu a souhlasu nelze dosáhnout předem, případně jde-li o vykonání prohlídky u osoby, která byla zadržena při činu, na kterou byl vydán příkaz k zatčení nebo která se bere do vazby. O provedení osobní prohlídky se po jejím vykonání sepisuje protokol, nicméně neseptání protokolu o osobní prohlídce po jejím provedení nelze považovat za pochybení, které má vliv na použitelnost důkazů zajištěných a provedených ve věci¹⁶⁷, avšak provedení prohlídky bez zákonného podkladu by vedlo k tomu, že důkaz získaný tímto způsobem (např. nález padělaných bankovek u osoby, u které byla vykonána) by byl důkazem absolutně neúčinným a nepoužitelným v trestním řízení.

Vykonat osobní prohlídku je ovšem možné pouze za předpokladu, že dotčená osoba byla předtím vyslechnuta, a výsledkem se nedosáhlo vydání věci. Bez předchozího výsledku je to možné pouze, hrozí-li nebezpečí, že osoba má u sebe zbraň nebo jiné věci způsobilé ohrozit na životě a zdraví jiné osoby.¹⁶⁸ Prohlídku zásadně vykonává osoba stejného pohlaví.

4.3.3 Domovní prohlídka

Jak již bylo řečeno dříve, domovní svoboda dotváří osobnostní sféru jedince a průlom do tohoto práva je možný, stejně jako u výše zmíněných odposlechů a

¹⁶⁶ ŠÁMAL, P., RŮŽIČKA, M. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 304-305

¹⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.11.2012, sp. zn. 5 Tdo 1180/2012

¹⁶⁸ ŠÁMAL, P., RŮŽIČKA, M. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 305

telekomunikačních záznamů, pouze výlučně v zájmu ochrany demokratické společnosti. Přípustnost domovní prohlídky je „třeba chápat jako výjimku, která nadto vyžaduje restriktivní interpretaci zákonem stanovených podmínek její přípustnosti“.¹⁶⁹ Domovní prohlídka je přípustná pouze na písemný odůvodněný příkaz soudce pro účely trestního řízení. Soudem je třeba aplikovat princip proporcionality, tedy zvážit to, zda převyšuje zájem na ochraně soukromí možného pachatele trestného činu nad zájmem odhalení závažné trestné činnosti a ochrany před zločinností.

Domovní prohlídku lze vykonat, pokud existuje důvodné podezření, že v bytě nebo v jiné prostoře sloužící k bydlení nebo v prostorách k nim náležejících (obydlí) je věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení.¹⁷⁰ Potřeba nalézt věc nebo osobu důležitou pro trestní řízení může vynutit nařízení a provedení domovní prohlídky u třetí osoby, jež není podezřelá ani obviněná ze spáchání trestného činu, to ovšem za předpokladu, že existují dostatečně odůvodněné skutečnosti, že hledaná osoba, důkaz nebo věc, jež má být nalezena, se v těchto prostorách skutečně nachází.¹⁷¹ Oprávněnými k vydání příkazu jsou v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce, v řízení před soudem předseda senátu, jako nástrojem kontroly, garantem zákonnosti v přípravném řízení, nad postupem policejního orgánu, který svými úkony citelně zasahuje do základních práv osob.

Nejčastěji bývá domovní prohlídka prováděna ještě před zahájením trestního stíhání ve formě neodkladného či neopakovatelného úkonu (kterou nařizuje předseda senátu nebo soudce, v jehož obvodu má být prohlídka vykonána) neboť z jejich povahy jako kvalifikovaného zajišťovacího úkonu vyplývá, že je není možné opakovat v rámci případného řízení před soudem a reálně hrozí nebezpečí zničení uvedených důkazních prostředků či jejich přemístění na neustanovené místo osobami zapojenými do prověřované trestné činnosti, pokud by byly o probíhajícím trestním řízení předem informovány, případně hrozí možné poškození, ztráta či odstranění důkazů.

Příkaz k domovní prohlídce musí být vydán písemně a musí být odůvodněn. V příkazu musí být mimo obecných náležitostí uloženo provedení domovní prohlídky, popsán byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení, včetně prostor k nim náležejících (uvedením přesné adresy včetně poschodí nebo podlaží, čísla bytu, čísla sklepní či

¹⁶⁹ ŠIMÍČEK, V. Domovní prohlídka v judikatuře Ústavního soudu, Bulletin advokacie, 2001, č. 9, s. 39

¹⁷⁰ § 82 odst. 1 tr. řádu

¹⁷¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14.11.2012, sp. zn. IV. ÚS 2227/12

půdní kóje apod.), tak, aby nemohlo dojít k záměně bytu nebo takové jiné prostory a aby byl určen též rozsah provádění domovní prohlídky. Dále zde musí být uveden účel domovní prohlídky a poukázáno na povinnost majitele nebo nájemce či jiného uživatele bytu (prostorů) strpět domovní prohlídku, včetně poučení o možnosti překonat odpor nebo vytvořenou překážku. V neposlední řadě musí zde být upozornění na povinnost vydat věci důležité pro trestní řízení popř. při ní nalezené s pohružkou, že takové věci budou odňaty, nebudou-li dobrovolně vydány.¹⁷²

Problematickou se může jevit situace, kdy prostor není určen k bydlení a není zkolaudován, tedy obecně by tam neměla být vykonávána osobní svoboda a z hlediska omezení subjektivních práv by tedy neměl případně vynucený vstup do objektu být posuzován z hlediska vstupu do obydlí, nýbrž jako vstoupení do prostor nebytových a na pozemky. V takové situaci je však třeba přiklonit se k širšímu výkladu pojmu obydlí v materiálním slova smyslu a za toto považuje každý přiměřeně charakteristický prostor oddělený viditelně a srozumitelně pro okolí jako ústraní, které si uživatel nikoli v rozporu se zákonem nebo dotčením práv jiné osoby vymezil a lze mu zde ochranu jeho soukromí dopřát a v tom případě i respektovat. I v tomto případě je tedy třeba aplikovat ustanovení trestního řádu o domovní prohlídce, a nikoliv ustanovení o prohlídce jiných prostor a pozemků, jak by se na první pohled nabízelo.

4.4 Příklady omezení na základě správního práva

K asi nejčastějším zásahům do osobnosti dochází v souvislosti s veřejnými sbory, tedy policií, hasiči, atd. Typickým zásahem do soukromí osoby ze strany policejního orgánu je omezení pohybu agresivních osob, které lze použít vůči tomu, kdo napadá jinou osobu, poškozuje cizí majetek, pokusí se o útěk apod. Takové omezení osobní svobody může být provedeno formou předvedení na policejní stanici, připoutáním či zajištěním, a policisté či strážníci při nich musí dodržovat striktní, zákonem nastavená pravidla týkající se důvodů, doby i dalšího průběhu omezení osobní svobody. V případě jejich nezákonného jednání je možné se vůči zákroku bránit několika způsoby, od stížnosti nadřízené osobě, přes trestní oznámení až po žádost o náhradu škody či přiměřené zadostiučinění. Oprávněním policistů je i vstupovat do bytů

¹⁷² ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1122

a jiných uzavřených prostor za podmínky, že existuje důvodná obava, že je ohrožen život či zdraví osoby nebo hrozí-li větší škoda na majetku. Policie má též právo žádat při plnění svých úkolů od státních orgánů, orgánů obcí i soukromých subjektů pomoc, podklady a informace. Jsou-li tyto informace chráněny jako součást soukromí, může se jich policie domáhat pouze za zákonem přesně stanovených okolností.¹⁷³

Na základě zákona a v nezbytném rozsahu je možné, aby správní orgány, v některých případech i soukromé osoby, vstupovaly do nemovitostí. Takový příklad byl uveden již v části práce týkající se ochrany obydlí a možností zaměstnanců úřadu vstoupit do obydlí v případě podezření na nezákonné spalování odpadů. Dalším příkladem může být vstup hasičů do nemovitosti v případě požáru. Podle stavebního zákona¹⁷⁴ může oprávněná úřední osoba¹⁷⁵ do nemovitosti vstoupit s vědomím vlastníka (není třeba jeho souhlasu) při zjišťování stavu stavby a pozemku a opatřování důkazů a dalších podkladů pro vydání správního rozhodnutí nebo opatření. V případech akutního ohrožení některých právem chráněných zájmů je postavení orgánů veřejné moci v jistém směru posíleno a se zřetelem k efektivitě ochrany je jim umožněno promptně reagovat na hrozící nebezpečí. Nejinak je tomu i ve vztahu k oprávnění vstoupit na cizí pozemek či stavbu, resp. do ní, kdy zákonodárce umožnil, aby v případech bezprostředního ohrožení života nebo zdraví osob či zvířat, které vyústilo v přípravu či realizaci neodkladného odstranění stavby, nutných zabezpečovacích prací nebo vyklizení stavby, vstoupil na cizí pozemek či stavbu, resp. do ní bez předchozího uvědomění jejího vlastníka.¹⁷⁶ V těchto případech je oprávněné úřední osobě uložena povinnost vlastníka o již provedeném vstupu a učiněných úkonech bez zbytečného odkladu následně informovat s uvedením důvodů, které ke vstupu vedly.

¹⁷³ MATES, P. K některým otázkám ochrany soukromí ve správním právu. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 10, č. 8, s. 368

¹⁷⁴ Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, v platném znění

¹⁷⁵ Pojem "oprávněná úřední osoba" je legislativní zkratkou, která v sobě subsumuje pověřené zaměstnance stavebního úřadu, orgánu územního plánování a orgánu obce, obecního úřadu, popř. komise rady obce, pokud jí byl svěřen výkon přenesené působnosti.

¹⁷⁶ HEGENBART, M., SAKAŘ, B. a kol. *Stavební zákon. Komentář*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 422

5 Doplnková úprava ochrany osobnosti

5.1 Ochrana ve správním právu

V souvislosti se správním právem a ochranou osobnosti se hovoří nejčastěji ve spojitosti s právem na soukromí. Je zcela nezbytné přiznat právu na soukromí nezbytnou ochranu, a to rovněž předpisy veřejnoprávními, zejména v té oblasti, kde dochází ke styku fyzických osob s orgány veřejné moci. Správní právo vymezuje jednak způsoby a formy, kterými může být soukromí dotčeno, jednak prostředky, kterými ochrany dosahuje. Vzhledem k širokému spektru veřejnoprávních předpisů se v následující části této práce budu věnovat pouze stručně několika vybraným otázkám.

Osobnost člověka je chráněna dle správního řádu¹⁷⁷ například tím, že správní řízení je zásadně neveřejné. Pokud má být řízení vedeno veřejně, musí správní orgán dbát na ochranu utajovaných informací a zejména na práva na ochranu osobnosti a mravnosti. Nahlížení do spisu je dovoleno zásadně pouze účastníkům řízení a jejich zástupcům. Výjimečně může být nahlížení povoleno i jiným osobám, které prokáží právní zájem či jiný vážný důvod, vždy však za respektování osobnostních práv dotčených osob, avšak dle názoru Vrchního soudu v Praze princip mlčenlivosti a ochrany osobnosti nemůže být na škodu tomu, jehož se řízení týká, tedy je třeba účastníkům řízení zásadně zajistit přístup do všech částí spisu a nelze před nimi některou vyloučit s poukazem na povinnost mlčenlivosti či ochranu osobnosti, zejména pokud tyto instituty slouží k ochraně práv účastníků řízení.¹⁷⁸

I předpisy správněprávní se zabývají ochranou korespondence, a to jednak institutem poštovního tajemství, který chrání uložením mlčenlivosti údaje o poštovních zásilkách a poukazech a stanoví podmínky, za nichž lze stanovené údaje sdělit, resp. umožnit, aby se s nimi určité subjekty seznámily. V zákoně jsou především výslovně stanoveny případy, ve kterých je provozovatel poštovních služeb oprávněn otevřít poštovní zásilku (např. zásilku nelze dodat a současně ji nelze vrátit nebo nemá být podle poštovní smlouvy vrácena, je důvodné podezření, že obsahuje nebezpečnou nebo nedovolenou věc, byla poškozena atd.), a dále je stanoveno, že provozovatel je povinen o otevření poštovní zásilky informovat při dodání adresáta, popřípadě odesílatele při

¹⁷⁷ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, v platném znění

¹⁷⁸ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 22.9.1995, sp. zn. 6 A 191/94

vrácení poštovní zásilky.¹⁷⁹ a jednak je telekomunikační tajemství chráněno uložením zákazu získávat pro jiné než pracovní účely informace, které jsou předmětem tohoto tajemství, a stanovením podmínek, za nichž lze informace, které toto tajemství tvoří, získávat, sdělovat, resp. umožňovat přístup k nim.¹⁸⁰

V situacích, kdy existuje reálné a bezprostřední ohrožení chráněných statků, může do osobnostních práv člověka zasáhnout i policie jako orgán veřejné moci, a to prostřednictvím tzv. faktických zásahů, jakýmu jsou např. pokyny a bezprostřední zásahy. Vzhledem k charakteru úkolů policie je zasahování do soukromí typickou součástí jejich činností a dochází k němu častěji než u jiných orgánů veřejné moci. Soukromí bývá těmito zásahy postiženo jen krátkodobě a na přesně vymezenou lhůtu.¹⁸¹ Takové zásahy se mohou dít pouze na základě zákonného zmocnění a ve chvíli, kdy nepřichází v úvahu jiné řešení, neboť jimi bývá zasahováno i do osobnostních práv jedince. Takovým příkladem zásahu může být např. vstup do obydlí v případě, pokud existuje důvodná obava ohrožení života nebo zdraví člověka, nebo hrozí větší škoda na majetku. V místě, do kterého vstoupil, však může provést jen bezprostřední kroky k odvrácení hrozícího nebezpečí. Stejně tak jsou policisté oprávněni např. omezit osobní svobodu člověka při jeho zajištění, ohrožuje-li osoba zajištěná život svůj nebo život, zdraví či majetek jiných osob.

5.1.1 Mediální právo

Speciální úpravu ochrany osobnosti upravuje rovněž tiskový zákon (ta samá ochrana a prostředky ochrany níže uvedené platí stejně i pro rozhlasové a televizní vysílání). Úprava tiskového zákona čerpala inspiraci zejména z německé úpravy, resp. z jejích tiskových zákonů. Za obsah zveřejňovaných informací zásadně odpovídá, podle výše zmíněných zákonů, vydavatel tiskového média, případně provozovatel média elektronického (dále jen vydavatel). Odpovědnost vydavatele je objektivní, nepřihlíží se tedy k jeho zavinění. Dotčená fyzická osoba může vždy vůči vydavateli uplatňovat své

¹⁷⁹ ŠÁMAL, P. A kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1809

¹⁸⁰ MATES, P. K některým otázkám ochrany soukromí ve správním právu. Právní rozhledy, 2008, roč. 10, č. 8, s. 368

¹⁸¹ MATES, P. Ochrana soukromí ve správním právu. 2. aktualizované a podstatně přepracované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2006, s. 227

nároky, vyplývající z neoprávněného zásahu médií do jejích osobnostních práv. Dokonce i v případě, že autorem napadeného sdělení, ve kterém k neoprávněnému zásahu došlo, je zaměstnanec vydavatele, nemůže se oprávněná osoba domáhat ochrany osobnosti proti autorovi sdělení, ale pouze vůči vydavateli média, ve kterém bylo sdělení uveřejněno.¹⁸² Svoboda tisku na jedné straně a ochrana osobnosti na druhé straně představují klasický případ kolize základních práv. Mediální právo disponuje v případě zásahu do osobnosti dvěma zvláštními prostředky ochrany, a to právem na odpověď a právem na dodatečné sdělení, které mají speciální povahu ve vztahu k ochraně osobnosti dle občanského zákoníku, avšak není vyloučeno, aby byly kombinovány či se navzájem doplňovaly.

Zákonodárce dal právem odpovědi jednotlivci možnost bránit se proti výrokům a vlivu médií, kterými bylo zasaženo do osobnosti fyzické osoby, kdy subjektem domáhajícím se uveřejnění odpovědi může být jak fyzická, tak právnická osoba. Institutem odpovědi je umožněno jednotlivci dostat se ke slovu na stejném místě a ve stejném rozsahu jako v médiích, která jeho záležitosti veřejně diskutovala, a vylíčit své stanovisko vlastními slovy.¹⁸³ Právo na odpověď uplatňuje osoba, do jejíž práv bylo zasaženo, vůči vydavateli, jenž je povinen odpověď uveřejnit. Ten je povinen odpověď uveřejnit pouze tehdy, je-li sdělení autora, jeho tvrzení, možné objektivně ověřit, tedy nikoliv za situace, kdy autor vyjadřoval své subjektivní názory a mínění. Rovněž nemůže jít pouze o subjektivní pocit dotčené osoby, že bylo do její osobnosti zasaženo, nýbrž sdělením tisku musela být osobnost objektivně dotčena, což znamená, že by uveřejnění nepravdivého či jinak zkresleného skutkového tvrzení jako újmu pocítovala zpravidla každá fyzická osoba, být na místě osoby dotčené. Odpověď se musí omezit pouze na skutková tvrzení, kterými se tvrzení dotýkající se cti, důstojnosti nebo soukromí určité fyzické osoby, anebo jména nebo dobré pověsti určité právnické osoby, uvádí na pravou míru nebo neúplné či jinak pravdu zkreslující tvrzení se doplňuje nebo zpřesňuje.¹⁸⁴ Stejně jako v napadeném sdělení nesmí jít o hodnotící názory a úsudky dotčené osoby, ale pouze zase o ověřitelná, pravdivá skutková tvrzení. Žádost musí být

¹⁸² ŠEDO, J. Ochrana osobnosti ve vztahu k médiím. Praha, 2014, 75 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Švestka

¹⁸³ RAHIM, M. Německé tiskové právo – stručný přehled institutu odpovědi. Právní rozhledy, 1999, č. 6, s. 339

¹⁸⁴ DOLEŽÍLEK, J. Právo na odpověď a na dodatečné sdělení podle nového tiskového zákona. Právní rozhledy, 2000, č. 10, s. 430

vydavatelé podána písemně do třiceti dnů od uveřejnění sdělení (tato lhůta je prekluzivní) a ten, jsou-li splněny všechny podmínky, odpověď musí zveřejnit do osmi dnů od doručení žádosti ve stejném periodiku, kde bylo otištěno napadené sdělení, rovnocenně mu formou a rozsahem.

Specifickým prostředkem ochrany při zpravodajství v trestních věcech je právo na dodatečné sdělení. Při informování veřejnosti o zadržení určité osoby, o uvalení vazby na ni, o zahájení trestního stíhání, o tzv. zpravodajství ze soudní síně apod. Platí zde povinnost dodržovat zásadu přiměřenosti užití a dále zásadu, že musí být dbáno takových oprávněných zájmů dotčené osoby, jichž je třeba bezpodmínečně šetřit.¹⁸⁵ Obecně platí, že povinností tisku je zdržet se jakýchkoliv úvah o vině osoby před nabytím právní moci odsuzujícího rozsudku. Tato povinnost je založena na principu presumpce nevinny a rovněž na faktu, že hodnocení viny náleží výlučně soudu. Jestliže bylo v periodickém tisku uveřejněno sdělení o trestním řízení nebo o řízení ve věcech přestupků vedeném proti fyzické osobě, anebo o řízení ve věcech správních deliktů vedeném proti fyzické nebo právnické osobě, kterou lze podle tohoto sdělení ztotožnit, a toto řízení nebylo ukončeno pravomocným rozhodnutím, má tato osoba právo požadovat na vydavateli uveřejnění informace o konečném výsledku řízení jako dodatečného sdělení.¹⁸⁶ Dodatečné sdělení zveřejňuje vydavatel rovněž na písemnou žádost, přičemž jeho obsah je omezen pouze na informaci o obsahu rozhodnutí, jímž bylo řízení skončeno a nelze na vydavateli požadovat, aby zveřejnil jakékoli další či doplňující informace.

Judikaturou bylo nedlouho po účinnosti tiskového zákona specifikováno, že pojmy „sdělení“ a „tvrzení“ ve smyslu zákona č. 46/2000 Sb. nezahrnují obrazové snímky a fotografie.¹⁸⁷ Celostátním deníkem byla k uveřejněnému článku o zkratu inkubátoru v nemocnici přiložena fotografie novorozeneckého inkubátoru, vyráběného českou firmou T., s.r.o. Kámenem úrazu bylo, že tato fotografie byla uveřejněna bez vědomí firmy T., s.r.o., a zejména bez souvislosti zveřejněného výrobku s popsanou nehodou. Česká společnost T., s.r.o. požadovala uveřejnění odpovědi, neboť uveřejněním fotografie inkubátoru, který je pro svůj vzhled, nezaměnitelný s výrobky

¹⁸⁵ PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti ve zpravodajství, v tisku a při reklamě. [online]. [cit. 2017-02-17] Dostupné z: www.polac.cz/katedry/kspd/pril10.ppt

¹⁸⁶ Srov. § 11 odst. 1 tiskového zákona

¹⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19.2.2003, sp. zn. 28 Cdo 1969/2002

jiných výrobců, s doprovodným textem, zpochybňujícím bezpečnost tohoto inkubátoru, došlo objektivně k zásahu do dobrého jména a pověsti právnické osoby žalobce. Celá věc se pro odlišné názory soudu prvního stupně a odvolacího soudu ohledně toho, zda sdělením, obsahujícím skutkové tvrzení, je ve smyslu tiskového zákona i obrazový snímek a tedy jestli jsou v daném případě splněny předpoklady pro uložení povinnosti vydavateli uveřejnit odpověď. Pro tyto rozpory se celá věc dostala až před Nejvyšší soud ČR, který, jak již bylo uvedeno výše, že pod pojmy „sdělení“ a tvrzení“ tak, jak jsou uvedeny v tiskovém zákoně, nespádají obrazové snímky a fotografie a tedy neshledal předpoklady pro uložení povinnosti vydavateli žalobkyní označeného deníku uveřejnit odpověď podle tiskového zákona.

Rozdílně je právo na odpověď upraveno ve francouzském tiskovém právu, kde se dělí na „droit de rectification“ neboli právo na opravu pro vládní úředníky a „droit de reponse“, tedy právo na odpověď pro běžné jednotlivce. Dle čl. 12 francouzského tiskového zákona¹⁸⁸, je vydavatel časopisu povinen bezplatně, na první straně příštího vydání periodika, zveřejnit jakékoliv navržené opravy zaslané mu ze strany orgánů veřejné moci týkající se nepřesného podání zprávy o výkonu jejich funkce v předchozím vydání periodika. V případě nekonání může být vydavatel pokutován. Podle čl. 13 je vydavatel povinen do 3 dnů od obdržení odpovědi od toho, kdo byl jmenován či citován v periodiku, jeho odpověď zveřejnit, pod hrozbou pokuty, přičemž nezáleží na tom, zda byl článek či prohlášení urážlivé, pomlouvačné. Francouzské tiskové právo rovněž nečiní rozdíl mezi tím, zda šlo o subjektivní názor autora či ověřitelný fakt. Nakonec, francouzské rozhlasové a televizní právo umožňuje a zavedlo vysílání odpovědí, za situace, že ta prvotní komunikace v živém vysílání byla urážlivá.¹⁸⁹

5.1.2 Uplatňování zákona o svobodném přístupu k informacím

Právo na informace, jako jedno z ústavních práv dle čl. 17 Listiny, je realizováno a prováděno mj. i zákonem o svobodném přístupu k informacím neboli InfZ. Jeho prostřednictvím dochází k realizaci práva veřejnosti na informace, kterými

¹⁸⁸ French Press Act of 1881

¹⁸⁹ YOUM HO, K. The right of Reply and Freedom of the Press: An International and Comparative Perspective. The George Washington Law Review, 2008, Vol. 76, No. 4, p. 1034

disponují státní orgány, orgány územní samosprávy, jakož i další subjekty rozhodující na základě zákona o právech a povinnostech fyzických i právnických osob¹⁹⁰ - mezi ně patří např. ministerstva a jiné správní úřady, soudy, státní zastupitelství, obce a kraje i veřejné instituce hospodařící s veřejnými prostředky (např. Česká televize). Informace se poskytují dvojím způsobem, a to buď zveřejněním, nebo na základě žádosti. Pokud jsou splněny podmínky pro poskytnutí informace, soud ji poskytne bez dalšího, v opačném případě musí vydat rozhodnutí o odmítnutí žádosti, příp. o částečném odmítnutí. V současné době je řešena problematika neúměrného podávání žádostí z důvodu úmyslného zatěžování soudů touto agendou, kdy např. v jednom podání žadatel uvedl, že ode dne podání bude každý další den podávat novou žádost o informace do té doby, než bude vydáno rozhodnutí v jeho civilní věci. Tato problematika je nyní analyzována a cílem je nalézt řešení, které by soudům v agendě povinného poskytování informací ulehčilo.

Dle § 8a InfZ informace týkající se osobnosti, projevů osobní povahy, soukromí fyzické osoby a osobní údaje povinný subjekt poskytne jen v souladu s právními předpisy, upravujícími jejich ochranu. Dle § 5 odst. 3 zákona o ochraně osobních údajů, provádí-li správce zpracování osobních údajů na základě zvláštního zákona, je povinen dbát na ochranu soukromého a osobního života subjektu údajů.

Zcela typicky se právo na ochranu soukromí a osobních údajů uplatní při vyřizování žádostí o zaslání kopie meritorního rozhodnutí soudu. V případě, že v žádosti není výslovně uvedeno, že žadatel žádá anonymizovanou kopii, soud musí posoudit, zda poskytnutím příjmení, data narození, adresy bydliště a údajů o soukromí účastníků řízení, příp. dalších osob, bylo porušením shora citovaných ustanovení. V případě, že dojde k závěru, že by k takovému porušení zveřejněním těchto údajů došlo, musí soud vydat rozhodnutí o částečném odmítnutí poskytnutí výše uvedených informací v těch částech kopie meritorního rozhodnutí, které je obsahují.

Velmi důležitý a pro demokratický stát a jeho další budování podstatný názor ohledně toho, jaké informace musí být sdělovány, vyslovil i Ústavní soud ve svém nálezu¹⁹¹, ve kterém se zabýval kolizí základního práva na informace a základního práva na ochranu soukromí. Celý spor se začal tím, že Vrchní soud v Olomouci odmítl

¹⁹⁰ KNAP, J., ŠVESTKA, J. a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004, s. 415

¹⁹¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3.1.2011, sp. zn. I. ÚS 517/10

žádost stěžovatele o poskytnutí informace - seznamu soudců Vrchního soudu v Olomouci, kteří byli ke dni 17. 11. 1989 členy nebo kandidáty Komunistické strany Československa. Nutné bylo posoudit, zda je předmětný údaj součástí výlučně soukromí subjektu údajů nebo zda náleží též do veřejné sféry, tedy zda je na něm (a tak i na jeho poskytnutí) veřejný zájem. Odpověď našel již ve své předchozí judikatuře, a to v nálezu sp. zn. IV. ÚS 23/05 ze dne 17. 7. 2007, v němž vyslovil obecný právní názor (tj. bez ohledu na konkrétnosti toho kterého případu, včetně tehdy projednávaného), že profesionální sféra (a informace o ní, včetně údaje o profesní minulosti) osob působících ve veřejném životě - tj. i soudců - náleží do sféry veřejné. Ústavní soud zastává názor, že musí být jednoznačně rozlišeno mezi žádostí o informaci, způsobilé přispět k diskusi v demokratické společnosti týkající se veřejného zájmu, a informováním o detailech soukromého života jednotlivce, který nadto kupř. nevykonává veřejnou funkci. Veřejnost má právo být informována, což je základní právo v demokratické společnosti, které se může za určitých okolností dotýkat i soukromého života osob veřejně činných, o což právě v konkrétním případě jde. Poskytnutí předmětného údaje může umožnit člověku seberealizaci a rozvoj v podobě svobodného vnitřního utvoření si názoru na nezávislost a nestrannost rozhodujícího soudce jak v minulosti, tak v budoucnosti V tomto smyslu tak předmětný údaj umožňuje rozvíjet též myšlení člověka (takže má přesah i do svobody myšlení). Předmětný údaj však umožní člověku již utvořený názor případně veřejně projevit, a tím vyvolat diskusi na toto téma, což může působit jako veřejná kontrola. Jelikož ačkoliv prosté členství v KSČ není skutečností, jež by obecně vylučovala soudce rozhodovacího procesu Členství soudce v KSČ ke dni 17. 11. 1989 může kupříkladu vydávat v jisté nebezpečí image soudcovi nestrannosti a nezávislosti, a to případ od případu (tj. jestliže meritorní rozhodnutí může např. s členstvím v KS skutečně či jen opticky souviset).

5.1.3 Ochrana osobních údajů

Osobním údajem se rozumí jakákoliv informace, týkající se určeného nebo určitelného subjektu údajů. Subjekt údajů, kterým může být výlučně fyzická osoba (nikoli právnická osoba), se považuje za určený, nebo určitelný, jestliže lze subjekt údajů přímo či nepřímo identifikovat zejména na základě čísla, kódu nebo jednoho či

více prvků, specifických pro jeho fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu.¹⁹² Příkladem osobního údaje může být tak např. i IP adresa, pokud má poskytovatel webových služeb k dispozici právní prostředky, které mu umožňují nechat jejího uživatele identifikovat i prostřednictvím informací, které má k dispozici další subjekt, konkrétně poskytovatel internetového připojení. Působnost zákona o ochraně osobních údajů se vztahuje na zpracování osobních údajů, které provádí státní orgány, orgány územní samosprávy, jiné orgány veřejné moci, jakož i fyzické a právnické osoby. Zpracováním lze rozumět shromažďování, ukládání na nosiče informací, zpřístupňování, úprava nebo pozměňování, vyhledávání, používání, předávání, šíření, zveřejňování, atd., ke kterému musí, až na výjimky docházet pouze se souhlasem subjektu údajů.

Ve vztahu k ochraně osobních údajů lze mluvit o prolínání úpravy ochrany osobnosti občanským zákoníkem, jako zákonem obecným, a veřejnoprávní regulace, konkrétně zákona o ochraně osobních údajů, jako zákonem speciálním. Rozlišit, kdy je namíste postupovat dle občanského zákoníku, a kdy dle zákona o ochraně osobních údajů, není vždy jednoznačné a snadné, zejména vzhledem k odlišné terminologii a toho, že občanský zákoník nereflektuje existenci zvláštní úpravy. V takových případech lze postupovat podle základních kritérií, kdy Zákon o ochraně osobních údajů se uplatní vždy, pokud se s informacemi týkajícími se určité či určitelné fyzické osoby bude provádět zpracování, tedy soustava operací či operace systematicky prováděná za určitým účelem. Za zpracování bude nutno považovat byť i jen jednu operaci prováděnou s osobními údaji i pouze jedné osoby, neboť podstatná pro naplnění definice zpracování osobních údajů je jistá míra systematickosti v činnosti s osobními údaji a její stanovený účel, kterého hodlá ten, kdo zpracování provádí, dosáhnout, nikoliv kvantita dat, jež jsou předmětem zpracování. Pokud však s projevy osobní povahy, které lze vztáhnout ke konkrétní fyzické osobě, případně s jinými informacemi zasahujícími do jejího soukromí není pracováno systematicky, ale spíše jednorázově, jednotlivě či nahodile, nebo pokud se jedná o uvedené případy výjimek z působnosti zákona o ochraně osobních údajů, zpracování osobních údajů fyzickou osobou pro osobní potřebu či jejich nahodilé shromažďování, pak se již pohybujeme v režimu

¹⁹² KNAP, J., ŠVESTKA, J. a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004, s. 397-398

ochrany osobnosti podle občanského zákoníku. Může se jednat např. o jednorázové pořízení a použití fotografie nebo ojediněle zveřejněný údaj týkající se fyzické osoby.¹⁹³

5.2 Ochrana v trestním právu

V kapitole 4.3. byla rozebrána problematika možných zásahů do osobnostních práv ze strany samotného trestního práva, dovolených ex lege. V této kapitole se naopak budu věnovat prostředkům trestního práva, kterými lze neoprávněné zásahy do osobnostních práv postihnout. Trestní zákoník ve své zvláštní části obsahuje celou řadu skutkových podstat, jejichž cílem je ochrana osobnosti. Řadí se sem jednak trestné činy narušující integritu fyzické osoby, tedy proti životu a zdraví, kdy nejtypičtějším je ublížení na zdraví, nejzávažnějším rozhodně vražda. Nedotknutelnost obydlí je zahrnuta ve skutkové podstatě trestného činu porušování domovní svobody, mezi trestné činy proti svobodě spadají např. loupež a zbavení či omezování osobní svobody. Velmi závažnými jsou trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, u nichž je zájem veřejnosti na jejich potrestání enormní, obzvláště, týkají-li se dětí. Trestněprávní ochrana je přisuzována i právu na soukromí, trestní zákoník předmětné skutkové podstaty podřazuje pod společný název „trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství“, a právě těmito se budu v této kapitole podrobněji zabývat.

Začlenění skutkové podstaty trestného činu neoprávněného nakládání s osobními údaji do trestního zákona až v roce 1993 bylo odůvodněno zejména rozvojem techniky, s nímž narostl i počet možností, jak zneužít osobní údaje, a logicky tak vyvstala potřeba takové jednání trestat, neboť jím je zasahováno do informačního sebeurčení, které je součástí práva na soukromí. Objektem tohoto trestného činu je právo každého jednotlivce svobodně se rozhodovat podle vlastního uvážení, zda a v jakém rozsahu mají být informace z jeho osobního soukromí zpřístupněny jiným subjektům.¹⁹⁴ Tento trestný čin se v trestním zákoníku objevuje ve dvou základních skutkových podstatách, , jednak jde o shromažďování údajů v souvislosti s výkonem veřejné moci a jednak o shromažďování v souvislosti s výkonem povolání, zaměstnání nebo funkce. Každým

¹⁹³ NONNEMAN, F. Právní úprava ochrany osobnosti v novém občanském zákoníku a její vztah k ochraně osobních údajů. Právní rozhledy, 2012, č. 13-14, s. 505

¹⁹⁴ VOČKA, V. A kol. Trestní zákoník. Komentář. I. Díl. Praha. Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 993

takovým neoprávněným nakládáním s osobními údaji pak musí být způsobena vážná újma na právech nebo oprávněných zájmech dotčené osoby. Za neoprávněné nakládání je považováno zveřejnění, sdělení, zpřístupnění, zpracovávání či přisvojení si osobních údajů. Zákonným znakem skutkové podstaty přisvojení si osobních údajů lze naplnit jakýmkoli neoprávněným získáním možnosti trvale disponovat s osobními údaji jiného, kdy postačí, když si pachatel zapamatuje takto získané údaje, aniž se vyžaduje, aby pachatel tyto údaje získal v materializované podobě (např. vytištěním na papír, kopírováním na nosič informací).¹⁹⁵

Spácháním trestného činu poškození cizích práv bývá zasaženo do nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí, přičemž objektem jsou nemajetková práva jednotlivce či právnické osoby. Podvodným jednáním pachatele (v omyl druhého uvedl nebo jeho omylu využil) musí být na těchto právech způsobena vážná újma. Uvedením v omyl je rozuměno jednání, jímž pachatel předstírá okolnosti, které neodpovídají skutečnému stavu věci. Při využití omylu pachatel k omylu sice nijak nepřispěl, ale po poznání omylu někoho jiného jedná tak, aby způsobil poškozenému vážnou újmu.¹⁹⁶ Posuzování vážnosti újmy se děje z hlediska konkrétních okolností a za posouzení intenzity zásahu a jeho následků. Příkladem naplnění skutkové podstaty trestného činu poškození cizích práv může být jednání pachatele, který se vydával v nemocnici za lékaře a využil omylu ženy, která domnívá se, že jde o zdravotnického pracovníka, strpěla z jeho strany osahávání na nahém těle a posléze i uvnitř přirození.¹⁹⁷

Trestním zákoníkem je chráněno i tajemství dopravovaných zpráv, zaručené v čl. 13 Listiny. Chrání se zde jen tajemství písemností zasílaných poštou nebo jiným dopravním zařízením a tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným takovým veřejným zařízením (dálnopis, Telefax, Postfax). Tajemstvím zde chráněným je obsah písemností bez ohledu na jejich hodnotu pro adresáta, odesílatele či pachatele – např. též účtu, pozvánky, propagačního letáku.¹⁹⁸ Trestní zákoník rozlišuje dvě skutkové podstaty tohoto trestného činu. První skutková podstata se věnuje porušení tajemství uzavřených písemností, datových textových, hlasových či zvukových zpráv a

¹⁹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6.5.2009, sp. zn. 3 Tdo 1623/2008

¹⁹⁶ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1800

¹⁹⁷ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24.1.1996, sp. zn. 4 To 948/95

¹⁹⁸ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část, Zvláštní část. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 597

neveřejného přenosu dat do počítačového systému. Porušením tajemství se přitom rozumí otevření uzavřeného listu a oznámení jeho obsahu jiné osobě, než které byla písemnost určena. Skutková podstata v odst. 2 se zabývá případy, kdy je toto porušení využito dále k získání prospěchu pro jiného či způsobení škody. Obecně může být pachatelem kdokoli, u kvalifikovaných skutkových podstat je však zapotřebí spáchání speciálním subjektem, např. úřední osobou nebo pracovníkem provozovatele poštovních a telekomunikačních služeb. V § 183 trestního zákoníku je popsána skutková podstata trestného činu porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí, jehož objektivní stránka spočívá v tom, že pachatel poruší tajemství listiny tím, že ji zveřejní, zpřístupní třetí osobě nebo ji jiným způsobem použije. Kvalifikovanou skutkovou podstatou je spáchání takového činu v zjištěném úmyslu, či v úmyslu způsobit jinému škodu, vážnou újmu nebo ohrozit jeho společenskou vážnost.

Osobnostní statky jako lidská důstojnost, čest a vážnost jako jedny z nejvýznamnějších hodnot uznávaných ve společnosti mají rovněž svoji ochranu zakotvenou i v trestním právu., konkrétně v § 185 trestního zákoníku pojmenovaného jako pomluva. Jelikož lidská důstojnost je hodnotou, která je přiznávána pouze fyzickým osobám, předmětem útoku pachatele může být pouze jednotlivec a nikoliv i právnické osoby. Objektivní stránka tohoto trestného činu záleží v tom, že pachatel o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobilý značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy či mu způsobit závažnou újmu. Sdělení nepravdivého údaje je oznámení informace o jiném, které je v rozporu se skutečností, informace která se týká pomlouvané osoby (jejího jednání, chování, vlastností, smýšlení), přičemž takovou informaci postačí sdělit jediné osobě, rozdílné od pomlouvaného.¹⁹⁹ Ke sdělení nepravdivého údaje může dojít ústně či písemně, prostřednictvím médií či přes internet. Takovým údajem, v případě že je nepravdivý, který může být způsobilý značnou měrou ohrozit vážnost dotčené osoby ve smyslu znaků trestného činu je například údaj o jiném, že je duševně nemocný. V minulosti, v souvislosti s přípravou novely trestního zákona²⁰⁰, bylo navrhováno trestný čin pomluvy zcela vypustit trestního zákona. Docházelo tak k rozporům mezi těmi, kteří na první místo kladou osobní svobodu, tedy zastánci zrušení trestnosti pomluvy a těmi,

¹⁹⁹ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část, Zvláštní část. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 597

²⁰⁰ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

kteří naopak na první místo staví lidskou důstojnost člověka. Mezi argumenty první strany patřilo zejména poukázání na zdvojení ochrany, kdy lidská důstojnost je chráněna již občanským zákoníkem a možnosti její ochrany je tak možné se domáhat občanskoprávní cestou. Dále argument, že ochrana cti každého je soukromým zájmem a občanskoprávní ochrana znamená menší zásah do ústavně zaručené svobody a v neposlední řadě i obava ze zneužití prostředků trestního práva k umlčení nepohodlných médií při konfliktu se státní mocí.²⁰¹ V konečném návrhu novely trestního zákona se přesto dekriminlizace pomluvy neprosadila. Dle mého názoru je toto výchozí řešení správným, neboť s ohledem na zásadu rychlého projednání a rozhodnutí věci v trestním řízení se řešení pomluvy touto cestou jeví jako nejefektivnější. I přesto se však prosazuje trend, že trestních řízení ve věci pomluvy ubývá a většina se spíše přiklání k tomu bránit své práva cestou občanskoprávní, i za cenu toho, že občanské řízení trvá mnohonásobně déle. Tento stav bude nejspíše zapříčiněn tím, že ačkoliv i v trestním řízení se lze domáhat náhrady škody, tedy i imateriální újmy, v současné době se soudy v trestním řízení povětšinou k těmto nárokům staví tak, že poškozené odkážou s jejich nárokem na občanskoprávní řízení.

1. prosince 2016, navíc nabyla účinnosti novela zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, kterou došlo mj. k rozšíření trestní odpovědnosti právnických osob na trestný čin pomluvy. Tato novela vyvolala bouřlivé diskuze, před jejím přijetím i po přijetí, neboť její zavedení zcela jistě povede k neúnosnému tlaku na autocenzuru novinářů i vydavatelů, provozovatelů televizního vysílání či provozovatelů internetových stránek, zejména kvůli hrozbě vysokých trestů a může vést k obavám médií z otvírání kontroverzních témat a ve výsledku k významnému omezení svobody projevu, základního předpokladu práce médií.²⁰² S tímto názorem se ztotožňuji, neboť zavedení trestnosti pomluvy i pro právnické osoby a firmy rozhodně povede k určitému tlaku ze strany provozovatelů médií minimálně na novináře ve smyslu potlačování prezentace jejich osobních názorů a stanovisek právě z důvodu obavy přičitatelnosti jednání fyzické osoby osobě právnické. Do budoucna bude

²⁰¹ VOJÁČEK, L. Urážky, pomluvy a nactiutrhání. Ochrana cti v československém trestním právu. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2006, s. 415-417

²⁰² Sdružení pro internetový rozvoj, SPIR varuje před dopady trestní odpovědnosti médií za pomluvu, tisková zpráva ze dne 22.2.2016, [online]. [cit. 2017-03-22] Dostupné z: www.spir.cz/spir-varuje-pred-dopady-trestni-odpovednosti-medii-za-pomluvu

proto třeba bedlivě sledovat využívání tohoto institutu v trestním řízení ve smyslu odpovědnosti právnických osob a případně reagovat v případě jeho zneužívání.

6 Neoprávněný zásah a s ním uplatňované nároky

6.1 Podmínky vzniku povinnosti k náhradě újmy za neoprávněný zásah do osobnosti

K tomu, aby se člověk mohl domáhat svého práva na ochranu osobnosti z důvodu zásahu do jeho osobnostních práv, a s ním spojené náhrady újmy, je zapotřebí, aby byly splněny určité hmotněprávní podmínky. V první řadě musí existovat zásah, který narušil osobnostní práva jednotlivce, případně byl minimálně způsobilý tyto práva ohrozit či narušit. Není rozhodující, zda skutečně nastal protiprávní následek, důležité je to, že zásah byl sto protiprávní následek, tedy imateriální újmu, vyvolat. K hodnocení zásahu je přistupováno objektivně, v kontextu konkrétních skutkových okolností, osoby narušitele a poškozeného, a takovou újmu by zpravidla pocítila každá osoba nacházející se v postavení dotčené osoby.

Další podmínkou je, že takový zásah musí být neoprávněný, tedy je v rozporu s právním řádem. K zásahu může dojít ústně, písemně či jiným chováním. I pasivní chování původce zásahu může být kvalifikováno jako neoprávněný zásah, pokud jím utrpí např. čest a důstojnost fyzické osoby. O neoprávněný zásah nepůjde, dala-li k němu fyzická osoba svolení a také tehdy, kdy je zásah dovolen zákonem, pokud tak nejsou překročeny zákonem stanovené meze (jde o situace upravené zákonnými licencemi).²⁰³ O neoprávněný zásah se nebude jednat ani tehdy, došlo-li k němu v případě, kdy jiný vykonával subjektivní právo stanovené mu zákonem či plnil právní povinnost uloženou mu zákonem, např. v případě svépomoci, nutné obrany, krajní nouze, výkonu práv účastníků v soudním řízení či při výkonu rozhodovací činnosti státních orgánů.

Třetí podmínkou, při jejíž absenci nemůže být fyzická či právnická osoba činěna odpovědnou za imateriální újmu na osobnostních právech jiné osoby, je kauzální nexus neboli příčinná souvislost mezi neoprávněným zásahem a vznikem imateriální újmy. O vztah příčinné souvislosti se jedná, vznikla-li škoda následkem porušení právní povinnosti škůdce či právem kvalifikované okolnosti, tedy je-li jeho jednání a škoda ve vzájemném poměru příčiny a následku, a tudíž je-li doloženo, že nebyl protiprávního

²⁰³ KALÁBOVÁ, E. Imateriální újma v občanském právu. Praha, 2015, 81 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Švestka

úkonu (škodné události), ke škodě by nedošlo. Byla-li příčinou vzniku škody jiná skutečnost, odpovědnost za škodu nenastává; příčinou škody může být jen ta okolnost, bez jejíž existence by škodný následek nevznikl. Přitom nemusí jít o příčinu jedinou, nýbrž stačí, jde-li o jednu z příčin, která se podílí na nepříznivém následku, o jehož odškodnění jde, a to o příčinu podstatnou.²⁰⁴ Stanovení rozhodné okolnosti, bez které by újma nevznikla, bývá v občanském právu využívána teorie podmínky (*conditio sine qua non*) a teorie adekvátní příčinné souvislosti, přičemž stačí, aby protiprávní jednání bylo jednou z řady hlavních příčin vzniku újmy.

Stejné předpoklady pro vznik povinnosti k náhradě újmy za neoprávněný zásah do osobnosti v právu českém se uplatňují i např. v právu německém, švýcarském či jihoafrickém. Na rozdíl od těchto právních systémů, požadavek protiprávnosti, nebo chceme-li neoprávněnosti, nezná právo francouzské. Dle čl. 1382 a 1383 Code Civil, stačí, aby byly přítomny obecné předpoklady jako zavinění (úmysl nebo nedbalost), škoda (včetně újmy na osobnostních právech) a příčinná souvislost k založení delikt ní odpovědnosti. Kromě toho, dle francouzského práva, k samotnému jeho spáchání není třeba, aby si byl jeden vědom protiprávnosti svého chování, tam nemusí být konkrétní povinnost péče vůči žalobci - zavinění, vznik škody a příčinná souvislost jsou dostačující pro uplatnění nároku na náhradu škody.²⁰⁵

Odpovědnost původce neoprávněného zásahu je založena na objektivním principu, tedy k odpovědnosti není třeba zavinění, a to jak ve formě úmyslu či ve formě nedbalosti. Míra zavinění se zohledňuje pouze v souvislosti s určování výše peněžité náhrady za vzniklou nemajetkovou újmu a pouze tehdy bude bráno v potaz, zda vůbec škůdce nemajetkovou újmu způsobit chtěl nebo ne, včetně okolností, za kterých k újmě došlo.

V případě vzniku majetkové újmy – škody neoprávněným zásahem do osobnosti, je však založena odpovědnost subjektivní, tedy na principu předpokládaného (presumovaného) zavinění, kdy se přiměřeným způsobem zkoumá míra zavinění původce zásahu, která je potřebná k uplatnění občanskoprávních sankcí.

²⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.3.2008, sp. zn. 25 Cdo 1437/2006

²⁰⁵ British Institute of International and Comparative law. Introduction to French tort law. [online]. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: http://groups.csail.mit.edu/mac/classes/6.805/articles/privacy/Privacy_brand_warr2.html

6.2 Nároky při neoprávněném zásahu

Mnohočetnosti projevů jednotlivých stránek lidské osobnosti fyzické osoby odpovídá i myslitelné široké spektrum možných neoprávněných zásahů proti některé z těchto složek osobnosti. Přesto však vždy bude takovým zásahem dotčena přímo samotná osobnost fyzické osoby jako celek naznačených vlastností a charakteristik. Protože se pak jedná o nejvlastnější, nejnaternější a nejintimnější sféru lidské osoby, jejíž dotčení zvenčí je zásahem dotčenou fyzickou osobou velmi často pociťováno se značně nepříznivou intenzitou, je proto nepochybně věcí zákona této osobnostní sféře poskytovat příslušnou právní ochranu.²⁰⁶ Neoprávněným zásahem do osobnosti fyzické osoby může dojít jednak ke vzniku újmy imateriální a jednak majetkové, tedy škody.

Občanský zákoník dává možnost člověku, kterému byla způsobena nemajetková újma zásahem do jeho všeobecného osobnostního práva, domáhat se určitými prostředky uplatnění jeho práva. Mezi tyto prostředky ochrany osobnosti člověka, které bývají někdy nazývány jako obranné, patří podle §81 NOZ a) žaloba zdržovací – žaloba, kterou se poškozený domáhá na povinném upuštění od neoprávněného zásahu; b) žaloba restituční (odstraňovací), jejímž účelem je domoci se odstranění následku neoprávněného zásahu. Dalším prostředkem, na nějž zákonodárce pamatoval, ovšem jehož úprava je zařazena na jiném místě, konkrétně v § 2956 NOZ, je právo domáhat se poskytnutí přiměřeného zadostiučinění (satisfakce), a to za určitých okolností i v penězích. Každý z těchto prostředků lze za zákonných podmínek v konkrétním případě užít samostatně nebo je pro účinnější ochranu fyzické osoby kombinovat.²⁰⁷

Kritéria pro zvážení vhodné formy zadostiučinění se postupně formují sjednocující judikaturou Nejvyššího soudu, přičemž jejich základem je zvažování celkové povahy případu se zohledněním jeho konkrétností a specifik. Soud při úvaze o přiměřenosti požadované satisfakce musí především vyjít jak z celkové povahy, tak i z jednotlivých okolností konkrétního případu (musí přihlídnout např. k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru a rozsahu zasažené hodnoty osobnosti, k trvání i šíři vzniklé nemajetkové újmy apod.)²⁰⁸

²⁰⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.1.2008, sp. zn. 30 Cdo 2072/2007

²⁰⁷ KALÁBOVÁ, E. Imateriální újma v občanském právu. Praha, 2015, 81 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Švestka

²⁰⁸ NERADOVÁ, V. Uplatnění nároku na ochranu osobnosti s požadavkem náhrady nemateriální újmy v

6.2.1 Upuštění od neoprávněného zásahu

Upuštění od neoprávněného zásahu v případě vzniku nemajetkové újmy plní funkci preventivní, kdy záporná reakce právního řádu a státu na neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby v prvé řadě umožňuje, aby jeho původce v prvé řadě napravil způsobenou nemajetkovou újmu a zároveň aby se v budoucnu jak on - tak jeho prostřednictvím i ostatní subjekty s rovným právním postavením - vyvarovali takového společensky i právně nežádoucího chování.²⁰⁹

Nezbytnou podmínkou úspěšné žaloby na upuštění od neoprávněného zásahu je, aby neoprávněný zásah dosud trval, popř. pokračoval (např. podobizna určité osoby pořízená bez jejího souhlasu se nadále prodává anebo aby existovalo konkrétní nebezpečí (hrozba) jeho opakování v budoucnu (např. žalovaný vyhrožoval, že bude zásah opakovat). Žalobce má povinnost tvrzení, důkazní povinnost i důkazní břemeno.²¹⁰ Využití této žaloby v praxi je tak výrazně omezeno v případě jednorázového či dokonatého zásahu bez toho, aniž by hrozilo opakování.

Tato žaloba tak není na místě v případě, kdy neoprávněný zásah byl již ukončen, nepokračuje a neexistuje hrozba jeho opakování. Tento prostředek má výrazně preventivní charakter, a pokud se jej poškozený úspěšně dovolá, nařizuje povinnému se zdržet a nepokračovat v dalších neoprávněných zásazích. Zákaz se týká vždy jen konkrétního individuálního zásahu, proti kterému je v případě jeho neplnění možné provést soudní výkon rozhodnutí či exekuci.²¹¹

Neoprávněný zásah musí být v petitu žaloby individuálně, konkrétně vymezen, stejně jako musí být ve výroku rozhodnutí soudu přesně a konkrétně uvedena porušená či ohrožená složka osobnosti fyzické osoby. Tímto právním prostředkem nelze dosáhnout toho, aby byla původci zásahu uložena povinnost nějakého konkrétního pozitivního jednání. Výkon těchto rozhodnutí pak spočívá v ukládání přiměřených pokut až do samotného zastavení výkonu rozhodnutí.

penězích. Právní rozhledy, 2011, č. 5, s. 180

²⁰⁹ KNAP, J., ŠVESTKA, J. a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004, s. 146

²¹⁰ Tamtéž, s. 176

²¹¹ KALÁBOVÁ, E. Imateriální újma v občanském právu. Praha, 2015, 81 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Švestka

6.2.2 Odstranění následků

Žalobou odstraňovací, na rozdíl od žaloby zdržovací, se lze domoci konkrétního pozitivního jednání původce neoprávněného zásahu. Jejím účelem je dosáhnout toho, aby původce něco konkrétně vykonal tak, aby došlo k obnovení stavu, který existoval před samotným neoprávněným zásahem. Nezbytnou podmínkou je, aby následky nastalého porušení osobnosti ještě trvaly, i když neoprávněný zásah sám již skončil (pominul) a dále aby bylo možno následky vzniklého porušení osobnosti fyzické osoby reálně odstranit.²¹² Petit žaloby musí označit samotný závadný stav, závadný zdroj, který je potřeba odstranit, např. zničení neoprávněně pořízené fotografie či obrazového snímku, stejně jako způsob, kterým má být požadovaného účelu dosaženo. Stejně tak musí být ve výroku rozhodnutí soudu přesně vymezeno, které závadné následky zásahu je třeba odstranit.

Na rozdíl od žaloby zdržovací je její využitelnost omezená v případě pouhého ohrožení osobnosti fyzické osoby, avšak naopak je možné ji využít v případě dokonatého zásahu, jehož následky stále trvají. Typicky může jít o zásah uvedením nepravdivých, difamujících tvrzení o jiné osobě, kdy nepříznivý následek, tedy např. újma na vážnosti a důstojnosti osoby, stále přetrvává, ačkoliv samotný zásah byl dokonán již uveřejněním těchto tvrzení.

6.2.3 Přiměřené zadostiučinění a jeho výše

Přiměřené zadostiučinění přichází na řadu zejména tehdy, kdy je třeba kompenzovat imateriální újmy vzniklé neoprávněným zásahem do osobnosti. Přiměřené zadostiučinění, které může být poskytnuto i v penězích, je jedním z nároků osob, jejichž práva byla porušena nebo ohrožena. Právní teorie i praxe jsou zajedno v tom, že nárok na přiměřené zadostiučinění je nárokem, jímž se reparuje újma nemateriální povahy. Tento aspekt vyvěrá již z podstaty tohoto nároku, který se označuje za zadostiučinění, neboli satisfakci, aby se již v názvu zdůraznila jeho imateriální povaha. Ve formě

²¹² KNAP, J., ŠVESTKA, J. a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004, s. 146

zadostiučinění není možno brát ohled na prvky, které mají materiální povahu, poněvadž k materiální reparaci tento právní prostředek neslouží.²¹³

U újmy, která nemá majetkový charakter, nastupuje princip kompenzační (satisfakční), kdy poskytnuté plnění má přinést odčinění nemajetkové újmy v podobě zadostiučinění, které má alespoň zmírnit (odčinit) nepříznivé stavy vzniklé škodlivým zásahem do osobnostní sféry poškozeného, případně poskytnout poškozenému možnost, aby si těžko měřitelné a na peníze ne zcela spolehlivé a exaktně převoditelné potíže nemajetkového charakteru vykompenzoval tím, že si pomocí prostředků či předmětů, pořízených za poskytnutou náhradu, zpříjemní či usnadní život.²¹⁴

Dle občanského zákoníku se přiměřené zadostiučinění poskytuje v první řadě v morální formě, kdy nejtypičtějším případem je omluva či samotné konstatování porušení práva. Přiměřenost a účinnost této formy satisfakce bude vždy posuzovat soud, který musí zohlednit veškeré okolnosti případu, způsob provedení zásahu, jeho intenzitu, charakter zasažené osobnostní hodnoty, stejně jako i rozsah nemajetkové újmy s ohledem na další uplatnění člověka ve společnosti. Osoba, která se domáhá morálního zadostiučinění, musí petit žaloby vždy formulovat na určitou formu morálního zadostiučinění, a je pak na objektivním posouzení soudu, zda shledá tuto formu postačující, spravedlivou a účinnou. Pokud však takové morální zadostiučinění nezajistí skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy, poskytuje se zadostiučinění subsidiárně v penězích.²¹⁵

Možnost peněžitého zadostiučinění tedy nastupuje v případě, kdy vzniklou nemajetkovou újmu nelze zmírnit jiným právním prostředkem. Úlohou soudu je vyjádřit nemajetkovou újmu peněžním ekvivalentem (což je nelehká úloha vzhledem k významu osobnostních práv) a přiměřeným způsobem tak tuto újmu alespoň zmírnit. Otázkou přiznání peněžitého zadostiučinění by se měl soud zabývat vždy, když primární způsob zadostiučinění (v morální formě) je v době rozhodování soudu již natolik oslaben, že svým způsobem pozbývá svou funkci.²¹⁶

²¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5.5.2006, sp. zn. 32 Odo 511/2006

²¹⁴ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1085

²¹⁵ KALÁBOVÁ, E. Imateriální újma v občanském právu. Praha, 2015, 81 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Švestka

²¹⁶ KNAP, J., ŠVESTKA, J. a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004, s. 184

Náhrada při újmě na přirozených právech člověka je upravena v občanském zákoníku v § 2956 an. Škůdce je povinen nahradit nejen škodu a nemajetkovou újmu jím způsobenou, ale i způsobené duševní útrapy. Duševní útrapy je možné vymezit jako vnitřní mučivé pocity, které mohou, ale nemusejí mít přímou vazbu na tělesná zranění (prožívaná trýzeň, strach a utrpení, negativně vnímaný stres, smutek a zármutek, úlek, znepokojení, pocit ponížení apod.). Pod pojem duševních útrap můžeme zahrnout i psychickou bolest, přičemž funkcí jejího odškodnění je samotná reparace traumatického zážitku, kterým si poškozená osoba jednáním škůdce prošla.²¹⁷ Občanský zákoník již nerozlišuje mezi pravidly o odčinění nemajetkové újmy a pravidly o náhradě škody, vše podléhá jednotné regulaci, čímž byla nastolena právní jistota ohledně souběžného uplatňování nároků na náhradu škody na zdraví a nároků z titulu porušení práva na ochranu osobnosti.

Odčiněna musí být tedy újma v plném rozsahu, vždy s ohledem na okolnosti porušení i formu a míru zavinění škůdce, což by se mělo promítnout i na určení výše přiměřeného zadostiučinění v penězích. Přihlížet je nutno při určování způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění i k odčinění okolností hodných zřetele, demonstrativně uvedených v § 2957 občanského zákoníku. Většinou se v souvislosti s těmito okolnostmi účinky neoprávněného zásahu zesílí. Tyto okolnosti lze rozdělit na 4 okruhy:

- a) úmyslné způsobení újmy
- b) zvyšování účinků zásahu jeho zveřejňováním
- c) diskriminace poškozeného a
- d) obdobně závažné důvody.

Ad a) Úmyslné jednání je takové jednání, které již jde za hranice nedbalostního porušení řádné péče. Škůdce si je vědom, že jedná protiprávně, a ví o škodlivém následku, který schvaluje a cíleně jej chce způsobit. Zvláště se jedná o způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky a zneužitím závislosti poškozeného na škůdci.

Ad b) Soud může zvýšit náhradu újmy také v případě, kdy buď sám škůdce, nebo i třetí osoba zvýší účinek zásahu jeho zveřejněním. Takovou třetí osobou mohou být kupříkladu provozovatelé sdělovacích prostředků. Škůdce či třetí osoba tak může

²¹⁷ TOMEŠOVÁ, J. Odškodnění duševních útrap jako nemajetkové újmy. [online]. [cit. 2017-03-20] Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodneni-dusevnych-utrap-jako-nemajetkove-ujmy>

činit např. se záměrem zvýšit vlastní majetkový prospěch či ve snaze získat publicitu. Svým počínáním vystupňovává již tak nepříznivé dopady do osobnosti poškozeného tím, že se o nich dozvídá větší počet osob.

Ad c) Přitěžující okolností je rovněž způsobení újmy v důsledku diskriminace poškozeného pro jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ a víru. Zákaz diskriminace je upraven v řadě právních předpisů, plyne např. z čl. 3 odst. 1 Listiny, ze zákona o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a dalších. Může se jednat např. o újmu v důsledku odmítnutí obsluhy poškozeného z důvodu jeho etnického původu.

Ad d) Občanský zákoník pamatuje i na případy, které nelze předem vymezit z důvodu nepředvídatelnosti životních situací a lidských vztahů. Tato poslední kategorie je tedy blíže nespecifikovaná a bude záležet na okolnostech jednotlivých případů a uvážení soudů, jaké situace pod ně podradí.²¹⁸

V případě ublížení na zdraví člověka se přiměřené zadostiučinění poskytuje vždy v penězích, zejména kvůli povaze této újmy, kdy jen stěží by bylo možné ji odčinit morálně. Ublížením na zdraví může vzniknout jak újma majetková, tak i nemajetková. Majetkovou újmou se v případech ublížení na zdraví myslí např. náklady spojené s péčí o zdraví a peněžité dávky jako náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti a po jejím skončení, náhrada za ztrátu na důchodu a náhrada nákladů na výživu pozůstalým. Imateriální újmou, kterou musí škůdce při zásahu do zdraví člověka nahradit, se rozumí bolestné, vyvažující plně vytrpěné bolesti, a další nemajetkové újmy a ztížení společenského uplatnění v případě, kdy vznikla poškozenému překážka lepší budoucnosti. Jelikož nemajetkovou újma vzniklou v souvislosti s ublížením na zdraví je mnohdy obtížné kvantifikovat přesným určením její peněžité výše a dle občanského zákoníku je třeba ji plně odčinit, je potřeba ji subsidiárně určovat podle zásad slušnosti, vycházejí z objektivních kritérií a zabývá se všemi okolnostmi případu. Pomůckou a vodítkem při určování výše peněžité náhrady a pro naplnění zásady slušnosti je Metodika nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví²¹⁹, která po zrušení

²¹⁸ KALÁBOVÁ, E. Imateriální újma v občanském právu. Praha, 2015, 81 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Švestka

²¹⁹ Rc 63/2014, Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) ze dne 14.4.2014

bodové vyhlášky přesně určující výši peněžité náhrady za tu kterou škodu na zdraví, doporučuje soudci postup, jak určit přiměřené výše peněžitého zadostiučinění.

Závěr

Ve své rigorózní práci jsem se zabývala osobnostními právy a jejich ochranou tak, jak je pojmána uplatňována zejména v rámci občanského práva, s tím, že okrajově byla zpracována i problematika jejich ochrany veřejnoprávními předpisy tak, aby bylo jasně patrné, že osobnostním právům je přiděleno výsadní postavení v rámci celého právního řádu a dnes více než kdy jindy je jejich ochrana prioritou demokratického právního řádu nejen u nás, ale i v zahraničí.

Ochraně osobnosti je věnována zvýšená pozornost zejména v souvislosti s technologickým pokrokem, s kterým jde ruku v ruce i nárůst možností, jak zasáhnout do osobnostních práv a tedy jejich ochrana musí být v souladu s tímto pokrokem neustále rozšiřována. I přes jejich významné postavení a nezpochybnitelné postavení však může dojít i k jejich omezení, a to nejčastěji z důvodu obecného, chceme-li veřejného zájmu. Jako záruku toho, že některá osobnostní práva v konkrétních situacích, např. právo na tělesnou integritu při lékařském zákroku u nesvéprávného člověka či člověka s duševní poruchou, nebo právo na nedotknutelnost obydlí v případě domovních prohlídek prováděných v souvislosti s prověřováním trestné činnosti, v případě, kdy není udělen nebo nelze získat souhlas od dotčené osoby, váže omezení osobnostních práv na svolení ať už osoby blízké nebo i soudu, přičemž účelem získání takového souhlasu je jednak zamezit samovolnému uplatňování práva ze strany příslušných institucí a rovněž jako určitou záruku toho, že omezování osobnostních práv se bude dít v co nejmenší možné míře.

Nelze říci, že existuje přesně daný postup, na základě kterého by bylo možné s předvídatelností určit, které osobnostní právo a kdy má přednost, neboť jak vyplývá prakticky z veškeré citované judikatury v této práci, k takovému posouzení je téměř vždy nezbytné aplikovat princip proporcionality, jehož účelem je jednak zhodnotit veškeré okolnosti konkrétního případu, zohledňujíc i postavení dotčené osoby a jednak posoudit, zda zásah do osobnostního práva je vážně nezbytný a v nejlepší zájmu dotčené osoby. Cílem jeho aplikace je pak rozhodnout, které ze subjektivních ústavně zaručených práv má v tom konkrétním případě přednost, zároveň však, aby omezení jednoho z nich bylo minimální.

I přesto, že osobnostní práva jsou vnímána jako ta k nedomyšlitelně patřícím a nejvýznamnějším právům lidské osobnosti vůbec, je v určitých situacích možné či dokonce nutné je omezit, a to na úkor dotčené osoby, která s takovým omezením může buď souhlasit, nebo jej musí strpět, neboť je jejich omezení nutné, v souladu se zákonnými ustanoveními, nejčastěji ve veřejném zájmu. Ač dotčená osoba takovým omezením pociťuje újmu, kterou by za normálních okolností bylo možné odčinit, v těchto případech je nutno takové omezení respektovat, neboť tak bývá postupováno vždy jen v těch nejnutnějších případech a na nezbytně nutnou dobu.

Cílem této práce bylo zejména podat ucelený náhled na problematiku ochrany osobnosti, proto byla i největší část práce věnována jednotlivým dílčím osobnostním právům, které jsem se pokusila přiblížit skrze bohatou rozhodovací praxi českých soudů. Je jisté, že technologický pokrok, rozmanitost společnosti a lidského života a další společenský vývoj s sebou přinese řadu dalších oblastí či situací, které dosud v praxi řešeny nebyly, případně jen okrajově, nicméně současná judikatura zcela určitě může být určitým vodítkem pro to, jak by v budoucnu měly či mohly být rozhodovány budoucí spory v oblasti ochrany osobnosti.

Seznam použitých zkratek

ABGB	Všeobecný občanský zákoník, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie
Code Civil	Francouzský občanský zákoník, Code civil des Français
ČR	Česká republika
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
InfZ	zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím
Listina	zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
NS	Nejvyšší soud
občanský zákoník o.s.ř.	zákon č. 89/2012, občanský zákoník, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
SR	Slovenská republika
tiskový zákon	zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů
transplantační zákon	zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánu a o změně některých zákonů,
trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
tr. řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	Sdělení 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a

Úmluva o lidských právech a biomedicině	základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících Sdělení 96/2001 Sb.m.s., o Úmluvě na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny
Ústava	zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
zákon o lidských tkáních a buňkách	zákon č. 296/2008 Sb., o zajištění jakosti a bezpečnosti lidských tkání a buněk určených k použití u člověka a o změně souvisejících zákonů
zákon o ochraně ovzduší	zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší
zákon o rozhlasovém a televizním vysílání	zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů
zákon o zdravotních službách	zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování
zákoník práce	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
zákon o ochraně osobních údajů	zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů

Seznam použité literatury a pramenů

Seznam knižní literatury

- BARTOŇ, M., a kol. Základní práva. 1. vydání. Praha: Leges, 2016
- DOLEŽÍLEK, J. Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016
- DVOŘÁK, J., MALÝ, K. a kol. 200 let Všeobecného občanského zákoníku. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011
- DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2013
- DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ M. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016
- HEGENBART, M., SAKAŘ, B. a kol. Stavební zákon. Komentář. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016
- JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část, Zvláštní část. 4. vydání. Praha: Leges, 2014
- KNAP, J., ŠVESTKA, J. Ochrana osobnosti podle československého občanského práva. 2. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Panorama, 1989
- KNAP, J., ŠVESTKA, J. a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004
- KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015
- LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014
- MATES, P., JANEČKOVÁ, E., BARTÍK, V. Ochrana osobních údajů. Praha: Leges, 2012
- MATES, P. Ochrana soukromí ve správním právu. 2. aktualizované a podstatně přepracované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2006

- ONDŘEJOVÁ, E. Ochrana osobnosti v common law a českém právu. Praha: Leges, 2016
- ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013
- ŠÁMAL, P. A kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2.vydání. Praha: C. H. Beck, 2012
- ŠÁMAL, P., RŮŽIČKA, M. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013
- ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. Informovaný souhlas: teorie a praxe informovaného souhlasu ve zdravotnictví. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014
- VOČKA, V. a kol. Trestní zákoník. Komentář. I. Díl. Praha. Wolters Kluwer, a.s., 2015
- VOJÁČEK, L. Urážky, pomluvy a nactiutrhání. Ochrana cti v československém trestním právu. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2006

Seznam judikatury

- Rozhodnutí předsedy Úřadu pro ochranu osobních údajů ze dne 19.4.2012, zn. SPR-8505/11-22/APP
- Rozsudek Okresního soudu Praha – západ ze dne 27.9.2016, sp. zn. 5C 333/2015
- Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24.1.1996, sp. zn. 4 To 948/95
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17.10.2016, sp. zn. 6To 106/2015
- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 4.1.2006, sp. zn. 1 Co 176/2005
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 22.9.1995, sp. zn. 6 A 191/94
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4.12.2013, sp. zn. 30 Cdo 2866/2013
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.1.2006, sp. zn. 30 Cdo 111/2006
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.11.2012, sp. zn. 5 Tdo 1180/2012

- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6.5.2009, sp. zn. 3 Tdo 1623/2008
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.1.2008, sp. zn. 30 Cdo 2072/2007
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.9.2007, sp. zn. 30 Cdo 2998/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.4.2007, sp. zn. 30 Cdo 739/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.4.2015, sp. zn. 25 Cdo 1381/2013
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.5.2013, sp. zn. 30 Cdo 3223/2011
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.7.2005, sp. zn. 30 Cdo 2573/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.8.2012, sp. zn. 21 Cdo 1771/2011
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.10.2006, sp. zn. 30 Cdo 2116/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19.2.2003, sp. zn. 28 Cdo 1969/2002
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.3.2008, sp. zn. 25 Cdo 1437/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5.5.2006, sp. zn. 32 Odo 511/2006
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 8.6.2016, sp. zn. 3 As 118/2015
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 25.2.2015, sp. zn. 1 As 113/2012
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 11.4.2012, sp. zn. 13Kss 15/2011
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 9.7.2009, sp. zn. II. ÚS 2379/08
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18.5.2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27.11.2012, Pl. ÚS 1/12
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7.12.2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11.11.2005, sp. zn. I. ÚS 453/03
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22.3.2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20.2.2007, sp. zn. II. ÚS 568/06
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7.1.2009, sp. zn. I. ÚS 2477/08
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10.10.2001, sp. zn. I. ÚS 201/01
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8.6.2010, sp. zn. Pl. ÚS 3/09
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 21.3.2002, sp. zn. III. ÚS 256/01
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 13.9.2006, sp. zn. I. ÚS 191/05
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22.3.2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10

- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27.9.2007, sp. zn. II. ÚS 789/06
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14.11.2012, sp. zn. IV. ÚS 2227/12
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3.1.2011, sp. zn. I. ÚS 517/10
- Rozsudek Soudního dvora EU ve věci Ryneš proti Úřadu pro ochranu osobních údajů ze dne 11.12.2014
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Lillo-Stenberg a Saether proti Norsku ze dne 16.1.2014
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Couderc a Hachette Filipacchi Associés proti Francii ze dne 10.11.2015
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Copland proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irsku ze dne 3.4.2007
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Bărbulescu proti Rumunsku ze dne 12. ledna 2016
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Halfordová proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irsku ze dne 25.6.1997

Seznam odborných článků a internetových zdrojů

- British Institute of International and Comparative law. Introduction to French tort law. [online]. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: http://groups.csail.mit.edu/mac/classes/6.805/articles/privacy/Privacy_brand_war2.html
- CORDASCO, M. K., Making Health Care Safer II: An Updated Critical Analysis of the Evidence for Patient Safety Practices. Chapter 39. Obtaining informed consent from patients: Brief update review. [online]. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <https://archive.ahrq.gov/research/findings/evidence-based-reports/ptsafetyII-full.pdf>
- Dny práva 2011 – Days of Law 2011 [online]. [cit. 2016-11-24]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2011/files/prispevky/05%20Rodina/07%20Zdenka%20Kralickova.pdf
- DOLEŽÍLEK, J. Právo na odpověď a na dodatečné sdělení podle nového tiskového zákona. Právní rozhledy, 2000, č. 10

- DOSTÁLOVÁ, S. Záběry zlodějů pořízené kamerovým systémem má obchodník poskytnout policii a nezveřejňovat. [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <http://nssoud.cz/Zabery-zlodeju-porizene-kamerovym-systemem-ma-obchodnik-poskytnout-policii-a-ne-zverejnovat/art/8337>
- KMEC, J. Evropský soud pro lidská práva – leden 2014, Soudní rozhledy, 2014, č. 3
- KOPALOVÁ, M. Informovaný souhlas a paternalismus lékařů – historie a současnost, Právní rozhledy, 2008, č. 3
- KUŽELA, M., WINTER, M. Právo zaměstnavatele kontrolovat soukromé zprávy svých zaměstnanců [online]. [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/pravo-zamestnavatele-kontrolovat-soukrome-zpravy-svych-zamestnancu-100182.html>
- MALÝ, L., LOJDOVÁ, E., Dříve vyslovená přání – závěť do nemocnice? [online]. [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/drive-vyslovena-prani-zavet-do-nemocnice-90987.html>
- MATES, P. K některým otázkám ochrany soukromí ve správním právu. Právní rozhledy, 2008, roč. 10, č. 8
- MAŘÁDEK, D. Pořízení zvukového záznamu soukromou osobou a obecné možnosti jeho použití jako důkazního prostředku v civilním soudním řízení, Právní rozhledy, 2015, č. 13-14
- METELKA, J. Ochrana soukromí nad zlato III. [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/ochrana-soukromi-nad-zlato-iii-102076.html>
- NEETHLING, J., Personality rights: a comparative overview, [online]. [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <http://journals.co.za/docserver/fulltext/cilsa/38/2/66.pdf?expires=1488370982&id=id&accname=guest&checksum=EA33CBCE4ED81299385AA51B51B671FD>
- NERADOVÁ, V. Uplatnění nároku na ochranu osobnosti s požadavkem náhrady nemateriální újmy v penězích. Právní rozhledy, 2011, č. 5
- NĚMEC, R. Malé zamyšlení nad ochranou osobnosti dnes a v NOZ ve světle tiskového zákona, Bulletin advokacie, 2012, č. 6

- NONNEMAN, F. Právní úprava ochrany osobnosti v novém občanském zákoníku a její vztah k ochraně osobních údajů. Právní rozhledy, 2012, č. 13-14
- NONNEMANN, F. Soukromí na pracovišti [online]. [cit. 2016-11-24]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgvpxa4s7g5pxg5dsl4zdeoi&groupIndex=13&rowIndex=0>
- ONDŘEJOVÁ, E. Kdy uveřejnění fotografií z utajené svatby celebrit porušuje jejich právo na soukromí [online]. [cit. 2016-08-23]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/mezinarodni-a-evropske-pravo/kdy-uverejneni-fotografii-z-utajene-svatby-celebrit-porusuje-jejich-pravo-na-soukromi>
- PLECITÝ, V. Ochrana osobnosti ve zpravodajství, v tisku a při reklamě. [online]. [cit. 2017-02-17] Dostupné z: www.polac.cz/katedry/kspd/pril10.ppt
- RADIČOVÁ, Z. Monitoring zaměstnanců prostřednictvím GPS technologie [online]. [cit. 2016-11-24]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgrpxa4s7giyv643uojptomzw&groupIndex=6&rowIndex=0>
- RAHIM, M. Německé tiskové právo – stručný přehled institute odpovědi. Právní rozhledy, 1999, č. 6
- Sdružení pro internetový rozvoj, SPIR varuje před dopady trestní odpovědnosti médií za pomluvu, tisková zpráva ze dne 22.2.2016, [online]. [cit. 2017-03-22] Dostupné z: www.spir.cz/spir-varuje-pred-dopady-trestni-odpovednosti-medii-za-pomluvu
- SVOBODA, K., NOZ v praxi: Podmínky nedobrovolného převzetí a držení člověka v zařízení poskytujícím zdravotní péči (§ 104). [online]. [cit. 2014-07-21]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/noz-v-praxi-podminky-nedobrovolneho-prevzeti-tni-peci-104?browser=full>
- ŠIMÍČEK, V. Domovní prohlídka v judikatuře Ústavního soudu, Bulletin advokacie, 2001, č. 9
- TELEEC, I. Lavičky Václava Havla, Právní rozhledy, 2015, č. 21

- TELEC, I. Svolení, nebo zákonné licence v právu osobnostním, *Právní rozhledy*, 2007, č. 24
- TESKA ARNOŠTOVÁ, L., OSTRUZSKA KLUSOVÁ, E. Zásahy do tělesné integrity člověka při poskytování zdravotních služeb, *Rekodifikační novinky*, 2012, č. 12
- TOMEŠOVÁ, J. Odškodnění duševních útrap jako nemajetkové újmy. [online]. [cit. 2017-03-20] Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodneni-dusevnych-utrapp-jako-nemajetkove-ujmy>
- UHEREK, P. Role lékaře při získávání informovaného souhlasu pacienta aneb opětovně k otázce právní povahy vztahů vznikajících při poskytování zdravotních služeb. [online]. [cit. 2016-10-18]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/role-lekare-pri-ziskavani-informovaneho-souhlasu-pacienta-aneb-opetovne-k-otazce-pravni-povahy-vztahu-vznikajicich-pri-poskytovani-zdravotnich-sluzeb-102374.html>
- UHEREK, P. Změny právní úpravy provádění pitev a prohlídek těl zesnulých. [online]. [cit. 2016-08-30]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/zmeny-pravni-upravy-provadeni-pitev-a-prohlidek-tel-zesnulych-102379.html>
- Úřad pro ochranu osobních údajů. Ochrana soukromí zaměstnanců se zvláštním zřetelem k monitoringu pracoviště [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: https://www.uouu.cz/files/stanovisko_2009_2.pdf
- VAN WIJMEN, M. P.S., RURUP, M. L., PASMEN, H. R. W., KASPERS, P. J. and ONWUTEAKA-PHILIPSEN, B. D. Advance directives in the Netherlands: An empirical contribution to the exploration of a cross-cultural perspective on advance directives. Volume 24. Issue 3. *Bioethics*, 2010
- WARREN, S.D., BRANDEIS, L.D. “The Right to Privacy”, *Harvard Law Review*, 1890, Vol. IV, [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: http://groups.csail.mit.edu/mac/classes/6.805/articles/privacy/Privacy_brand_warrr2.html

- YOUM HO, K. The right of Reply and Freedom of the Press: An International and Comparative Perspective. The George Washington Law Review, 2008, Vol. 76, No. 4, [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.gwlr.org/wp-content/uploads/2012/08/76-4-Gardbaum.pdf>
- ZEMANOVÁ ŠIMONOVÁ, H. Právní prostředky ochrany osobnosti zaměstnance, Bulletin advokacie, 2016, č. 10

Ostatní prameny

- Důvodová zpráva k zákonu č.89/2012 Sb., občanský zákoník, Konsolidovaná verze ze dne 3.2.2012
- Důvodová zpráva k zákonu č. 369/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, konsolidovaná verze ze dne 14.12.2015
- BOČKOVÁ, P. Hmotněprávní a procesněprávní aspekty ochrany osobnosti. Plzeň, 2014, 67 s. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jindřich Psutka
- KALÁBOVÁ, E. Imateriální újma v občanském právu. Praha, 2015, 81 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Švestka
- ŠEDO, J. Ochrana osobnosti ve vztahu k médiím. Praha, 2014, 75 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Švestka
- Rc 63/2014, Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) ze dne 14.4.2014

Právní předpisy

(v aktuálním znění)

- zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách
- Zákon č. 285/2002 Sb., transplantační zákon
- zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů
- zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší
- zákon č. 296/2008 Sb., o zajištění jakosti a bezpečnosti lidských tkání a buněk určených k použití u člověka a o změně souvisejících zákonů
- zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů
- zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím
- zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
- zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
- Úmluva o právech dítěte. Publikována pod č. 104/1991 Sb. m. s.
- Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně. Publikována pod č. 96/2001 Sb. m. s.
- Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Publikována pod č. 209/1992 Sb. m. s.
- Vyhláška č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Ochrana osobnosti v občanském právu - Resumé

Tématem této rigorózní práce je ochrana osobnosti, což je pojem, kterému se v dnešní moderní době dostává čím dál více pozornosti. Právo na ochranu osobnosti je zaručeno každému, a to jednak na ústavní úrovni Listinou základních práv a svobod, tak i na úrovni zákonné, kdy jsou pomocí zákonů, zejména občanského zákoníku, jednotlivá osobnostní práva specifikována a zpřesněna. Cílem této rigorózní práce je popis a analýza jak práva na ochranu obecně, ve své komplexnosti, tak i jednotlivých dílčích osobnostních práv a možnostech jejich uplatnění a ochrany. Práce vychází zejména z občanského zákoníku v jeho platném znění, místy je však poskytnut exkurz i do předpisů veřejného práva. Celá práce a její pojetí je postaveno zejména na bohaté judikatuře soudů, na kterých je ukazována aplikace práva na ochranu osobnosti.

V první kapitole jsou definovány základní pojmy, spojené s právem na ochranu osobnosti.

Druhá kapitola se zabývá historickým vývojem práva na ochranu osobnosti, od dob dávno minulých, počínaje základy úpravy římským právem, přes jejich rozvoj v období křesťanství a renesance, konče jejich vývojem od roku 1918 na území Čech až po současnost.

Meritem práce je třetí kapitola věnující se popisu jednotlivých osobnostních práv člověka. Ve svém úvodu každá podkapitola dotčené právo definuje a analyzuje možnost jeho uplatnění a ochrany, v souvislosti s čímž je poukazováno i na rozhodovací praxi soudů ohledně toho konkrétního dílčího práva.

Čtvrtá kapitola se zabývá limity všeobecného osobnostního práva a příklady jeho omezení, a to nejen na základě občanského práva, ale i práva trestního a správního.

Doplňkové úpravě ochrany osobnosti je věnována předposlední kapitola. Jejím cílem je poukázat na to, že ochrana osobnostním právům není poskytována pouze předpisy práva soukromého, ale významná a důležitá úprava jejich ochrany je zahrnuta i ve veřejnoprávních předpisech.

Nakonec poslední kapitola je věnována hmotněprávním podmínkám, za kterých je možné domáhat se nároků za neoprávněný zásah do osobnosti jednotlivce a popisuje jednotlivé nároky, které je možné za neoprávněný zásah po narušiteli uplatňovat.

Protection of personal rights in civil law – Abstract

The topic of this rigorous work is the protection of personality, a concept that is getting more and more attention in today's modern age. The right to protection of personal rights is guaranteed to everyone, both at the constitutional level by the Charter of Fundamental Rights and Freedoms as well as at the statutory level, where individual personal rights are specified and refined by means of laws, especially by the Act No. 89/2012 Coll. Civil Code (hereinafter „Civil Code“). The aim of this rigorous work is to describe and analyze both the rights of protection in general, in its complexity, as well as individual partial personal rights and the possibilities of their application and protection. It's based in particular on the Civil Code in its current version, but it is also provided with excursions to public law regulations. The whole work and its conception is based on the rich jurisprudence of the courts to show the application of the above mentioned protection.

The first chapter defines the basic terms associated with the topic of protection of personal rights.

The second chapter deals with the historical development of protection of personal rights, starting with the foundations of the Roman law, through its development during the period of Christianity and Renaissance period, and its development from 1918 onwards on the territory of Czech lands.

The merit of my work is the third chapter which deals with the description of individual personal rights. In its introduction, each subchapter defines the concerned right and analyzes the possibility of its application and protection, in connection with which it is also referred to the decision-making practice of the courts in relation to that particular sub-right.

The fourth chapter is concerned with the limits of general personal right and examples of its limitations, not only on the basis of civil law, but also on criminal and administrative law.

To an additional personality protection is dedicated the penultimate chapter. Its aim is to point out that the protection of personality rights is not provided only by the rules of private law, but that a significant and important modification of their protection is also included in public law regulations.

Finally, the last chapter deals with the conditions under which claims for unauthorized interference with an individual's personality can be claimed and describes the individual claims that can be claimed for unauthorized interference with the interferer.

Klíčová slova – Key words

Občanské právo – Civil law

Ochrana osobnosti – Protection of personal rights